ಮದಪ್ಪೆರಾವಂದಿ ತುಳುವೆರ್ ಮಾಲಿಕೆ - 48

ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊದ ಕ್ರಾಂತಿ ವೀರೆ

ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡೆರ್

✍ ಡಾ. ಪಾಲ್ತಾಡಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಆಚಾರ್

ಕರ್ನಾಟಕ ತುಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ
ಮಹಾನಗರ ಪಾಲಿಕೆ ಕಟ್ಟಡ, ಲಾಲ್‌ಬಾಗ್, ಮಂಗಳೂರು 575003, ದ.ಕ. ಜಿಲ್ಲೆ

ಮದಪ್ಯರಾವಂದಿ ತುಳುವೆರ್ 48

ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊದ ಕ್ರಾಂತಿವೀರೆ

ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡೆರ್

ಡಾ. ಪಾಲ್ತಾಡಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಆಚಾರ್

ಕರ್ನಾಟಕ ತುಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ
ಮಹಾನಗರ ಪಾಲಿಕಾ ಕಟ್ಟಡ ಲಾಲ್‌ಬಾಗ್
ಮಂಗಳೂರು

AMARA SULYODA KRANTHI VEERE KEDAMBADY RAMA GOWDER
(Kedambady Rama Gowda – The revolutionary hero of Amara Sullia)
By: Dr. Palthady Ramakrishna Achar, 'Nele' P O Nari mogaru, Puttur – 574202, D. K

Author
Dr. Palthady Ramakrishna Achar

Chief Editor
President, Karnataka Tulu Sahithya Academy

Publisher
Chandrahasa Rai B
Registrar
Karnataka Tulu Sahithya Academy

First Edition: 2013

©: Karnataka Tulu Sahithya Academy

Pages : viii + 39

Price : ₹ **45/-**

Cover Design: **Diganta Mudrana Limited**

Designed & Printed at:

Diganta Mudrana Limited
Yeyyadi, Mangalooru - 575 008

ಬೊಲ್ಪು ತೋಜವುನೆಗ್ ದುಂಬು

ಸುಮಾರ್ ಮುನ್ನೂದು ವರ್ಸೊಡ್ದ್‌ಲಾ ಎಚ್ಚಕಾಲ ನಮ್ಮ ಭಾರತದೇಶ ಪರ್ದೇಶಿಲೆನ ಆಡಳಿತೆಡಿತ್ತಿ ಸಂಗತ್ತಿ ಮಾತೆರೆಗ್ಲಾ ತೆರಿನವು. ಪೋರ್ಚುಗೀಸೆರ್, ಡಚ್ಚೆರ್, ಫ್ರೆಂಚೆರ್, ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಇಂಚ ದಿಂಜ ವಿಲಾಯತಿದಕುಲು ನಮ್ಮ ದೇಶೊಗು ಆಕ್ರಮಣ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಆಡಳ್ತೆ ಮಲ್ತೆರ್. ಮೊಕ್ಲೆನ ಆಡಳಿತೊದ ಕಾಲೊಡು ದೇಶೀಯ ರಾಜೆರ್ನಕುಲು ಮಾತ್ರ ಅತ್ತ್ ಬುದ್ದಿತೆರಿನ ಭಾರತದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನೊಕುಲುಲಾ ಅಕ್ಲೆನ ಆಡಳಿತೆನ್ ಎದ್ರ್‌ಸದ್ ಅಕುಲೆನ್ ಮುಲ್ಪಡ್ದ್ ಗಿಡಪ್ಯರೆ ಪೊರ್ಂಬಾಟ ಮಲ್ತೊಂದಿತ್ತೆರ್. ಅಯಿಟ್ ಸುರುಕು ಹೋರಾಟೊದ ಕಳಕ ಜತ್ತಿನಾರ್ ರಾಣಿ ಅಬ್ಬಕ್ಕ ಪನ್ಪಿ ವಿಚಾರ ಮಾತೆರೆಗ್ಲಾ ಗೊತ್ತುಂಡು.

ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಆಡಳಿತ ಕಾಲೊಡು ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧ್ಯೆರ್ ಮುತಾಲಿಕೆರಾದ್ ಅಕುಲೆನ್ ಬೆರಿಪತ್ಯರೆ ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಚಳವಳಿ ನಡಪಯೆರ್ ಆ ಚಳವಳಿಡ್ ನಮ್ಮ ತುಳುನಾಡ್‌ದಲಾ ದಿಂಜ ಜನ ಆರೆನ ತೈನಾತಿ ಲಾಯೆರ್. ಕ್ರಿ. ಶ 1857 ಡ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ವಿರುದ್ಧ ಮಲ್ಲ ಒಂಜಿ ಕ್ರಾಂತಿ ನಡತ್ಂಡ್. ಅವು ಭಾರತೊದ ಪ್ರಥಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮ ಪನ್ಪಿ ಪುದರ್‌ಡ್ ಚರಿತ್ರೆಡ್ ದಾಕ್ಲಾಂಡ್. ಆಂಡ ಅಯಿಡ್ದ್ 20 ವರ್ಸೊಗು ದುಂಬು ಪಂಡ 1837 ಡ್ ತುಳುನಾಡ್ದ ಅಮರ ಸುಳ್ಯ ಮಾಗಣೆ ಡೊಂಜಿ ಮಲ್ಲ ಮಟ್ಟ್‌ದ ಬೆನ್ನಿದ ಜನೊಕುಲೆನ ಕ್ರಾಂತಿ ಬ್ರಿಟಿಷರೆ ವಿರುದ್ಧ ನಡತಿ ಸಂಗತಿನ್ ಇತಿಹಾಸಕಾರೆರ್ ಬೊಲ್ಪುಗು ಪಾಡ್ದ್‌ಜೆರ್.

ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆ ಪನ್ಪಿ ನಕಲಿ ರಾಜನೊರ್ಯನ್ ಎದ್ರ್ ಉಂತವೊಂದು ಸುಳ್ಯೊದ ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡನ ಮುತಾಲಿಕೆಡ್ ನಡತಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟ ಬಾರಿ ಮಲ್ಲ ಹೋರಾಟ. ಈ ಹೋರಾಟೊಡು ವಿಟ್ಲದ ಅರಸು ಡೊಂಬ ಹೆಗ್ಡೆ, ನಂದಾವರದ ಲಕ್ಷ್ಮಪ್ಪ ಬಂಗರಸು, ಕುಂಬಳೆದ ಸುಬ್ರಾಯ ಹೆಗ್ಡೆ ಇಂಚಿನಕುಲು ಮಾತ ಪಾಲ್ ಪಡೆತೆರ್. ಧರ್ಮಸ್ಥಳದ ಕುಮಾರಯ್ಯ ಹೆಗ್ಡೆರ್ ಬೆರಿಸಾಯ ಕೊರ್ತೆರ್. ತುಳುನಾಡ್ದ ಪತ್ತ್ ಸಾರೊ ಜನ ಈ ಪೊರ್ಂಬಾಟೊಡು ಪಾಲ್ ಪಡೆತೆರ್.

ಈ ಲಡಾಯಿಡ್ ತುಳುನಾಡ್ದ ಬೆನ್ನಿದ ಜನೊಕುಲು ಒರತ ಮಟ್ಟ್‌ಗಾಂಡಲಾ ಗೆಲ್ಕಾಯಿ ಪಡೆತೆರ್. ತುಳುನಾಡ್ದ ಗಡಿ ಸಂಪಾಜೆಡ್ದ್ ಕುಡ್ಲ ಮುಟ್ಟ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ನಡಪದ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ್ ಒರೊಕು ತುಳುನಾಡ್‌ಡ್ದ್ ಬೆರಿಪತ್ತ್‌ದ್ 13 ದಿನೊತ ಮಟ್ಟಗಾಂಡಲಾ ತುಳುನಾಡ್‌ಗ್ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕೊರ್ಪುದೆರ್. ಉಂದು ತುಳುವೆರೆಗ್ ಒಂಜಿ ಪೆರ್ಮೆದ ಸಂಗತಿ. ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಮಾತ್ರ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಕಾಟ್‌ಕಾಯಿಂದ್ ಪುಸ್ಕ ಮಲ್ತೆರ್. ಆಯೆ ಒರಿ

ದರೋಡೆ ಕೋರೆಂದ್ ಪ್ರಚಾರ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಜನೊಕುಲೆನ್ ನಂಬಯೆರ್. ಚರಿತ್ರೆಕಾರೆರ್ಲಾ ಈ ಘಟನೆನ್ ಮಲ್ಲ ಸಂಗತಿ ಮಲ್ತ್‌ಜೆರ್.

ಈ ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊದ ಕ್ರಾಂತಿದ ಮುತಾಲಿಕೆ ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡನ ವಿಚಾರೊಡು ಡಾ. ಪಾಲ್ತಾಡಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಆಚಾರ್ ಈ ಬೂಕು ಬರೆತೆರ್. ಈ ಬೂಕು ಕಟ್ಟ್ ಕತೆತ ಬೂಕತ್ತ್. ಪ್ರತಿಯೊಂಜಿ ಸಂಗತಿಗ್ಲಾ ಬೂಕುಡು ಆಧಾರ ಉಂಡು ಅವು ನಡತಿನ ವಾ ವರ್ಸೊಡು ಪನ್ಪಿ ವಿಚಾರೊನು ಸೋದನೆ ಮಲ್ತ್ ಬರೆತೆರ್. ಆಯಿಕ್ ಬೊಡಿತ್ತಿ ದಾಕ್ಲೆನ್ ಆರ್ ತೂತೆರ್.

ಡಾ ಪಾಲ್ತಾಡಿದಾರ್ ಒರಿ ಸಾಹಿತಿ ಮಾತ್ರ ಅತ್ತ್ ಒರಿ ಮಲ್ಲ ಸಂಶೋಧಕೆ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಇತಿಹಾಸೊದ ನಿಲೆಟ್ಟ್ ತುಳುನಾಡ್ದ ಬಗೆಟ್ ದಿಂಜ ಸೋದನೆಲೆನ್ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಪುಗರ್ತೆ ಪಡೆಯಿನಾರ್, ತುಳು ಅಕಾಡೆಮಿದ ಗುರ್ಕಾರೆರಾದ್ ಮಲ್ಲ ಸಾಧನೆ ಮಲ್ತಿನಾರ್. ಆರ್ ಬರೆತಿನ ಈ ಬೂಕುನು ಬಾರಿ ಕುಶಿಟ್ ಕರ್ನಾಟಕ ತುಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ 'ಮದಪ್ಪೆರಾವಂದಿ ತುಳುವೆರ ಮಾಲಿಕೆಡ್ ಬೊಳ್ಪುಗು ಕನರೊಂದುಂಡು. ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡನ ಮುತಾಲಿಕೆಡ್ ನಡತಿ ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊದ ಕ್ರಾಂತಿ ಬೂಕುನು ಓದುನಗ ನಿಜವಾಯಿನ ದೇಶ ಭಕ್ತೆರೆಗ್ ರೋಮೊ ಕೊಕ್ಕೆರುಂಡು. ತುಳುವೆರೆನ ಉಡಲ್‌ಡ್ದ್ ದೇಶಭಕ್ತಿ ಉರ್ಕರುಂಡು. ಇಂಚಿತ್ತಿ ಇತಿಹಾಸ ಬೂಕು ಬರೆದ್ ಎಂಕ್ಲೆಗ್ ಅಚ್ಚಿ ಮಲ್ಪ್ಯರೆ ಅನು ಮಲ್ತ್ ಕೊರ್ನ ಡಾ ಪಾಲ್ತಾಡಿದಾರೆಗ್ ಸೊಲ್ಮೈತ್‌ದ್ ಸೊಲ್ಮೆ ಸಂದಾಬೆ.

ಈ ಬೂಕುನು ಬೊಳ್ಪುಗು ಪಾಡ್ಯರೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊರ್ನ ಅಕಾಡೆಮಿದ ಗುರ್ಕಾರ್ರೆಗ್ ಅಂಚನೆ ಸಮಿತಿದ ಮಾತ ಸದಸ್ಯೆರೆಗ್ಲಾ ಸೊಲ್ಮೆಲು. ಬಾರಿ ಪೊರ್ಲುಡು ಅಚ್ಚಿ ಮಲ್ತ್ ಕೊರ್ನ ದಿಗಂತ ಮುದ್ರಣ ಕುಡ್ಲ ಮೊಕ್ಲೆಗ್ಲಾ ದಿಂಜಿ ಉಡಲ್ದ ಸೊಲ್ಮೆಲು.

ಚಂದ್ರಹಾಸ ರೈ ಬಿ
ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಾರ್
ಕರ್ನಾಟಕ ತುಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ

ಬರೆತಿನಾಯನ ಪಾತೆರ

ಕ್ರಿ.ಶ 1857ಡ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಗ್ ಎದುರುಂತುದು ಭಾರತೀಯೆರ್ ಮಲ್ಲ ಒಂಜಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟ ನಡಪಯೆರ್. ಅಯಿಟ್ ದೇಶೀಯ ರಾಜೆರ್ನಕುಲು, ದೇಶೀಯ ಸಿಪಾಯಿಲು, ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರ ಕಳೆವೊನ್ನ ರಾಜಕುಮಾರೆರ್ ಮಾತ ಸೇರ್ದಿತ್ತೆರ್, ಇತಿಹಾಸಕಾರೆರ್ ನೆನ್ನ್ ಪ್ರಥಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮಂದ್ ಪಂಡ್‌ಂಡ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ನೆನ್ನ್ ಸಿಪಾಯಿದಂಗೆಂದ್ ಪುಸ್ಕ ಮಲ್ತೆರ್.

ಚರಿತ್ರೆ ಬರೆಪುನಕುಲು ನೆನ್ನ್ ಸುರುತ ಸಂಗ್ರಾಮಂದ್ ಪಂಡೆರ್‌ಂಡಲಾ ಉಂದು ದಾಲ ಸುರುತ ಲಡಾಯಿ ಅತ್ತ್. ಬಡಕಾಯಿ ಭಾರತೊಡು ಇಂಚಿನ ಹೋರಾಟೊಲು ನಡಪುನೆಗ್ ದುಂಬೇ ತೆನ್ಕಾಯಿ ಬಾಗೊಡು ಏತೋ ಹೋರಾಟೊಲು ನಡತ್‌ದೊ. 16ನೇ ಶತಮಾನೊಡು ಉಳ್ಳಾಲೊದ ರಾಣಿ ಅಬ್ಬಕ್ಕ ಪೋರ್ಚುಗೀಸೆರೆನ ಎದ್ರುಂತುದು ಹೋರಾಟ ಮಲ್ಪುನಗ ಆಲೆಗೆ ಬೆರಿ ಸಾಯೊಕೊರ್ನಕುಲು ಈ ತುಳುನಾಡ್ದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರೇಮಿ ಜನೊಕುಲು.

ಅಂಚಿನ ಸಂಗತಿ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಆಡಳಿತ ಕಾಲೊಡ್ಲಾ ತುಳುನಾಡ್‌ಡ್ ನಡತ್‌ಂಡ್, ಸುರುತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮ ನಡಪುನೆಗ್ 20 ವರ್ಸೊ ದುಂಬು ಪಂಡ 1837 ಡ್ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆದ ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊದ ಬೆನ್ನಿಬೆನ್ಪುನ ಗೌಡ ಜನಾಂಗದ ಜನೊಕುಲು ಈ ಹೋರಾಟೊನು ಉಟರ್ನೆ ಮಲ್ತೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆ ಪನ್ಪಿ ನಕಲಿ ರಾಜ ನೊರ್ಯನ್ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಆಯನ್ ಎದ್ರುಂತದ್ ದಂಡ್ ಕಟ್ಯೆರ್. ನಂದಾವರದ ಬಂಗರಸು ಇಟ್ಟೇಲ್ದ ಡೊಂಬ ಹೆಗ್ಗಡೆ, ಕುಡುಮದ ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿ ಕುಮಾರಯ್ಯ ಹೆಗ್ಗಡ್ಡೆರ್ನ ಬೆರಿಸಾಯ, ಕೇಂಡೆರ್. ಜಾತಿ, ಮತ ಭೇದದಾಂತೆ ಮಾತೆರ್ಲ ಒಟ್ಟಾದ್ ದಂಡ್‌ಡ್ ಸೇರ್ಯೆರ್. ಏಳ್ ದಿನೊತ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡೊದ ಸುಳ್ಯ, ಪುತ್ತೂರು, ಕಾಸರಗೋಡು, ಕುಂಬಳೆ, ಮಂಜೇಶ್ವರ, ಬಂಟ್ವಾಳ, ಕುಡಲನ್ ವಶೊಕುದೆತೊಂಡೆರ್. ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ್

ಮುಲ್ಪಡ್ದ್ ಒಂತೆ ದಿನೊಕಾಂಡಲಾ ಪಿದಯಿ ಗಿಡರ್ಯೆರ್. 13 ದಿನತ ಮಟ್ಟ್‌ಗಾಂಡಲಾ ಸ್ವತಂತ್ರ ತುಳು ರಾಜ್ಯ ರಚನೆ ಆಂಡ್. ಆಂಡ ಇಡೀ ದೇಶೊನೇ ನಿಂಗ್‌ದ್ ಕುಲ್ದಿನ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಗ್ ತುಳುನಾಡ್ದ ಆಡಳಿತನ್ ಜನೊಕುಲೆ ಕೈಡ್ದ್ ವಶಕೊ ದೆತೊನ್ನ ಒಂಜಿ ಮಲ್ಲ ಕೆಲಸೊನೇ ಆಯಿಜಿ. ಈ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೊರಾಟೊ ಅಮರ ಸುಳ್ಯದ ಕ್ರಾಂತಿ ಪಂಡ್‌ದ್ ಚರಿತ್ರೆಡ್ ಒಂಜಿ ಜಾಗೆ ಪಡೆಂಡ್. ಈ ಕಾಳಗೊಡು ಏತೋಜನ ಜೂವೊ ಕಳೆಯೆರ್ ಏತೋ ಜನ ಕರ್ಪಿಲ್ ಸೇರ್ಯೆರ್. ಏತೋ ಜನೊನು ಗಲ್ಲಿಗೇರ್ಸಯೆರ್.

ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆ ಪನ್ಪಿ ರಾಜನ್ ದುಂಬು ದೀವೊಂದು ಈ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ನಡತಿನೆಡ್ದಾವರ ನೆನ್ನ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದರೊಡೆಂದ್ ಪಂಡೆರ್. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಬಗೆಟ್ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ದಾಂತಿನ ಜನೊಕುಲು ನೆನ್ನ್ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಕಾಟ್‌ಕಾಯಿ ಪಂಡೆರ್. ಏತೋ ಜನ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ್ ಪುಗರ್ಯೆರ್. ಏತೋ ಜನ ದೂರ್ಯೆರ್. ಆಯನ ಬಗೆಟ್ ಗಾದೆ, ಐತಿಹ್ಯ, ಕತೆಕುಲು ಪುಟ್ಟುದು ಜಾನಪದೊಟು ಸೇರ್ದ್‌ಪೋಂಡು.

ಅಮರ ಸುಳ್ಯದ ಕ್ರಾಂತಿದ ರೂವಾರಿ ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡೆ. ಉಡಲ್ ನಿಲ್ಕೆ ದೇಶಭಕ್ತಿದಿಂಜವೊಂದು ತನ್ನ ಜಮ್ಮೊಗಾದ್ ಜೂವ ಕೊರ್ಯೆರೆಲಾ ತಯಾರಾದಿತ್ತಿನ ಮಲ್ಲ ಧೈರ್ಯವಂತೆ, ಜನೊಕುಲೆನ್ ಒಟ್ಟು ಸೇರ್ಸವುನ ತಾಕತ್ತ್ ಇತ್ತಿ ಸಾತ್ವಿಕ ಸ್ವಭಾವೊದ ಸಂಘಟಕೆ. ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಮಲ್ಪೊಡೂಂದಾಂಡ ಅಯಿಕೊರಿ ರಾಜೆನೇ ದಂಡ ನಾಯಕೆ ಆವೊಡು ಪನ್ಪಿ ಕಲ್ಪನೆಡ್ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ್ ಉಟರ್ನೆ ಮಲ್ತಿ ನಾಯೆನೇ ರಾಮಗೌಡೆ. ಮಾತ ಆಯೆ ಎನ್ನಿಲೆಕ ಆಂಡ್. ಆಂಡ ದಾನೆ, ದಂಡಾಲ್‌ಲೆನ ಸಂಕೆ ಮಿತಿ ಮಿರ್ನೆಡ್ದಾವರ ಕಾತೊನ್ಯರೆ ಒಂತೆ ಬಂಜ ಆಂಡ್. ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಸೇನೆ ಬತ್ತ್‌ದ್ ಕುಡಲಗ್ ಆಕ್ರಮಣ ಮಲ್ಪುನಗ ಆಯೆ ಪೋಡಿದ್ ಬಲಿತಿಜೆ. ಆಯನ ಜೊತೆಟಿತ್ತಿ ಸೈನಿಕರೆನ್‌ಲೆತೊಂದು ದಣ್ಣಾಯಕೆ ಆದ್ ಕಾದಾಟ ಮಲ್ತೆ. ಆಯನೊಟ್ಟಿಗೆ ಆಯನ ಇಷ್ಟೆ ಹುಲಿಕುಂದ ನಂಜಯ್ಯೆಲಾ ಕಾದ್ಯೆ. ಆಂಡ ಗೆಂದ್ಯರಾಯಿಜಿ. ದೇಶೊಗು ಬೋಡದ್ ಜೂವೊ ಕೊರೊಡಾದ್ ಬತ್ತ್‌ಂಡ್. ಅಕುಲು ಹುತಾತ್ಮೆರಾಯೆರ್.

ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟೊದ ಕತೆಟ್ ಭಗತ್‌ಸಿಂಗ್ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಆಜಾದ್ ಎಂಚ ಬಲಿದಾನ ಆಯೆರಾ ಅಂಚನೆ ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡೆ ಹುಲಿಕುಂದ ನಂಜಯ್ಯೆಲಾ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಗುಂಡುಗು ಬಲಿಯಾದ್ ಹುತಾತ್ಮೆರಾತೆರ್, ಭಗತ್‌ಸಿಂಗ್ ನಂಚಿನಕುಲೆಗ್ ತಿಕ್ಕುನ ಮಾನಾದಿಗ್ ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡಗ್ ತಿಕ್ಕೊಂದಿಜ್ಜಿ. ಅವು ತಿಕ್ಕುಲೆಕಾವೊಡು, ಸರಕಾರ

ಆಯಿಕ್ ಬೊಡಾಯಿ ಪ್ರಚಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಲ್ಪೊಡು. ಈ ದಿಟ್ಟಿಡ್ ಯಾನೀ ಬೂಕು ಬರೆವೊಂದುಲ್ಲೆ. ಈ ಬೂಕು ಬರೆಯರೆ ಸಹಕಾರ ಕೊರ್ನ ಮಾತ ಸಾಹಿತಿಲೆಗ್ ಸೊಲ್ಮೆಲು. ಮುಖ್ಯವಾದ ಶ್ರೀದೇವಿಪ್ರಸಾದ್ ಸಂಪಾಜೆ ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊದ ಕ್ರಾಂತಿದ ಬಗೆಟ್ ದಿಂಜ ಅಧ್ಯಯನ ಮಲ್ತಿನಾರ್. ಮದ್ರಾಸ್‌ಗ್ ಪೋದು ಸರಕಾರಿ ದಾಖಲೆಲೆನ್ ಮಾತ ಪತೊಂದು ಬತ್ತ್‌ದ್ ಬೂಕು ಬರೆದ್ ತೆರಿಪಾಯಿನಾರ್. ಅರೆಗ್ ಯಾನ್ ಋಣಿಯಾದುಲ್ಲೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ತುಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಈ ಬೂಕುನು ಬೊಲ್ಪುಗು ಪಾಡ್ಯರೆ ಒತ್ತೊನ್ನೆಗಾದ್ ಅಕಾಡೆಮಿದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೆಗ್, ಸದಸ್ಯರೆದ್ ಮುಖ್ಯವಾದ ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಾರ್ ಶ್ರೀ ಬೋಳೋಡಿ ಚಂದ್ರಹಾಸ ರೈ ಕುಲೆಗ್ ಸೊಲ್ಮೆ ಸಂದಾವೊಂದುಲ್ಲೆ. ಅಚ್ಚಿ ಮಲ್ಪುನಾರೆಗಾದ್ ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೊರ್ತಿನ ಸುಕನ್ಯಾ ತೊಕ್ಕೊಟು, ವಿಜಯ ಕಲ್ಲೇಗ ಅಂಚೆನೆ ಪ್ರಶಾಂತ್ ನೇರ್ಲಕಟ್ಟೆ ಮೊಕ್ಲೆಗ್ ಋಣಿಯಾದುಲ್ಲೆ. ಮುಖಚಿತ್ರ ಬರೆದ್ ಕೊರ್ನ ಶ್ರೀ ಪಿ.ಎನ್.ಆಚಾರ್ಯರೆನ್ ಈ ಸಂದರ್ಭೊಡು ನಿನೆತೊನುವೆ. ಅಚ್ಚಿ ಮಲ್ತ್ ಕೊರ್ನ ದಿಗಂತ ಮುದ್ರಣ ಲಿ. ಯೆಯ್ಯಾಡಿ, ಕುಡ್ಲ ಮೊಕುಲೆಗ್ಲಾ ಕೈ ಮುಗಿಪೆ.

ಪುತ್ತೂರು
29–3–2013

ಡಾ ಪಾಲ್ತಾಡಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಆಚಾರ್

ದಂಡಯಾತ್ರೆದ ಪಜ್ಜೆಲು

1. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟೊ... 1

2. ಕೊಡಗ್‌ದ ಸಮ್ಮಂದ 3

3 ಕೊಡಗ್‌ದ ಚರಿತ್ರೆ 4

4. ಸ್ವಾಮಿ ಅಪರಂಪಾರ 8

5. ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿ 9

6. ಅಮರಸುಳ್ಯೊದ ಕ್ರಾಂತಿಗ್ ಕಾರಣೊಲು 10

7. ಗೌಡಜನಾಂಗ 11

8. ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮ ಗೌಡೆರ್ 17

9. ದಂಡಯಾತ್ರೆಗ್ ತಯಾರಿ 18

10. ರಾಮಪ್ಪಯ್ಯನಕೊಲೆ 21

11. ಬೆಳ್ಳಾರೆಡ್ ದರ್ಬಾರ್ 23

12. ಪುತ್ತೂರು ಗೆಂದ್ಯೆರ್ 26

13. ಇಟ್ಟೇಲ್ದರಸುನ ಕತ್ತಿ ಬೆಡಿ 26

14. ಬಂಗರ ಸುಸೇರೊಂಡೆರ್ 27

15. ಕುಮಾರಯ್ಯ ಹೆಗ್ಗಡ್ರೆನ ಪಿರಂಗಿ 28

16. ಪರೆಂಗಿ ಪೇಂಟೆಡ್ದ್ ವಿಲಾಯತಿದಕ್ಲು ಪರಾರಿ 29

17. ಕುಂಬಳೆ ಸೀಮೆಡ್ ದಂಡ್‌ದ ಗುಲ್ಲು 29

18. ದಂಡ್‌ಕುಡಲಗೆತ್ತ್‌ಂಡ್ 35

19. ತುಳುರಾಜ್ಯ ಉದಿಪನ ಆಂಡ್ 33

20. ಹೋರಾಟೊಗು ಸೋಲ್ಪಾಂಡ್ 35

21. ಸೋಲಾಯಿನೆಗ್ ಕಾರಣೊಲು 36

22. ಮದಪಂದಿ ನೆಂಪು 38

ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊದ ಕ್ರಾಂತಿವೀರೆ ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡೆರ್

ಪ್ರಪಂಚೊದ ಮೂಡಯಿ ದೇಶೊಲೆನೊಟ್ಟಿಗೆ ಬೇರ ಮಲ್ಪಿನ ಸಲುವಾದ್ ಕ್ರಿ.ಶ 1600 ಡ್ ಇಂಗ್ಲಾಂಡ್‌ಡ್ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪೆನಿ ಉದಿಪನ ಆಂಡ್. ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪೆನಿದಕುಲು ಭಾರತೊಗು ಬತ್ತ್‌ದ್ ಸುರುಕು ಮಳಿಗೆ, ಬಂಡಸಾಲೆ ಪಾಡ್ದ್ ಬೇರೊಗು ಸುರು ಮಲ್ತೆರ್. ದಿನಕರಿಲೆಕೊನೆ ಅಕುಲು ಧನಿಕೆರಾವೊಂದು ಭೂಮಿನ್ ಬಿಲೆ ಕೊರ್ದುರ್ ಪಡೆವೊಂದು ಜಮಿನ್ದಾರೆರಾವೊಂದು ಪೋಯೆರ್. ಮುಲ್ಪ ಆಲೊಂದಿತ್ತಿನ ದೇಶೀಯ ರಾಜೆರ್ನಕುಲೆನ್ ಒರ್ಯಗ್ ಒರ್ಯನ್ ತಾಂಟ ಪಾಡ್ದ್ ಲಡಾಯಿ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ರಾಜ್ಯ ರಾಜ್ಯೊಲೆನೇ ತನ್ಕುಲೆನ ವಶೊಕು ದೆತೊನ್ಯೆರೆ ಸುರು ಮಲ್ತೆರ್. ಕ್ರಿ.ಶ 1757 ಡ್ ಅಕುಲು ಸುರುಟು ಮಲ್ತಿ ಲಡಾಯಿ ಬಂಗಾಳದ ಪ್ಲಾಸಿಕಾಳಗೊ. ಆಯಿಡ್ದ್ ಬೊಕ್ಕದ ನೂದು ವರ್ಸೊಡು ಇಡೀ ಭಾರತ ದೇಶ ಅಕುಲೆನ ಕೈವಶ ಆಂಡ್. ಪರ್ದೇಶಿ ಕಂಪೆನಿದ ಆಡಳಿತೊಡು ದೇಶೊಗೇ ಬಡಪತ್ತ್ ಬತ್ತ್‌ಂಡ್. ಬೆನ್ನಿದ ಜನೊಕುಲು ತನ್ಕುಲೆನ ಸಂಪಾದನೆದ ಬುಳೆ ಭಾಗೊನು ಪೂರ ತೀರ್ವೆದ ರೂಪೊಡು ಕಂಪೆನಿ ಸರಕಾರೊಗು ಕೊರೊಡಾದ್ ಬತ್ತ್‌ಂಡ್. ತೆರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾವೊಂದು ಪೋಂಡು. ಹಳ್ಳಿದ ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಲು ಪೂರ ಮಣ್ಣಡಿಕ್ ಸೇರ್ಯೊ. ದೇಶೀಯ ಬಾಸೆಲೆನ ಕಲಿಕೆ ಸಾಲೆಲೆಡ್ ಉಂತುದೇ ಪೋಂಡು. ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಅಂತರಾ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಬಾಸೆ ಆದ್ ಮೆರೆಂಡ್. ಭಾರತೊದಕುಲು ತನ್ಕುಲೆನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೊನು ಕಳೆವೊಂದು ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಗುಲಾಮೆರಾದ ಬದ್ಕೊಡಾದ್ ಬತ್ತ್‌ಂಡ್.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟೊ:

ತಿಳುವಳಿಕೆ ಇತ್ತಿನಕುಲು ಈ ಅಂಕುಶದಾಂತಿ ಆಡಳಿತೆನ್ ಒತ್ತೊನ್ಯೆರೆ ತಯಾರಾಯಿಜೆರ್. ಉಂದು ಆಡಳಿತೆ ಅತ್ತ್ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ಪಂಡೆರ್. ದೇಶೀಯ ರಾಜೆರ್ ತನ್ಕುಲೆನ ರಾಜ್ಯ ಕಳೆವೊಂದು ಮಾನದಾಂತಿನ ಕುಲಾಯೆರ್. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನೊಕುಲೆಡ್ದ್ ಕಡೆ ಆಯೆರ್. ಜನೊಕುಲೆಗ್ ಸುಕೊಟು ಬದ್ಕುನವೇ ಬಂಜ ಆದ್ ಪೋಂಡು. ಈ ಕಾಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಟ್ ದೇಶೊದ ಕೆಲವು ಭಾಗೊಲೆಡ್ ಜನೊಕುಲು ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ವಿರುದ್ಧೊ ಪೊರ್ಂಬಾಟ ಮಲ್ತೆರ್. ನೆನ್ಸ್ನಿ ಪೂರ ರೌಡಿಲೆನ ದಂಗೆ ಪಂಡ್ದ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಬಲಾತ್ಕಾರೊಡು ಉಂತಯರೆ ತೂಯೆರ್. ಕೆಲವೆರೆನ್ ಗುಂಡು ಪಾಡ್ದ್ ಕೆರ್ಯೆರ್. ಕುಡಕೆಲವರೆನ್ ಕರ್ಪಿಲ್ಲ್‌ಗ್ ಸೇರಯೆರ್. ಕ್ರಿ. ಶ 1814 ಡ್ ಪಾಟ್ನಾ ಡೊಂಜಿ ಬೆನ್ನಿದಜನೊಕುಲೆ ಗಲಾಟೆ ನಡತ್ಂಡ್. ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಅಕುಲೆನ್ ಪೂರ ಪತ್ತ್‌ದ್ ಜೈಲ್‌ಗ್ ಪಾಡ್ಯೆರ್. ಪಿರ ಅಂಚಿನ ದಂಗೆ ಆವಂದಿಲೆಕ ನಡತೊನುಡುಂದು ಜನೊಕುಲೆಗ್ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಕೊರ್ಯೆರ್.

ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಎದುರು ಕ್ರಿ.ಶ 1857 ಡ್ ನಡತಿ ಹೊರಾಟೊ ಭಾರತೊದ ಚರಿತ್ರೆಡೇ ಮಲ್ಲ ಹೋರಾಟ, ಅವು ಭಾರತೊದ ಸುರುತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮಂದ್ ಪಂಡ್‌ದ್ ಪುದರ್ ಪಡೆತ್‌ಂಡ್. ಈ ಪೊರ್‌ಂಬಾಟೊಡು ಬಜೀ ಜನೊಕುಲು ಮಾತ್ರ ಅತ್ತ್ ಭಾರತೊದ ದಂಡ್‌ದ ಪಡೆ, ದೇಶೀಯ ರಾಜೆರ್ನಕುಲುಲಾ ಪಾಲ್ ಪಡೆತೆರ್. ಸುರುಕು ಈ ಲಡಾಯಿ ಸುರು ಮಲ್ತಿನಕುಲು ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಮಿಲಿಟ್ರಿಡಿತ್ತಿ ಭಾರತೀಯ ಸಿಪಾಯಿಲು. ಆಯಿನೆಡ್ದಾವರ ನೆನ್ನ್ ಸಿಪಾಯಿ ದಂಗೆ ಪಂಡೆರ್. ಮೀರತ್‌ಡಿತ್ತಿ ಭಾರತೀಯ ಸಿಪಾಯಿಲು ಹಠಾತ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಎದ್ರುಂತುದ್ ಈ ಕಾಳಗ ಸುರು ಮಲ್ತೆರ್. ಈ ಕ್ರಾಂತಿಡ್ ಝೂನ್ಸಿದ ರಾಣಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿಬಾಯಿ, ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಬಹದ್ದೂರ್ ಷಹಾ, ಅಯೋಧ್ಯೆದ ರಾಣಿ ಬೇಗಂ ಹಜರತ್ ಮಹಲ್ ಇಂಚಿನ ದೇಶೀಯ ರಾಜೆರ್ನಕುಲು, ಕಾನ್ಪುರದ ನಾನಾ ಸಾಹೇಬ್, ತಾತ್ಯಾಟೋಪೆ, ಜ್ವಾಲಾಪ್ರಸಾದ್, ಅಲಹಾಬಾದ್‌ದ ಮೌಲ್ವಿ ಲಿಯಾಖತ್ ಆಲಿ, ಮಂಡಿಸೊರದ ಫಿರೋಜ್ ಷಹಾ ಇಂಚಿನ ನಾಯಗೆರ್ ಮಾತ್ರ ಅತ್ತಂದೆ ಸಾರಗಟ್ಲೆ ಭಾರತೀಯ ಸಿಪಾಯಿಲು ಪಾಲ್ ಪಡೆಯೆರ್. ಲಕ್ಷಾಂತರ ಮಂದೆ ಈ ಹೋರಾಟೊಡು ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಎದ್ರ್‌ಂತ್ಯೆರ್‌ಂದಾಂಡಲಾ ಅಕುಲೆನ್ ಗೆಲ್ಪ್ಯರೆ ಆಯಿಜಿ. ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಡ ಇತ್ತಿನಾತ್ ಹತ್ಯಾರುಲು ಮೊಕುಲೆಡ ಇಜ್ಯಾಂದಿನ ಈ ಸೋಲುಗು ಒಂಜಿ ಕಾರಣ ಆಂಡ್, ಬ್ರಿಟಿಷರೆನ ಕುತಂತ್ರೊಲು ನೆಕ್ಕ್ ನನೊಂಜಿ ಕಾರಣ. ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಸಿಪಾಯಿ ದಂಗೆನ್ ಉಂತಯರೆಂದಾಂಡಲಾ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ವಿರುದ್ಧ ಜನೊಕುಲೆಗಿತ್ತಿ ಬೆಂಗ್ ಉಂತಿಜಿ. ಸೂತೆಕ್ಕ್‌ಂಡಲಾ ಪುಗೆ ಉಂತಿಜಿ.

ಈ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟೊಡ್ದು ದುಂಬು ಕ್ರಿ.ಶ 1814 ಡ್ ಒಂಜಿ ಕಿನ್ಯದಂಗೆ ನಡತ್‌ದಿತ್ತ್‌ಂಡ್. ಆಯಿಡ್ದ್ ಬೊಕ್ಕ ಕ್ರಿ.ಶ 1857 ದ ನಡುವೆ ಸುಮಾರ್ 30 ಕಡೆಟ್ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟೊಲು ನಡತ್‌ದ. ಅಯಿಟೊಂಜಿ ಮಲ್ಲ ಹೋರಾಟ ಪಂಡ ತುಳುನಾಡ್‌ಡ್ 1837 ಡ್ ನಡತಿ ಕಂಡೊದ ಬೆನ್ನಿದ ಜನೊಕುಲೆನ ಹೋರಾಟ. ಉಂದು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆದ ಸುಳ್ಯೊಡ್ದು ಸುರು ಆಯಿನೆಡ್ದಾವರ ನೆನ್ನ್ 'ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟ' ಪನ್ತೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆ ಪನ್ಪಿ ನಕಲಿ ರಾಜನೊರ್ಯನ್ ಉಟರ್ನೆ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಆಯನ ಪುದರ್ದ್ ಈ ಪೊರ್‌ಂಬಾಟ ನಡಪಾಯಿನೆಡ್ದಾವರ ನೆಕ್ಕ್ 'ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡಯಾತ್ರೆ' ಪನ್ಪಿ ಪುದರ್ಲಾ ಬತ್ತ್‌ಂಡ್.

ಕ್ರಿ.ಶ.1837 ಡ್ ನಡತಿ ಈ ಕ್ರಾಂತಿಡ್ ಬಜೀ ಬೆನ್ನಿದ ಜನೊಕುಲೇ ಪಾಲ್ ಪಡೆಯೆರ್. ಕತ್ತಿ, ದೊಣ್ಣೆ ಪತ್ತ್‌ದ್ ದಂಡ್‌ಡ್ ಪೋಯೆರ್. ಸುಳ್ಯೊದ ಗೌಡ ಜನಾಂಗೊದಕುಲು ಒಟ್ಟಾದ್ ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡನ ಮುತಾಲಿಕೆಡ್ ಲಕ್ಕುದುಂತ್ಯೆರ್. ಸುಳ್ಯೊಡ್ದು ಕುಡ್ಲ (ಮಂಗಳೂರು) ಮುಟ್ಟ ಏಳ್‌ದಿನೊತ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ನಡಪದ್ ತುಳುನಾಡ್‌ನ್ ವಶೊಕು ದೆತೊಂದು 13 ದಿನೊತ ಆಳ್ವಿಕೆ ಮಲ್ತೆರ್. ಆಂಡ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಬಲೊತ ಎದ್ರ್ ಈ ಹೋರಾಟ ಮಲ್ಲ ಪಲೊ ಕೊರ್ಜಿ. ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಈ ದಂಗೆನ್

ಬಲತ್ಕಾರೊಡು ಸೋಲ್ಪುಯರೆ. ಈ ದಂಗೆಗ್ ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೊರ್ನ ತುಳುನಾಡ್ದ ಅರಸು ಲಕ್ಷ್ಮಪ್ಪ ಬಂಗರಸನ್ ನಕಲಿ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ವೇಸೊಡಿತ್ತಿ ನಾಯನ್ ಬೊಕ್ಕ ಬಾಕಿ ಮುತಾಲಿಕೆರೆನ್ ಗಲ್ಲಿಗೇರ್ಸಯೆರ್. ಒರಿನಕುಲೆನ್ ಕರ್ಪಿಲ್ಲ್‌ಡ್ ಪಾಡ್ಯೆರ್. ಇಂಚ ಜನೊಕುಲೆನ ಉಡಲ್ಡ್ ಪೋಡಿಗೆ ಕುಲ್ಲಯೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಬಜೀಕಾಟ್‌ಕಾಯಿ (ಫಲದಾಂತಿಕಾಯಿ) ಪಂಡ್ದ್ ಪ್ರಚಾರ ಮಲ್ತೆರ್. ಆಂಡ ಭಾರತೊದ ಇತಿಹಾಸೊಡು ಈ ಕ್ರಾಂತಿ ಮಲ್ಲ ಪುದರ್ ಪಡೆಯಿನ ಕ್ರಾಂತಿ, ಬೆನ್ನಿದ ಜನೊಕುಲೆನ ದೇಶಬಗ್ತಿ, ಧೈರ್ಯ, ಆತ್ಮಬಲ, ಹೋರಾಟೊದ ಶಕ್ತಿ ಏತುಂಡು ಪಂಡ್‌ದ್ ಈ ದಂಡಯಾತ್ರೆಡ್ ತೆರಿದ್ ಬರ್ಪುಂಡು. ಉಂದು ದುಂಬುದ ಪೀಳಿಗೆಗ್ ಉಮೇದ್ ಕೊರ್ಪಿನಂಚಿನ ಒಂಜಿ ಗಟ್ಟನೆ ಪನ್ಪಿ ವಿಚಾರೊನು ಏರ್ಲಾ ಮದಪ್ಯರೆ ಬಲ್ಲಿ.

ಕೊಡಗ್‌ದ ಸಮ್ಮಂದ:

"ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡಯಾತ್ರೆ" ನಡತ್‌ದ್ ಶತಮಾನೊನೇ ಕರಿದ್ ಪೋಂಡಲ ತುಳುನಾಡ್ದ ಜನೊಕುಲೆ ನಿನೆಪುಡವು ನನಲಾ ಒರಿದುಂಡು. ತುಳುಜಾನಪದೊಕವು ಸೇರ್ದ್ ಪೋತುಂಡು. ಉಂದು ತುಳುನಾಡ್‌ಡ್ ನಡತಿ ಸಂಗತಿ. ಆಂಡ ಕೆಲವು ಚರಿತ್ರೆಕಾರೆರ್ ನೆನ್ನ್ ಕೊಡಗ್‌ದ ಇತಿಹಾಸೊದುಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರ್ಸದ್ ಅವು ಕೊಡಗೆರೆನ ಕ್ರಾಂತಿ ಪನ್ಪಿ ರೀತಿಡ್ ಬರೆತೆರ್. ಅವು ಸರಿಯತ್ತ್. ಉಂದು ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊಡ್ದು ಸುರು ಆಯಿಕ್ರಾಂತಿ. ಕ್ರಿ.ಶ 1834 ಮುಟ್ಟ ಕೊಡಗರಸೆರೆನ ಆಡಳಿತೆಗ್ ಅಮರ ಸುಳ್ಯ ಸೇರ್ದಿತಿನ ಸರಿ. ಆಂಡ ಅಯಿಡ್ದ್ ಬೊಕ್ಕ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಆಡಳಿತ ಸುರುವಾನಗ ಅವು ತುಳುನಾಡ್‌ಗ್ (ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ) ಸೇರ್ದಾದಿತ್ತ್‌ಂಡ್. ಕ್ರಾಂತಿಕಾರೆರ್ ತುಳುನಾಡ್ದ ಕುಡ್ಲ (ಮಂಗಳೂರು) ನ್ ವಶಮಲ್ತೊಂಡೆರತ್ತಂದೆ ಕೊಡವ ರಾಜ್ಯೊನತ್ತ್, ಸುಳ್ಯದ ಗೌಡ ಜನಾಂಗದಕುಲು ಈ ಕ್ರಾಂತಿನ್ ಉಟರ್ನೆ ಮಲ್ತೆರ್. ಈ ಕ್ರಾಂತಿಗ್ ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೊರ್ನಕುಲು ನಂದಾವರದ ಲಕ್ಷ್ಮಪ್ಪರಸೆ ಬೊಕ್ಕ ಇಟ್ಟೇಲ್ದ (ವಿಟ್ಲ) ಅರಸು ಡೊಂಬ ಹೆಗ್ಡೆ, ಕೊಡಗೆರ್ ನೆಕ್ಕ್ ವಾರೀತಿದ ಬೆರಿಸಾಯೊಲಾ ಕೊರ್ತುಜೆರ್, ಅಂಚಾದ್ ಉಂದು ತುಳುನಾಡ್ದ ಕ್ರಾಂತಿ ಪನ್ಪಿನೆಡ್ ರಡ್ಡ್ ಪಾತೆರ ಇಜ್ಜಿ. ಆಂಡಲಾ ಈ ಕ್ರಾಂತಿದ ದುಂಬುದ ಕತೆಕ್ಲಾ ಕೊಡಗ್‌ಗ್ಲಾ ಸಮ್ಮಂದ ಇತ್ತಿನೆಡ್ದಾವರ ಕೊಡಗ್‌ದ ಇತಿಹಾಸೊನೊಂತೆ ತೆರಿಯೊನುನವೆಡ್ಡೆ.

ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆದ ನೈಋತ್ಯ ದಿಕ್ಕ್‌ಡ್, ಒಂಜಿಕಡೆಡ್ಡ್ ತುಳುನಾಡ್ ಕುಡಒಂಜಿ ಕಡೆಡ್ಡ್ ಮಲೆಯಾಳ ದೇಶ ಬೊಕ್ಕ ಒರಿನ ಕಡೆಡ್ದ್ ಕನ್ನಡೊ ರಾಜ್ಯೊದ ನಡುಟು ಉಪ್ಪಿ ಭೂಮಿಯೇ ಕೊಡಗ್, ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಪರ್ವತ ಸಾಲ್‌ಡ್ ಉಪ್ಪಿ ಜೇರೊ, ಗುಡ್ಡೆಲು, ಬೈಲ್, ಪರ್ವತೊ ದಿಂಜಿ ಊರು ಕೊಡಗು. ಮುಲ್ಪ ನಾಡ್ ಡ್ದ್ ಕಾಡೆಚ್ಚ, ಕಡಲ ಮಟ್ಟೊಡ್ದು ಸರಾಸರಿ 3500 ಫೀಟ್ ಎತ್ತರೊಡುಪ್ಪಿ ಈ ಊರುಡು ಸದಾ ಚಳಿ, ಬೀಸುನ ಸಿಮಗಾಳಿ. ಕಾಡ್ ಕಡ್ತ್‌ದ್ ಮುಲ್ಪದ ಆದಿವಾಸಿಲು ತೋಟ ಮಲ್ತ್‌ದೆರ್. ಈ ಕಾನಡ್ ಕಾಫಿ, ಚಿತ್ತ್‌ಪುಳಿ, ಎಡ್ಡೆಮುಂಚಿ, ಏಲಕ್ಕಿ ಬುಳೆಪವೊಂದುಲ್ಲೆರ್. ಗುಡ್ಡೆದ

ಜೇರೊಲೆಡ್. ತುದೆ ಬರಿತ ಬೈಲ್‌ಲೆಡ್ ಕಂಡದ ಬೆನ್ನಿ ಮಲ್ಪುವೆರ್. ಮುಲ್ಪದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಲೆನ್ ಕೊಡವೆರ್ ಪನ್ಪೆರ್. ಅಕುಲೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗ್ ಒಂಜಿ ಅನನ್ಯತೆ ಉಂಡು. ಆಯಿನ್ ಅಕುಲು ಬಾರಿ ಮಾನಾದಿಗೆಡ್ ಒರಿತೊಂದು ಬತ್ತ್‌ದೆರ್. ಅಕುಲೆ ಬಾಸೆಗ್ ಕೊಡವ ಬಾಸೆಂದು ಪುದರ್. ಉಂದು ಕನ್ನಡ, ಮಲೆಯಾಳಂ, ತುಳು ಸೇರ್ದ್ ಒಂಜಿ ಮಿಶ್ರಬಾಸೆ, ಕಾವೇರಿ ಸುದೆ ಕೊಡಗ್‌ದ ತಲಕಾವೇರಿಡ್ ಪುಟ್ಟುಂಡು. ಅವು ಅಕುಲೆಗ್ ಪೆರ್ಮೆದ ಸಂಗತಿ. ಕೊಡಗ್‌ದ ಜನೊಕುಲು ತೂಯರೆಗ್ ಎಡ್ಡೆಗಟ್ಟಿ ಮುಟ್ಟಾದ್ ಬೊಲ್ಲೆನ ಸರೀರೊದಕುಲು. ಪೊಂಜೊವುಲು ತೂಯರೆ ಎಡ್ಡೆ ಬೊಲ್ಲೆನೆ, ಆದ್ ಪೊರ್ಲುರ್ದು ಸುರ್ಪೊರ್ದದಕುಲು, ಧೈರವಂತೆರ್.

ಕೊಡಗ್‌ದ ಚರಿತ್ರೆ:

ಕೊಡಗ್‌ದ ಆಡಳ್ತೆ ಮಲ್ತಿನ ಕಡೇತ ರಾಜವಂಶೊನು ಹಾಲೇರಿ ವಂಶ ಪನ್ಪೆರ್. ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಇಕ್ಕೇರಿಡ್ದ್ ಕೊಡಗ್‌ಗ್ ಬತ್ತಿನ ರಾಜ ಕುಮಾರೆ ವೀರರಾಜೆ ಹಾಲೇರಿ ಪನ್ಪಿ ಜಾಗೆಡ್ ಅರಮನೆ, ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟ್‌ದ್ ಕೊಡಗ್‌ದ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತೆ ಸುರುಮಲ್ತೆ. ಇಂಬ್ಯೆ ಇಕ್ಕೇರಿ ನಾಯಕೆರೆನ ಕುಟುಮೊದಾಯೆ ಆಯಿನೆಡ್ದಾವರ ಆಯಗ್ ಏರ್ಲಾ ತೊಂದರೆ ಮಲ್ಪ್ಯರೆ ಪೋಯಿಜೆರ್. ಆಯೆ ವೀರಶೈವ ಜಾತಿಗ್ ಸೇರ್ದಿನಾಯೆ. ಇಂಬ್ಯನ ವಂಶೊದಕುಲು ಕೊಡಗುನು ಕ್ರಿ.ಶ 1600 ಡ್ದ್ 1834 ಮುಟ್ಟ ಪಂಡ 234 ವರ್ಸೊರ್ಕಾಲ ಆಳ್ಯೆರ್.

ವೀರ ರಾಜಡ್ದ್ ಬೊಕ್ಕ ಕೊಡಗ್‌ದ ಆಡಳಿತೆನ್ ವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರೆ ಬೊಕ್ಕ ಅಪ್ಪಾಜಿ ಅರಸು ಇಂಚ ರಡ್ಡ್ ಜನ ಅರಸುಲು ನಡಪಯೆರ್. ಆಯಿಡ್ದ್ ಬೊಕ್ಕ ಪಟ್ಟೊಗು ಬತ್ತಿನಾಯೆ ಮುದ್ದರಾಜೆ. ಇಂಬ್ಯೆ 54 ವರ್ಸೊರ್ (1633–1687) ಕೊಡಗ್‌ದ ಆಡಳ್ತೆ ಮಲ್ತೆ. ಆತ್ನೇಟ ಕೊಡಗ್‌ದ ರಾಜಧಾನಿ ಹಾಲೇರಿ (ಪೇರೂರು) ಆದಿತ್ತ್‌ಂಡ್. ಮುದ್ದರಾಜೆ ಆಯಿನ್ ಇತ್ತೆದ ಮಡಿಕೇರಿಗ್ ಬದಲಾವಣೆ ಮಲ್ತೆ. ಗುಡ್ಡೆ ಕಾಡ್ ಆದಿತ್ತಿ ಈ ಊರುದ ಕಾಡ್ ಕಡ್ತ್‌ದ್ ಗುಡ್ಡೆದ ತರೆಟ್ ಅರಮನೆ ಕಟ್ಟಯೆ. ಸುತ್ತ ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟಯೆ ಕೋಟೆದ ಸುತ್ತ ಕಂದಕ ತೊಡಾಯೆ. ಜೇರೊದ ತಿರ್ತ ಬೈಲ್‌ನ್ ಸಮತಟ್ಟ್ ಪತ್ತ್‌ದ್ ಅರಮನೆದ ಅಧಿಕಾರಿ, ಚಾಕ್ರಿದಕುಲೆಗ್ ಇಲ್ಲ್ ಕಟ್ಟದ್ ಕೊರ್ಯೆ. ಈ ಊರುಗು ಮುದ್ದರಾಜನ ಕೇರಿಂದ್ ಪುದರ್‌ದೀಯೆ. ಅವು ಕೆಲವು ವರ್ಸೊರ್ಡು ಮುದುಕೇರಿ ಆದ್ ಇತ್ತೆ ಮಡಿಕೇರಿ ಆತ್‌ಂಡ್.

ಆಕಾಲೊಡು ತುಳುನಾಡ್‌ನ್ ಇಕ್ಕೇರಿದ ನಾಯಕೆರ್ ಆಳೊಂದಿತ್ತೆರ್. ಇಕ್ಕೇರಿದ ಶಿವಪ್ಪ ನಾಯಕೆ ತುಳುನಾಡ್‌ಗ್ ಬತ್ತ್ ಪೋಪಿನ ಪೊರ್ತುರ್ಡು ಮುದ್ದರಾಜೆ ಆಯನ್ ಕುಕ್ಕೆಡ್ (ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯೊ) ತೂದು ಪಾತೆರ್ಯೆ, ಮುದ್ದರಾಜೆಲಾ ಇಕ್ಕೇರಿ ವಂಶೊದಾಯೆಂದ್ ತೆರಿದ್ ಆಯಗ್ ಕುಶಿಯಾಂಡ್. ಆ ಪೊರ್ತುರ್ಗು ಮುದ್ದರಾಜಗ್ ಒಂಜಿ ಆಣ್ ಬಾಲೆ ಆದಿತ್ತ್‌ಂಡ್. ವಿಸಯ ತೆರಿದ್ ಆಯೆ ಮುದ್ದರಾಜನ ಆಣ್ ಬಾಲೆಗ್ ಪೇರ್ ಪರ್ಯರೆಂದ್ ತುಳುನಾಡ್‌ದ ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮೊಲೆನ್ ಉಡಿಗೆರೆಯಾದ್ ಬುಡ್ದು ಕೊರ್ಯೆ.

ತುಳುನಾಡ್‌ಡ್ ಅಪಗ ಒರ್‌ಂಬೊ ಮಾಗಣೆಲು ಇತ್ತ್. ಬುಡ್ದು ಕೊರ್ನ ಗ್ರಾಮೊಲೆಗ್ ನಾಯಕೆ ಅಮೃತ ಮಾಗಣೆಂದ್ ಪುದರ್ ದೀಯೆ. ಅವ್ವೇ ದುಂಬುಗು ಅಮರ ಮಾಗಣೆ ಆಂಡ್. ಅಂಚ ಕೊಡಗ್ ರಾಜ್ಯ ಗಟ್ಟಡ್ಡ್ ತಿರ್ತ್ ಜತ್ತ್‌ದ್ ಸಂಪಾಜೆ, ಪೆರಾಜೆ ಮುಟ್ಟ ಎತ್ತ್‌ಂಡ್.

ಮುದ್ದ ರಾಜಡ್ದ್ ಬೊಕ್ಕ ಆಯನ ಮಲ್ಲ ಮಗೆ ಮಲ್ಲ ವೀರಪ್ಪರಾಜೆ ಪಟ್ಟೊಗು ಏರ್ದ್ (1687–1736) ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತೆ ಮಲ್ತೆ. ತುಳುನಾಡ್‌ದ ಗಡಿ ಶಿವಪ್ಪ ನಾಯಕನ ಕಾಲೊಡು (1645–1660) ನೀಲೇಶ್ವರ ಮುಟ್ಟ ಮುಟ್ಟುದಿತ್ತ್‌ಂಡ್. ಅಯಡ್ದ್ ಬೊಕ್ಕ ಇಕ್ಕೇರಿದ ಪಟ್ಟೊಗು ಬತ್ತಿನಾಯೆ ಸೋಮಶೇಖರ ನಾಯಕೆ (1714–1739) ಇಕ್ಕೇರಿದ ಮಾತ ಅರಸುಲುಲಾ ತುಳುನಾಡ್‌ಗ್ ಬತ್ತಿನಕುಲು ಪಿರಪೋನಗ ಕುಕ್ಕೆ (ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ) ದೇವಸ್ಥಾನೊಗು ಬತ್ತ್‌ದ್ ಪೂಜೆ ಸಂದಾದ್ ಪೋಪೆದೆರ್. ಕೆಳದಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮಳ ಪೂಜೆ ಸಂದಾಯರೆ ಕುಕ್ಕೆಗ್ ಬತ್ತ್‌ದಿತ್ತೊಲು. ಅಪಗಲ ಕೊಡಗರಸು ಆಡೆಪೋದು ಪಾತೆರ್ದ್ ಬತ್ತ್‌ದೆ. ಇಂಚ ಕೊಡಗರಸೆರ್ನಕುಲು ಮಾತ ಇಕ್ಕೇರಿ ನಾಯಕೆರೆನೊಟ್ಟಿಗೆ ಎಡ್ಡೆಪು ದೀವೊಂದಿತ್ತೆರ್. ಅರಸು ಸೋಮಶೇಖರ ನಾಯಕೆ ಕುಕ್ಕೆ (ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ) ಗೊರ ಬನ್ನಗ ಕೊಡಗ್‌ದ ಮಲ್ಲವೀರಪ್ಪರಾಜೆ ಪೋದು ಆಯಗ್ ಸಮ್ಮಾನ ಮಲ್ತೆ. ಎಂಕ್ಲೆ ಕೊಡಗ್‌ಡ್ ತಾರಯಿ ಬುಳೆಪುಜಿ. ಕಾವೇರಮ್ಮನ ಪೂಜೆಗೆ ದಿಂಜತಾರಯಿ ಬೋಡಾಪುಂಡು. ಆಯಿಕಾದ್ ಭಾಗಮಂಡಲದ ಕೈತಲಿತ್ತಿ ಸುಳ್ಯೊನು ಎಂಕ್ ಕೊರೊಡುಂದು ಕೇಂಡೆ. ಸೋಮಶೇಖರೆ ಸುಳ್ಯ ಮಾಗಣೆನ್ ಕೊಡಗರಸುಗು ದುಡ್ಡುಗು ಮಾರ್ಯೆ. ಇಂಚ ಸುಮಾರ್ 1736ನೇ ವರ್ಸೊದ ಪೊರ್ತುಗು ಸುಳ್ಯ ಕೊಡಗ್‌ಗ್ ಸೇರ್‌ಂಡ್. ಆಯಿಕ್ ದುಂಬೇ ಅಮರ ಮಾಗಣೆಲ ಸೇರ್ದಿತ್ತಿನೆಡ್ದಾವರ ಇತ್ತೆ ರಡ್ಡ್ ಮಾಗಣೆ ಒಟ್ಟು ಸೇರ್ದ್ ಅಮರ ಸುಳ್ಯ ಮಾಗಣೆ ಆಂಡ್.

ಮುದ್ದರಾಜಗ್ ಅಪ್ಪಾಜಿ ಅರಸು ಬೊಕ್ಕ ನಂದ ರಾಜೆಂದ್ ಕುಡರಡ್ಡ್ ಜನ ಜೋಕುಲಿತ್ತೆರ್. ಅಕುಲೆಗ್ ಬೇಜಾರ್ ಆಯರೆ ಬಲ್ಲಿಂದ್ ಮುದ್ದರಾಜೆ ಹಾಲೇರಿ ಅರಮನೆನ್ ಅಪ್ಪಾಜಿ ಅರಸುಗ್ಲಾ ಗಾಳಿ ಬೀಡುಡು ಒಂಜಿ ಅರಮನೆ ಕಟ್ಟದ್ ಅಯಿಕ್ ಹೊರಮಲೆ ಅರಮನೆಂದ್ ಪುದರ್ ದೀದ್ ಅಯಿನ್ ನಂದರಾಜಗ್ಲಾ ವಹಿಸದ್ ಕೊರ್ದಿತ್ತೆ.

ಮಲ್ಲ (ದೊಡ್ಡ) ವೀರಪ್ಪರಾಜೆ ತೀರ್ದ್ ಪೋಯಿ ಬೊಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ವೀರಪ್ಪರಾಜೆ ಪಟ್ಟಗೇರ್ಯೆ. ಕ್ರಿ.ಶ1736 ಡ್ದ್ 1766 ಮುಟ್ಟ ಆಡಳ್ವೆ ಮಲ್ತೆ. ಆಯಿಡ್ದ್ ಬೊಕ್ಕ ಮುದ್ದರಾಜನ ಮಗೆ ಅಪ್ಪಾಜಿ ರಾಜೆ ಬೊಕ್ಕ ನಂದರಾಜನ ಮಗೆ ಮುದ್ದಯ್ಯ ರಾಜೆ ಈ ರಡ್ದ್ ಜನೊಲಾ ಒಟ್ಟಾದ್ ಕ್ರಿ.ಶ 1764 ಡ್ದ್ 1770 ಮುಟ್ಟ ಕೊಡಗ್‌ದ ಆಡಳ್ತೆ ಮಲ್ತೆರ್.

ಆಯಿಡ್ದ್ ಬೊಕ್ಕ ಕ್ರಿ.ಶ 1770 ಡ್ ಹೊರಮಲೆ ಮಲ್ಲಯ್ಯನ ಮಗೆ ದೇವಪ್ಪರಸು ಪಟ್ಟೊಗೇರ್ವೆ. ಆತಾನಗ ಹಾಲೇರಿ ಮನೆತನೊದ ಲಿಂಗರಾಜೇಂದ್ರ ಅರಸು ತನ್ನ ಮಗೆ ವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರೆ ಬೊಕ್ಕ ತನ್ನ ಅಣ್ಣನ ಮಗೆ ಅಪ್ಪಾಜಿರಾಜೆ ಬೊಕ್ಕ ಆಯನ ರಡ್ದ್

ಬಾಲೆಲೆನ್ ಲೆತೊಂದು ಕೊಡಗ್‌ದ ಬಡೆಕಾಯಿ ಸೀಮೆದ ಐಗೂರುಗು ಪೋದು ಅಲ್ಪ ನಿಲೆಯಾಯೆ.

ಮೈಸೂರುದ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆನ್ ತನ್ನ ಕೈಕ್‌ದೆತೊನ್ನ ಹೈದರಾಲಿ ಕೊಡಗ್‌ನ್ ಗೆಂದೊಂಡುಂದು ಅಲೋಚನೆ ಮಲ್ತೊಂದುಪ್ಪಿ ಪೊರ್ತುಗು ಲಿಂಗರಾಜೆ ಆಯನಾಡೆ ಪೋದು ಕೊಡಗ್‌ನ್ ಗೆಲಿಪ್ಯರೆ ಆಯನ ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೇಂಡೆ. ಹೈದರಾಲಿ ಲಿಂಗರಾಜಗ್ ಶ್ರೀರಂಗ ಪಟ್ನೊಡು ಆಸರೆ ಕೊರ್ದು ಕೊಡಗ್‌ದ ಮಿತ್ತ್ ಆಕ್ರಮಣ ಮಲ್ತೆ. ಕೊಡಗ್‌ದ ದೇವಪ್ಪರಸು ಊರು ಬುಡ್ದು ಬಲಿತೆ. ಹೈದರಾಲಿನ ಕಡೆತಕುಲು ಆಯನ್ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಸುದೆತ ಬರಿಟ್ ನಾಡ್ ಪತ್ಯೆರ್. ಆಯನ್ ಬೊಕ್ಕ ಆಯನ ಕುಟುಮೊದಕುಲೆನ್ ಶ್ರೀರಂಗ ಪಟ್ನೊಗು ಲೆತೊನು ಬತ್ತ್‌ದ ಕ್ರಿ.ಶ. 1774 ಡ್ ಮಾತೆರೆನ್ಲಾ ಕೆರ್ದ್ ಬುಡ್ಯೆರ್.

ದೇವಪ್ಪರಸೆ ತೀರ್ದ್ ಪೋಯಿ ಬೊಕ್ಕ ಸುರುತ ಲಿಂಗರಾಜೇಂದ್ರ ಅರಸು (1775–1780) ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ಮಲ್ತೆ. ಲಿಂಗರಾಜೇಂದ್ರ ಅರಸು ತೀರ್ದ್ ಪೋಯಿ ಪೊರ್ತುಗು ಆಯನ ಜೋಕುಲು ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ಮಲ್ಪ್ಯರೆಗ್ ಪ್ರಾಯೊಗು ಬತ್ತಿಯಿಜೆರ್ ಪಂಡ್‌ದ್ ಕೊಡಗ್‌ನ್ ಹೈದರಾಲಿ ತನ್ನ ಅಧೀನೊಗು ದೆತೊಂಡೆ. ಲಿಂಗ ರಾಜೇಂದ್ರನ ಬುಡೆದಿ ಜೋಕ್ಲೆನ್ ಪೆರಿಯಾ ಪಟ್ಣ ಕೋಟೆದುಲಯಿದ ಇಲ್ಲ್‌ಡ್ ಕುಲ್ಲಯೆ. ಹೈದರಾಲಿ ಸೈತಿಬೊಕ್ಕ ಕೊಡಗ್ ರಾಜ್ಯ ಟಿಪ್ಪು ಸುಲ್ತಾನನ ಕೈ ಸೇರ್‌ಂಡ್.

ಭಾರತದ ಕಡಲ ಬರಿ ಪೂರ ವಶ ಮಲ್ತೊಂದು ಬತ್ತಿ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಗ್ ಕೊಡಗ್‌ದ ಮಿತ್ತ್ ಕಣ್ಣಾಂಡ್. ಕೊಡಗ್‌ನ್ ವಶಮಲ್ತೊನ್ಯರೆಗಾದ್ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಪಾಡೊಂದಿತ್ತೆರ್. ಅವ್ವೇ ಪೊರ್ತುಗು ಲಿಂಗ ರಾಜೇಂದ್ರನ ಮಲ್ಲಮಗೆ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರೆ ಹೈದರಾಲಿನ ಪೆರಿಯಾ ಪಟ್ಣ ಕರ್ಪಿಲ್‌ಡ್ದ್ ತಪ್ಪವೊಂದು ಕೊಡಗ್‌ಗ್ ಬತ್ತ್‌ದ್ ಕೊಡಗ್‌ದ ಜನೊಕುಲೆನ್ ಒಟ್ಟು ಸೇರದ್ ದಂಡ್ ದಟ್ಟಣೆ ಮಲ್ತೊಂದಿತ್ತೆ. ಕ್ರಿ.ಶ 1789 ಡ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಗ್ಲಾ ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನಗ್ಲಾ ಮೂಜನೇ ಮೈಸೂರು ಯುದ್ಧ ನಡತ್‌ಂಡ್. ಅಯಿಟ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಗ್ ಟಿಪ್ಪುನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸೋಲ್ಪಯರೆಗಾಯಿಜಿ. ಕೊಡಗ್‌ದ ಒಂಜೊಂಜೇ ಬಾಗೊನು ಜೈತೊಂದು ಬತ್ತಿ ವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರನೊಟ್ಟಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಒಪ್ಪಂದ ಮಲ್ತೊಂಡೆರ್. ಟಿಪ್ಪುನು ಗೆಲ್ಪ್ಯರೆ ಕಾಳಗೊಗು ಬೋಡಿತ್ತಿ ತನ್ನ ದಂಡ್‌ನ್ ಕಡಪುಡ್ದು ಕೊರ್ಪೆಂದ್ ವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರೆ ಪಂಡೆ. ಆತೇ ಅತ್ತ್ ಪಿರಂಗಿ ಸಾಗಯರೆ ಎರುತ್ತಗಾಡಿಲೆನ್ಲಾ ಕೊರ್ಪೆ ಪಂಡೆ. ಟಿಪ್ಪುನು ಕೆರ್‌ಂಡ್‌ಂದಾಂಡ ಕೊಡಗು ರಾಜ್ಯ ಸಂಪೂರ್ಣ ತನ್ನ ವಶಕ್ಕೆ ಬರ್ಪುಡುಂದು ಆಯೆ ನಂಬ್‌ದಿತ್ತೆ. ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಆಯಿಕ್ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಕೊರ್ಯೆರ್. ಮೂಜನೇ ಮೈಸೂರು ಯುದ್ದೊಡು ಟಿಪ್ಪುನ ರಡ್ದ್ ಜೋಕುಲು ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಕೈ ಸೆರೆ ತಿಕ್ಕ್‌ದಿತ್ತೆರ್.

ಕೊಡಗ್‌ನ್ ವಶಮಲ್ತೊನುನ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್‌ಗ್ ಬಾರಿ ಅಗತ್ಯತೆ ಇತ್ತ್‌ಂಡ್. ಕುಡ್ಲಡ್ದ್ ಮೈಸೂರು ಪೋಯರೆ ಅಂಚನೆ ಮೈಸೂರುಡ್ದು ತಲಚೇರಿಗ್ ಪೋಪಿಸಾದಿ

ಮಡಿಕೇರಿ. ಮಡಿಕೇರಿ ಅಕುಲೆ ಕೈಸೇರ್‌ಂಡ ಅಕುಲೆಗ್ ಸೈನ್ಯ ಸಾಗಾಟೊಗು ಬಾರಿ ಸುಲಬೊ. ಈ ದಿಟ್ಟಿಡ್ ಅಕುಲು ಕೊಡಗ್‌ನ್ ಕೇಂಡೆರ್. ತನ್ನ ಜೋಕುಲೆನ್ ಬುಡ್ಪವೊನ್ಯರೆಗಾತ್ರ ಟಿಪ್ಪು ಕೊಡಗ್‌ನ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಗ್ ಬುಡ್ದು ಕೊರ್‍ಯೆ.

ಕೊಡಗ್ ಕೈ ಸೇರಿ ಪೆಟ್ಟ್‌ಗ್ ಕ್ರಿ.ಶ 1792 ಡ್ ಕೊಡಗ್‌ದ ತೆನ್ಕಾಯಿ ಭಾಗೊಡೊಂಜಿ ಪೇಂಟೆ ಕಟ್ಟದ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಆಯಿಕ್ ವೀರರಾಜ ಪೇಟೆಂದ್ ಪುದರ್ ದೀಯೆರ್. ಅಲ್ಪೊಂಜಿ ಅರಮನೆಲಾ ಇಂಗ್ರೋಜಿಲ ಕಟ್ಟಯೆರ್, ಅರಮನೆಡ್ ವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರನ್ ಕುಲ್ಲದ್ ಕೊಡಗ್‌ನ್ ಆಯನ ವಶೊಕು ಕೊರ್‍ಯೆರ್. ನೆಕ್ಕ್ ಪ್ರತಿಫಲವಾದ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರೆ ವರ್ಸೊಗು ರೂ.24,000/– ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಗ್ ಕಪ್ಪ ಕೊರ್ಪಿನ ಒಪ್ಪಂದ ಮಲ್ತೊಂಡೆರ್.

ನಾಲೆನೇ ಮೈಸೂರು ಯುದ್ಧ (ಕ್ರಿ.ಶ 1799) ಡು ಟಿಪ್ಪುನು ಬ್ರಿಟಿಶೆರ್ ಶ್ರೀರಂಗ ಪಟ್ಣೊಡು ಸುಲಬೊಡು ಕೆರ್‍ಯೆರ್. ಮೈಸೂರು ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ವಶ ಆಂಡ್. ಕ್ರಿ.ಶ 1809 ಡ್ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರೆ ತೀರ್ದ್ ಪೋಯೆ. ಆಯಗ್ ಆಣ್ ಬಾಲೆಲು ಇಜ್ಯಾಂಡ್. ಅಂಚಾದ್ ಆಯನ ಮಗಳ್ ದೇವಮ್ಮಾಜಿ ಪಟ್ಟೊಗೇರ್‍ಯಳ್. ಆಂಡ ವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರನ ಎಲ್ಯ ಮೆಗ್ಯೆ ಲಿಂಗರಾಜೆ ದೇವಮ್ಮಾಜಿನ್ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಡ್ದ್ ತಿರ್ತ್ ಜಪ್ಪಾದ್ ತಾನೇ ಪಟ್ಟೊಗೇರ್‍ಯೆ. ಲಿಂಗರಾಜೆ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಗ್ ಪೋಡ್ತ್‌ದ್ ಅಕುಲೆ ದಾಸೆರ್ಲೆಕನೆ ನಡತೊಂದಿತ್ತೆ. ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಗ್ಲಾ ಆಯಗ್ಲಾ ದೋಸ್ತಿ ಬುಳೆವೊಂದು ಪೋಂಡು. ಆಯನ ಪರ್ಪಾಟ ಎಚ್ಚಾದ್ ಆರೋಗ್ಯ ಹಾಳಾವೊಂದು ಬತ್ತ್‌ಂಡ್. ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆ ತಾಳೊಗು ತಕ್ಕ ಆಯೆ ಲಾಗ ಪಾಡೊಂದಿತ್ತಿನ ಅಕುಲೆಗ್ಲಾ ಕುಶಿ ಆಪೆದ್‌ಂಡ್. ಆಯೆ 1880 ಡ್ ಆಯನ 45ನೇ ವರ್ಸೊ ಪ್ರಾಯೊಡು ತೀರ್ದ್ ಪೋಯೆ.

ಲಿಂಗ ರಾಜೇಂದ್ರನ ಮಗೆ ಚಿಕ್ಕ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರೆ, ಆಯನ ಅಮ್ಮೆ ತೀರ್ ಪೋನಗ ಆಯಗ್ ಬಜಿ 18 ವರ್ಸೊ ಪ್ರಾಯ. ದುಂಬು ರಾಣಿಯಾದಿತ್ತಿನ ದೇವಮ್ಮಾಜಿಗ್ ಪಿರಕೊಡಗ್‌ದ ರಾಣಿ ಆಪಿನ ಆಸೆ ಉಂಡಾಂಡ್. ಆಳ್ ಕಂಡನಿ ಚೆನ್ನಬಸಪ್ಪನೊಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರೊಂದು ಚಿಕ್ಕವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರನ್ ಪಟ್ಟೊಡ್ದು ಜಪ್ಪಾಯರೆ ಕುತಂತ್ರೊಗು ಸುರು ಮಲ್ತಳ್. "ಚಿಕ್ಕವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರೆ ಎಡ್ಡೆಂದಿನಾಯೆ ಅತ್ತ್. ಬಜೀ ಚಾಂಡಾಲೆ, ಕ್ರೂರಿ, ವಿಷಯಲಂಪಟೆಂದು" ಸುದ್ಧಿ ಪಸರಯಲ್, ರಾಜಕುಟುಮೊದಕುಲೆನ ಕೊಲೆನಡತ್‌ಂಡ್. ಆ ಕೊಲೆ ಪೂರ ಮಲ್ಪಯಿನೆ ಚಿಕ್ಕವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರೆಂದೇ ಬಾರಿ ಪ್ರಚಾರ ಆಂಡ್. ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ದಿವಾಣೆರೆನ್ ಗಣ್ಯ ಕೊಡಗೆರೆನ್ ಲೆಪ್ಪ್‌ದ್ ಸಭೆ ನಡಪಯೆರ್. ಸಬೆಟ್ ಚಿಕ್ಕವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರೆ ಅಪರಾದಿಂದ್ ಸಾಬೀತ್ ಮಲ್ತೆರ್. ಈ ವರದಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಗವರ್ನರ್ ಜನರಲ್ ಬೆಂಟಿಂಕಗ್ ಪೋಂಡು. ಆಯನ್ ಪಟ್ಟೊಡ್ದು ತಿರ್ತ್ ಜಪ್ಪಯರೆ ಗವರ್ನರ್‌ನ ಆದೇಸ ಬತ್ತ್‌ಂಡ್. ಆಯಗ್ ಮಾಶಾಸನ ನಿಗಂಟ್ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಕುಟುಮೊ ಸಮೇತ ಕೊಡಗ್‌ಡ್ದ್ ಪಿದಯಿ ಪಾಡ್ಯೆರ್. ಆಯೆ ಆಯನ ಇಚ್ಚೆಡೇ ಕಾಶಿಗ್ ಪೋತೆಂದ್ ಪ್ರಚಾರ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಆಯನ ಕಾಶಿಗ್ ಕಡಪುಡ್ದು

ಬುಡ್ಯೆರ್. ಆಯೆ ಕಾಶಿಗ್ ಪೋದು ಅಲ್ತ್‌ಡ್ದ್ ಇಂಗ್ಲೇಂಡ್‌ಗ್ ಪೋಯೆ. ಇಂಗ್ಲಾಂಡ್‌ಗ್ ಪೋದು ತನ್ನ ವಿರುದ್ಧ ಸುಳ್ಳು ಆಪಾದನೆ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಬೆಂಟಿಂಕ್ ಪಟ್ಟೊಡ್ದು ಜಪ್ಪಾಯೆ ಪಂಡ್ದ್ ಬೆಂಟಿಂಕನ ವಿರುದ್ಧ ಕೋರ್ಟುಡು ಪಿರ್ಯಾದಿ ಮಲ್ತೊಂಡೆ. ಆಂಡ ಕೋರ್ಟುದ ತೀರ್ಪು ಬರ್ಪಿನೆಗ್ ದುಂಬೇ ಆಯೆ ತೀರ್ದ್ ಪೋಯೆ.

ಟಿಪ್ಪುನ ಮರಣೊಡ್ದು ಬೊಕ್ಕ ಕೊಡಗ್ ಸಮೇತ ಮೈಸೂರು ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ನ ಕೈಸೇರ್‌ಂಡ್. ಟಿಪ್ಪುನ ಸಾಮಂತ ರಾಜೆ ಆದಿತ್ತಿನ ಐಗೂರುದ ಅರಸು ವೆಂಕಟಾದ್ರಿನ ರಾಜ್ಯೊನು ಆಕ್ರಮಣ ಮಲ್ಪ್ಯರೆ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಗ್‌ಲಾರ್ಡ್ ವೆಲ್ಲೆಸ್ಲಿ ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊರ್ಯೆ. ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಕಾಳಗೊಡು ವೆಂಕಟಾದ್ರಿನ್ ಕೆರ್ದ್ ಐಗೂರುನು ವಶ ಮಲ್ತೊಂಡೆರ್. ಆಯನ ಆಧೀನೊಡಿತ್ತಿ ಅಮರ ಸುಳ್ಯ ಬೊಕ್ಕ ಸೋಮವಾರ ಪೇಟೆ (ಏಳು ಸಾರೊ ಸೀಮೆ) ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆ ಕೈ ಸೇರ್‌ಂಡ್. ಈಡೆಗ್ ಕಡಲ ಬರಿತ ಕೆನರಾ, ಮಲಬಾರ್, ಕೊಡಗು, ಮೈಸೂರು, ಐಗೂರು ಸಂಸ್ಥಾನ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಪಾಲ್‌ಗಾಂಡ್, ಮೈಸೂರುದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಮಿಶನರ್ ಕರ್ನಲ್ ಪ್ರೇಸರ್ ಕೊಡಗ್‌ಗ್ಲಾಕಮಿಶನರ್ ಆಯೆ. ಕ್ಯಾ. ಲೀಹಾರ್ಡಿ ಕೊಡಗ್‌ದ ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟ್ ಆಯೆ.

ಕಮಿಶನರ್ ಪ್ರೇಸರ್ ಐಗೂರು ಸಂಸ್ಥಾನೊದ ವಶೊಟಿತ್ತಿ ಅಮರ ಸುಳ್ಯ ಮಾಗಣೆನ್ ಕೆನರಾ ಡಿತ್ತಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗ್ ಸೇರ್ಸಯೆ, ಕುಶಾಲನಗರೊಡು ಸೋಮವಾರ ಪೇಟೆದ ತಾಲೂಕು ಕಚೇರಿ ಮಲ್ತೆ. ಕುಶಾಲನಗರೊಡೊಂಜಿ ಪಟ್ಣೊಕಟ್ಟದ್ ಆಯಿಕ್ ಪ್ರೇಸರ್ ಪೇಟೆಂದ್ ಪುದರ್ ದೀಯೆ, ಈಡೆಗ್ ಹಾಲೇರಿ ವಂಶೊದ ರಾಜೆರೆ ಆಡಳಿತೆ ಕೊಡಗ್‌ಡ್ ಉಂತುದು ಪೋಂಡು.

ಸ್ವಾಮಿ ಅಪರಂಪಾರ:

ಕೊಡಗ್‌ಡ್ ಹಾಲೇರಿ ವಂಶೊದ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆ ಉಂತುದು ಪೋಯಿ ಬೊಕ್ಕ ಹಾಲೇರಿ ವಂಶೊಡೊರಿನಕುಲು ಕಂಗಾಲಾಯೆರ್. ಜನೊಕುಲೆನ್ ಒಟ್ಟು ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಪಿರ ಕೊಡಗ್‌ನ್ ಸ್ವಾದೀನ ಮಲ್ತೊನೊಡುಂದು ಪ್ರಯತ್ನೊಗು ಸುರು ಮಲ್ತೆರ್.

ಹಾಲೇರಿ ವಂಶದ ಸುರುತ ರಾಜೆ ಲಿಂಗರಾಜೆ. ಆಯನ ರಡ್ಡೆನೇ ಮಗೆ ಅಪ್ಪಾಜಿ ಅರಸು, ಅಪ್ಪಾಜಿ ಅರಸುನ ಮಗೆ ವೀರಪ್ಪ ಅರಸು. ಬದ್ಕ್‌ದೊರಿನ ಆಯೆ ಸಾಬೀತಿಡ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಡ ರಾಜ್ಯ ಕೇಂಡ್‌ಂಡ ತಿಕ್ಕಂದ್‌ಂದ್ ಒಂಜಿ ಆಶ್ರಮ ಕಟ್ಟ್‌ದ್ ಸ್ವಾಮಿ ಅಪರಂಪಾರ ಪನ್ಪಿ ಪುದರ್‌ಡ್ ನಿಲೆಯಾಯೆ. ಕೊಡಗ್‌ದ ಜನೊಕುಲೆನ್ ಆಯನಾಡೆಗ್ ಬರು ಮಲ್ತೊನ್ಯರೆ ಸುರುಮಲ್ತೆ. ಬತ್ತಿನಕುಲೆಗ್ ಪೂರ ಕೊಡಗ್‌ನ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಕೈಡ್ದ್ ಬುಡ್ಪದ್ ದುಂಬುದ ರಾಜವಂಶೊದಕುಲೇ ಆಳುಲೆಕ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಲ್ಪೊಡುಂಡು ಉಪದೇಶ ಮಲ್ಪ್ಯರೆ ಸುರು ಮಲ್ತೆ. ರಾಜ ವಂಶೊದ ಬಗೆಟ್ ಬಗ್ತಿ ಇತ್ತಿನಕುಲು ಮಾತ ಆಯನ ಶಿಷ್ಯೆರಾಯೆರ್. ಆಯೆ ಬೇತೆ ಬೇತೆ ಕೋಡಿಗ್ ಪೋದು ಈ ವಿಚಾರೊಡು ಗುಟ್ಟಾದ್ ಜನಕೂಡ್ಸಯರೆ ಸುರು ಮಲ್ತೆ. ಶಿಷ್ಯೆರ್ನಕುಲೆಗ್ ಆಶ್ರಮೊಡು ಕತ್ತಿವರಸೆ, ಕುದುರೆ ಸವಾರಿ ತರಬೇತಿ ಕೊರ್ಯರೆ ಸುರು ಮಲ್ತೆ.

ಈತಾನಗ ಈ ಸುದ್ದಿ ಕ್ಯಾ.ಲೀಹಾರ್ಡ್‌ನ ಕೆಬಿಕ್ ಮುಟ್ಟ್‌ಂಡ್. ಆಯೆ ಅಪರಂಪಾರನ್ ಕೈದ್ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಲೆತೊಂದು ಬರ್ಯರೆ ಸೈನಿಕೆರೆನ್ ಕಡಪುಡ್ಯೆ. ಈ ಸಂಗತಿ ಅಪರಂಪಾರಗ್ ಗೊತ್ತಾಂಡ್. ನನ ಆಶ್ರಮೊಡುಂತುಂಡ ಉಳಿಗಾಲ ಇಜ್ಜಿಂದ್ ಆಯೆ ಅಲ್ಪಡ್ದ್ ತಪ್ಪಯೆ. ಅಲ್ಪಡ್ದ್ ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊಗು ಬತ್ತ್‌ದ್ ಕುಕ್ಕೆ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯೊಗು ಪೋಯೆ. ಅಲ್ಪ ಕೂಜುಗೊಡು ಪಟ್ಲೇರೆಡ ಆಸರೆ ಕೇಂಡೆ. ಅಪರಂಪಾರೆ ತುಳುನಾಡ್‌ಗ್ ಪೋತೆಂದ್ ಲೀಹಾರ್ಡ್‌ಗ್ ಗೊತ್ತಾಂಡ್. ನನಕೂಜುಗೊಡುಡ್ಲಾ ಉಂತುದು ಪ್ರಯೋಜನ ಇಜ್ಜಿಂದ್ ಆಯೆ ಅಲ್ತ್‌ಡ್ದ್ ಪಿದಾಡ್ಯೆ. ಬಿಸಲೆ ಗಾಟಿ ಕಡತ್‌ದ್ ಆಯೆ ಮಂಜ್ರಾಬಾದ್ ಕೋಟೆದಾಡೆ ಮುಟ್ಟುನಗ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನಿಕೆರ್ ಆಯನ್ ಪತ್ತ್ಯೆರ್. ಕೈದ್ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಕನತೆರ್. ಲೀ ಹಾರ್ಡಿ ಆಯನ್ ತಿರುಚಿನಾಪಳ್ಳಿದ ಕರ್ಪಿಲ್ಲ್‌ಗ್ ಕಡಪುಡ್ದು ಕೊರ್ಯೆ.

ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ:

ಲಿಂಗರಾಜ ಅರಸನ ರಡ್ಡನೇ ಮಗೆ ಅಪ್ಪಾಜಿ ಅರಸು. ಆಯನ ರಡ್ಡನೇ ಮಗೆ ನಂಜುಂಡ ಅರಸೆ. ಆಯೆಲಾ ಕೊಡಗ್‌ದ ಹಾಲೇರಿ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಡ್ ಬಧ್ಕ್‌ದ್ ಒರಿನಾಯೆ. ಆಯಗ್ಲಾ ರಾಜ್ಯೊದ ಹಕ್ಕ್ ಪಡೆಯರೆಗ್ ಬಾರಿ ಅಬುಲಾಸೆ ಇತ್ತ್‌ಂಡ್. ತನ್ನ ಸಮ್ಮಂದಿ ವೀರಪ್ಪ ಅರಸು ವೇಸೊ ಬದಲ್ತೊಂದು ಅಪರಂಪಾರೆ ಆದ್ ಆಶ್ರಮೊ ಕಟ್ಟ್‌ದುಲ್ಲೆ ಪನ್ಪಿಗುಟ್ಟುದ ಸುದ್ದಿ ನಂಜುಂಡಗ್ ಗೊತ್ತಾಂಡ್. ನಂಜುಂಡೆಲ ಅಪರಂಪಾರನಾಡೆ ಪೋದು ಆಶ್ರಮೊಗು ಸೇರ್ಯೆ. ಅಪರಂಪಾರಡ ನಿಜಸಂಗತಿ ಪಂಡೆ. ಅಪರಂಪಾರೆ ಆಯಗ್ಲಾ ಸನ್ಯಾಸಿ ದೀಕ್ಷೆ ಕೊರ್ದ್ ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿಂದ್ ಪುದರ್ ದೀಯೆ. ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿನ್ ತನ್ನ ಪಟ್ಟ ಶಿಷ್ಯೆ ಆದ್ ಮಲ್ತೊಂಡೆ.

ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಅಪರಂಪಾರನ್ ನಾಡ್ ಪತ್ಯರೆ ಬನ್ನಗ ಅಪರಂಪಾರನ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆಲಾ ತಪ್ಪವೊಂಡೆ. ರಡ್ಡ್ ಜನೊಲಾ ಕಾಡ್, ಗುಡ್ಡೆದ ಸಾದಿಡೆ ತುಳುನಾಡ್‌ಗ್ ಬತ್ತೆರ್. ಕುಮಾರ್ದಾರೆ ಕಡತ್‌ದ್ ಕುಕ್ಕೆ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯೊಗು ಸೇರ್ಯೆರ್. ಕೂಜುಗೊಡು ಪಟ್ಲೇರೆನಲ್ಪ ಅಕುಲೆಗ್ ಆಸರೆ ಪಡೆಯರೆಗಾಯಿಜಿ. ನನ ನಮ ಮುಲ್ತು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಪೋಪಿನ ಬೊಡ್ಚಿಂದ್ ಒರ್ಯನೊರಿ ಅಗತ್ತೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ ಮಲಬಾರ್‌ದಂಚಿ ಪೋಯೆ. ಅಲ್ಪಡ್ದ್ ವೈನಾಡ್‌ಗ್ ಪೋಯೆ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನಿಕೆರ್ ಆಯೆ ಪೋಯಿಸಾದಿ ಪತ್ತ್‌ದ್ ವೈನಾಡ್‌ಗ್ ಪೋಯೆರ್, ಅಲ್ಪಡ್ದ್ ವೇಸೊ ಬದಲ್ತೊಂದು ಬೀತೂರುಗು ಪೋಯೆ. ಮಲಬಾರ್‌ದ ಪೋಲಿಸ್ ದಕ್ಲೆ ಸಾಯೊ ಪಡೆದ್ ಅಲ್ಪ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನಿಕೆರ್ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ ಪುದರ್ದ ನಂಜುಂಡನ್ ಪತ್ತ್ಯೆರ್. ಕೈದ್ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಆಯನ್ ಮೈಸೂರುಗು ಲೆತ್ತೊನು ಪೋಯೆರ್. ಅಲ್ಪ ಆಯನ್‌ದಾನೆ ಮಲ್ತೆರ್‌ಂದ್ ಪನ್ಪಿ ಸಂಗತಿ ಏರೆಗ್ಲಾ ಗೊತ್ತಾಯಿಜಿ.

ಹಾಲೇರಿ ವಂಶೊದ ರಾಜಕುಮಾರೆರಾಯಿನ ಸ್ವಾಮಿ ಅಪರಂಪಾರ ಪುದರ್ದ ವೀರಪ್ಪ ಅರಸು ಬೊಕ್ಕ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ ಪುದರ್ದ ನಂಜುಂಡ ಅರಸು. ರಡ್ಡ್ ಜನಲಾ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಟ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಬ್ರಿಟಿಸೆರೆನ್ ದೇಶೊಡ್ದು ಪಿದಯಿ ಪಾಡುನ

ಉದ್ದೇಶೊಡು, ದೇಶಬಗ್ತಿಡ್ ಜನೊಕುಲೆನ್ ಒಟ್ಟು ಸೇರಯರೆ ಪಿದಾಡಿನಕುಲತ್ತ್. ಅಕುಲೆಗ್ ಇರ್ವೆರೆಗ್ಲಾ ಕೊಡಗ್‌ದ ಗದ್ದಿಗೆ ಏರುನ ಒಂಜಿ ಅಂಗಲಾಪು ಇತ್ತ್‌ಂಡ್. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಿರೋಧಿಜನೊಕುಲು ಏರಾಂಡಲಾ ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೊರ್ದುೆ ಒಗ್ಗಟ್ಟಾದ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಎದ್ರುಂತುವೆರ್ ಪನ್ಪಿ ನಂಬಿಕೆಡ್ ಅಕುಲು ಈ ಒಕ್ಕೂಟ ಕಟ್ಯರೆ ಆಲೋಚನೆ ಮಲ್ತ್‌ದಿತ್ತೆರ್. ಆಂಡ ಅವು ನಡತಿಜಿ. ಅಕುಲು ರಡ್ಡ್ ಜನೊಲಾ ವೀರಶೈವ ಜಾತಿಗ್ ಸೇರಿನಕುಲಾಯಿನೆಡ್ಡಾವರ ಅಕುಲೆಗ್ ಕೊಡಗ್‌ಡಿತ್ತಿ ಕೊಡಗೆರಾವಡ್, ಗೌಡೆರಾವಡ್ ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೊರ್‍ಯರೆ ದುಂಬು ಬತ್ತಿಜೆರ್. ಅತೇ ಅತ್ತ್ ಅಕುಲು ರಡ್ಡ್ ಜನಲಾ ಕಪಟ ಸನ್ಯಾಸಿಲು ಪಂಡ್‌ದ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಗ್ ಜನೊಕುಲು ತೆರಿಪಾದ್ ಕೊರ್‍ಯೆರ್.

ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊದ ಕ್ರಾಂತಿಗ್ ಕಾರಣೊಲು:

ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಆಡಳಿತೆ ಭಾರತದ ಜನಕುಲೆಗ್ ದಾಲ ಸುಖ ಕೊರ್ಜಿ. ಬೆನ್ನಿದ ಜನೊಕುಲೆನ, ಗುಡಿಕೈಗಾರಿಕೆ ಮಲ್ತೊಂದಿತ್ತಿನಕುಲೆನ ದುಡ್ಡುದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹಾಳಾಂಡ್, ಸಮಸ್ಯೆ ಎಚ್ಚೊಂದೇ ಪೋಂಡು. ಸ್ವತಂತ್ರ ದೇಶೊ ಕಟ್ಟುನನೇ ನೆಕ್ಕ್ ಪರಿಹಾರ ಪಂಡ್‌ದ್ ಜನೊಕುಲು ಆಲೋಚನೆ ಮಲ್ಪ್ಯರೆ ಸುರು ಮಲ್ತೆರ್. ಅಮರ ಸುಳ್ಯ ಕೊಡಗರಸುಲೆನ ಕೈಡ್ಡ್ ತತ್ತ್‌ದ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಗ್ ಸೇರಿಕೂಡ್ಲೆ ಅಲ್ಪದ ಜನೊಕುಲೆಗಾಯಿನ ತೊಂದರೆಲೇ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆ ವಿರುದ್ದ ದ್ವೇಷ, ಹೊರಾಟೊಗುಜಪ್ಯರೆ ಕಾರಣೊಲಾಯ.

1. ಕಂಪೆನಿ ಸರಕಾರ ಜಿಲ್ಲೆದ ಬೇರೊದ ಅಧಿಕಾರೊನು ತಾನೇ ವಹಿಸವೊಂದು ಉಪ್ಪುಡ್ದು ಬತ್ತಿನ ಪುಗರೆ ಮುಟ್ಟದ ಮಾತ ಸೊತ್ತುಲೆಗ್ ಸುಂಕ ಜಾರಿಗ್ ಕನತ್‌ಂಡ್.
2. ಬೆನ್ನಿದ ಜನೊಕುಲು ಬುಳೆಪವುನ ಅರಿ, ತಾರಯಿ, ಬಜ್ಜೆಯಿ, ಎಡ್ಡೆಮುಂಚಿ ಮಾತೆಗ್ಲಾ ಮಾರಾಟ ತೆರಿಗೆ ಕೊರೊಡುಂದು ಆದೇಚ ಮಲ್ತ್‌ಂಡ್.
3. ಬೆನ್ನಿದ ಜನಕುಲು ದುಂಬು ಗೇಣಿ / ತಿರ್ವೇನ್ ವಸ್ತು ರೂಪೊಡು ಕೊರ್ಪೆದೆರ್. ಒಂಜಿ ಮುಡಿ ಬೈಲಕಂಡೊಗು ಈತ್ ಮುಡಿ ಗೇಣಿ, ಬೊಟ್ಟಿ ಕಂಡೊಗು ಈತ್ ಮುಡಿ ಗೇಣಿಂದ್ ನಿಗಂಟ್ ಇತ್ತ್‌ಂಡ್. ಕಂಪೆನಿ ಸರಕಾರ ದುಂಬಿತ್ತಿ ಗೇಣಿನ್ ರಡ್ಡ್ ಪಾಲ್ ಮಲ್ತ್‌ಂಡ್. ಆತೇ ಅತ್ತ್ ಗೇಣಿನ್ ದುಡ್ಡುದ ರೂಪೊಡು ಕೊರೊಡುಂದು ಕಾನೂನು ಮಲ್ತ್‌ಂಡ್. ಅಂಚಾದ್ ಬೆನ್ನಿದಕುಲೆಗ್ ತನ್ಕುಲು ಬುಳೆ ಪದಿನ ವಸ್ತುಲೆನ್ ಮಾರಾಟ ಮಲ್ಪುನ ಅನಿವಾರ್ಯತೆ ಆಂಡ್, ಅಮರ ಸುಳ್ಯ ದುಂಬು ಕಾಡು, ಗುಡ್ಡೆ ಎಚ್ಚತ್ತಿ ಜಾಗೆ, ಸರಿಯಾಯಿನ ಮಾರ್ಗಲಿಜ್ಜಿ. ಪೇಂಟೆಗ್ ಅರಿ, ಬಾರ್, ಬಜ್ಜೆಯಿ ಸಾಗಾಟೊಗು ಬಾರಿ ಬಂಜ ಆಂಡ್. ಎರುತಗಾಡಿಡ್ ಕೊನಯರೆ ಮಾರ್ಗದಾಂತಿನಲ್ಪ ತುಂಬೊಂದೇ ಪೇಂಟೆ ಮುಟ್ಟ ಕೊನೊವೊಡಾದ್ ಬತ್ತ್‌ಂಡ್.
4. ಧಾನ್ಯ ಖರೀದಿ ಮಲ್ಪಿ ಅಂಗಡಿಲು ಅಪಗ ಸುಳ್ಯೊಡು ಬಾರಿ ಕಡಿಮೆ ಇತ್ತೊ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರಕಾರ ಮಲ್ತಿ ಕಾನೂನು ಬೇರದಕುಲೆಗೊಂಜಿ ವರದಾನ ಆಂಡ್. ತಿಕ್ಕಿನ ಒಂಜಿ ಅವಕಾಶೊಡು ಆಯಿನಾತ್ ಕಾಸ್ ಮಲ್ತೊನುಗಂದ್ ದೆತೊನುನ ಸಾಮಾನ್‌ದ ಬಿಲೆ ಬಾರಿ ಕಡಿಮೆ ಮಲ್ತೆರ್. ಅಂಚಾದ್ ಬೆನ್ನಿದಕುಲೆಗ್ ಅಕುಲು ಬುಳೆಪಯಿ

ಬುಳೆಕುಲೆಗ್ ನ್ಯಾಯವಾಯಿನ ಬಿಲೆ ತಿಕ್ಕ್‌ಜಿ.

5. ತೀರ್ವೆ ಕೊರ್ಪಿ ಸಲುವಾದ್ ಬೆನ್ನಿದಕುಲು ಅಕುಲು ಬುಳೆಪಯಿ ದವಸ ಧಾನ್ಯಡ್ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಾಗ ಮಾರಾಟ ಮಲ್ಪೊಡಾದ್ ಬತ್ತ್‌ಂಡ್. ಒರಿನ ಅರಿ ಬಾರ್ ಅಕುಲೆ ವರ್ಸೊದ ಕರ್ಚಿಗ್ ಯಾವಂದೆ ಆಂಡ್. ಜನೊಕುಲು ಸಾಲಗಾರರಾಯೆರ್. ಬೆನ್ನಿದಕುಲು ಗುಡಿಕೈಗಾರಿಕೆದಕುಲು ಬಡವೆರಾವೊಂದು ಬತ್ತೆರ್.

6. ಕಿತ್ತೂರ್ದ ರಾಣಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮಗ್ಲಾ (1778--1829) ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಗ್ಲಾ ಲಡಾಯಿ ನಡತ್‌ಂಡ್. ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಲಡಾಯಿಡ್ ಸೋತಳ್. ಆಳೆನ್ ಕರ್ಪಿಲ್ಲ್‌ಡ್ ಪಾಡ್ಯೆರ್. ಆಳ್ ಕ್ರಿ. ಶ 1829 ಡ್ ಜೂವೊದೆತ್ತೊಂಡಳ್. ಆಳೆನ ದಂಡ್‌ಡಿತ್ತಿನ ಒರಿ ದೇಶ ಬಗ್ತೆ ಬೀರೆ ಸಂಗೊಳ್ಳಿ ರಾಯಣ್ಣೆ ಜನೊಕುಲೆನ್ ಕೂಡ್ಸವೊಂದ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ನ ಎದ್ರುಂತುದು ಹೋರಾಟ ಮಲ್ತೆ. ಆಯನ್ ಮೋಸೊಡು ಪತ್ತ್‌ದ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಕ್ರಿ. ಶ 1831 ಡ್ ಗಲ್ಲಿಗೇರ್ಸಯರ್. ಈ ಸಂಗತಿಲೆನ್ ಪೂರ ಹುಲಿಕುಂದ ನಂಜಯ್ಯೆ ಜನೊಕುಲೆಗ್ ಪನ್ನಗ ಜನೊಕುಲು ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಮಿತ್ತ್ ಕೋಪ – ತಾಪೊಡು ಉರಿಉರ್ದಲ ಪೋಯೆರ್.

7. ಆತ್ನೇಟ ಅಮರ ಸುಳ್ಯ ಕೊಡಗ್ ರಾಜೆ ಚಿಕ್ಕವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರನ ಕೈಟಿತ್ತ್‌ಂಡ್. ಆಯೆ ಎಡ್ಡೆ ಆಡಳಿತದ ಅರಸು. ಆಯನ ಮಿತ್ತ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಅಪಾದನೆ ಪಾಡ್ದ್ ಪಟ್ಟೊಡ್ದು ಜಪ್ಪದ್ ಕುಟುಮೊ ಸಮೇತ ಗಡಿಪಾರ್ ಮಲ್ತಿನ ಜನೊಕುಲೆಗ್ ಬಾರಿ ಬೇಜಾರ್ದ ಸಂಗತಿಯಾಂಡ್. ಈ ಭಾವನಾತ್ಮಕತೆನೇ ಜನೊಕುಲು ಕ್ರಾಂತಿ ಲಕ್ಕಯರೆಗ್ ತಕ್ಷನೊದ ಕಾರಣ ಆಂಡ್.

ಗೌಡಜನಾಂಗ:

ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊದ ಕ್ರಾಂತಿದ ನಾಯಕೆ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆ ಕೊಡಗರಾಜೆ ಪನ್ಪಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಜನೊಕುಲೆಡ ಇತ್ತ್‌ಂಡ್. ಆಂಡ ಅವು ಸರಿಯತ್ತ್. ಈ ಕ್ರಾಂತಿ ನಡಪಯರೆ ಸುರು ಮಲ್ತಿನಕುಲು ಸುಳ್ಯ ಮಾಗಣೆದ ಗೌಡ ಸಮಾಜೊದ ಮುತಾಲಿಕೆರ್. ಬೊಕ್ಕ ಅಯಿನ್ ತುಳುನಾಡ್‌ದ ಮಾತ ಜಾತಿದಕುಲುಲಾ ಸೇರೊಂದು ದುಂಬು ಕೊನೊಯೆರ್. ಆ ಪೊರ್ತುಗು ಇಡೀ ದೇಶೊ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಕೈಟಿತ್ತ್‌ಂಡ್. ಅಕುಲೆ ನಿರಂಕುಶ ಆಡಳಿತೆದೆದ್ರ್ ಉಂತುದು ಹೋರಾಟ ಮಲ್ಪುನೆ ಪಂಡ ಅವು ಸಾಮಾನ್ಯದ ವಿಷಯ ಅತ್ತ್. ಮಲ್ಲ ಎದೆಗಾರಿಕೆ ಬೋಡು. ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಕಡೆತ ಒರಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸೈನಿಕಗ್ಲಾ ಭಾರತೀಯೆರೆನ್ ಗುಂಡು ಪಾಡ್ದ್ ಕೆರ್ಪಿಹಕ್ಕ್ ಇತ್ತ್‌ಂಡ್. ಅಯಿನ್ ಕೇನುನಕುಲಿಜ್ಜಾಂಡ್. ಅಲ್ಪ ನ್ಯಾಯಾನ್ಯಾಯದ ಪ್ರಶ್ನೆನೇ ಇಜ್ಜಾಂಡ. ಈ ಒಂಜಿ ವಾತಾವರಣೊಡು ಜನೊಕುಲು ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆ ವಿರುದ್ಧ ಪಾತೆರ್ಯರೆನೇ ಪೋಡಿಯೊಂದಿತ್ತೆರ್. ಅಕುಲೆ ಪಿರವುಡೆ ಪೋಪಿನ ಜನಮಂದೆನೇ ಎಚ್ಚ. ಅಯಿತೊಟ್ಟಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಮೆಚ್ಚಿಗೆ ಪಡೆಯರೆಗಾದ್ ಅಕುಲೆಗ್ ಊರದಕುಲೆ ಮಿತ್ತ್ ಚಾಡಿ ಪನ್ಪಿನಕುಲುಲಾ ಇತ್ತೆರ್. ಇಂಚಿ ಸಂದರ್ಭಡು ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆ ವಿರುದ್ಧ ಅಂಬಲೆತ್ತ್‌ದ್ (ಘೋಷಣೆ) ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಬೆಂಬಲೊ ಕೇಂಡ್‌ದ್ ಮುತಾಲಿಕೆರ್‌ಂದ್ ಕ್ರಾಂತಿ

ಲಕ್ಕಯಿನಕುಲು ಸುಳ್ಯದ ಗೌಡ ಜನಾಂಗದಕುಲು ಪನ್ಪಿನೆಡ್ ರಡ್ಡ್ ಪಾತೆರೊನೇ ಇಜ್ಜಿ.

ಇತ್ತೆ ಸುಳ್ಯ, ಪುತ್ತುರು, ಬೆಳ್ತಂಗಡಿಡ್ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಗಟ್ಟದ ಬುಡೊಟ್ಟು ಗೌಡೆರ್ ಮಲ್ಲ ಸಂಕೆಡುಲ್ಲೆರ್. ಈ ಒಕ್ಕಲಿಗ ಗೌಡೆರೆನ್ ಭಾಷಾ ದೃಷ್ಟಿಡ್ ಅರೆಬಾಸೆ ಗೌಡ ಬೊಕ್ಕ ತುಳು ಬಾಸೆದ ಗೌಡರೆಂದ್ ರಡ್ಡ್ ವಿಭಾಗೊ ಮಲ್ಪೊಲಿ. ಆಂಡ ಮೂಲೊಡು ಮುಕುಲು ಒಂಜೇ ಬುಡಕಟ್ಟ್‌ದಕ್ಲು. ಭಾಗಮಂಡಲ ಸುಳ್ಯೊದ ಒತ್ತುಡುಲ್ಲಯಿನ ಊರು, ಅಲ್ಪ ಗೌಡೆರೆನ ಸಂಕೆ ಎಚ್ಚ, ಕರಿಕೆಡಂತೂ ಪೂರ್ತಿ ಗೌಡೆರೆನನೇ ಇಲ್ಲ್‌ಲು. ಮುಲ್ಪದ ಗೌಡೆರ್ನಕುಲು ಅರೆಬಾಸೆ ಪಾತೆರುನಕುಲಾಂಡಲಾ ಕೊಡಗೆರ್ ಅಕುಲೆನ್ ತುಳುಗೌಡೆರ್‌ಂದೇ ಪನ್ಪೆರ್, ಅರೆಬಾಸೆದಕ್ಲೆಗ್ಲಾ ತುಳುಬಾಸೆದಕ್ಲೆಗ್ಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಡ್ ದಾಲ ಎತ್ವಾಸಿ ತೋಜುಜಿ.

ಸುಮಾರು 15-16ನೇ ಶತಮಾನೊಡು ಈ ಒಕ್ಕಲಿಗ ಗೌಡೆರ್ ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆದ ಐಗೂರು ಸಂಸ್ಥಾನೊಡ್ದು ಈಡೆ ಬತ್ತಿನಕುಲು. ಬಿಸ್ಲೆಗಾಟಿಡೆ ಬತ್ತಿನಕುಲು ಕುಮಾರಧಾರ ಸುದೆ ಬರಿಯೆ ಕಾಡ್‌ಕಡ್ತ್‌ದ್ ಇಲ್ಲ್ ಕಟ್ಟ್‌ದ್ ನೆಲ ಸಮತಟ್ಟ್ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಕಂಡೊದ ಸಾಗೊಳಿ ಸುರು ಮಲ್ತೆರ್. ಅಂಚನೆ ಚಾರ್ಮಾಡಿ ಗಾಟಿಡೆ ಬತ್ತಿನಕುಲು ನೇತ್ರಾವತಿ ಸುದೆ ಬರಿಯೆ ಜಾಗೆ ಮಲ್ತೊಂದು ಕುಲ್ಲುದು ಕಂಡದ ಬೆನ್ನಿಗ್ ಸುರು ಮಲ್ತೆರ್. ತುಳುನಾಡ್ಗ್ ರಾಗಿದ ಬುಳೆನ್ ಗೌಡ್ರೆ ನಕುಲೇ ಕನತಿನೆ ಪಂಡ್‌ದ್ ಮುಲ್ಪದ ಜನೊಕುಲೆ ನಂಬಿಕೆ. ಮುಕುಲು ಪಿತೃಪ್ರಧಾನ ಕುಟುಮ ಪದ್ದತಿದಕುಲು, ಈಡೆಬತ್ತಿ ಬೊಕ್ಕ ತುಳುನಾಡ್‌ದ ನಾಗನ್, ದೈವೊದೇವೆರೆನ್ ನಂಬ್ಯರೆ ಸುರು ಮಲ್ತೆರ್, ಶಿರಾಡಿಭೂತ, ಪುರುಷಭೂತ, ಬಸ್ತಿನಾಯಕೆ, ಕೆಂಚಿರಾಯೆ, ಉಂದು ಮಾತ ಅಕುಲು ಬಲವಾದ್ ನಂಬುನ ಭೂತೊಲು. ಮುಲ್ಪದ ಕಲ್ಕುಡ-ಕಲ್ಲುರ್ಟಿ ಪಂಜುರ್ಲಿ, ಪಿಲಿಭೂತ, ನಾಯೆರ್‌ಭೂತ, ದುಗಲಾಯೆ, ಉಳ್ಳಾಗುಲು, ಉಳ್ಳಾಲ್ತಿ ಭೂತೊಲೆನ್ಲಾ ಅಕುಲು ನಂಬುವೆರ್. ಅಂಚನೆ ವೆಂಕಟ್ರಮಣ ದೇವೆರೆನ ಹರಿಸೇವೆ (ಅರ್ಸಯ) ಲಾ ಮಲ್ಪುವೆರ್. ದುಂಬುಡು ಶೃಂಗೇರಿ ಮಟೊಕು ಮುಕುಲು ಶಿಷ್ಯೆರಾದಿತ್ತೆರ್. ಇತ್ತೆ ಆದಿಚುಂಚನಗಿರಿ ಮಠೊತ ಶಿಷ್ಯೆರಾದುಲ್ಲೆರ್. ಬೈರವಗ್ ಕರಿಪು ಕೊರ್ಪಿನ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮುಕುಲು ಒರಿತೊಂದೆರ್. ನಾಥ ಪಂಥೊದ ಧಾರ್ಮಿಕ ತಾತ್ವಿಕತೆಲೆನ್ ಮುಕುಲು ಸ್ವೀಕಾರ ಮಲ್ತ್‌ದ ನಡತೊನುವೆರ್, (ಡಾ. ಬಿಳಿಮಲೆ 2003, ಗೌಡಜನಾಂಗ).

ತುಳು ಬಾಸೆಡ್ ಗೌಡ ಪನ್ಪಿ ಸಬ್ದೊಗು 'ನಾಯಕ' ಪನ್ಪಿ ಅರ್ಥ ಉಂಡು, ಉಂದು ಆ ಜಾತಿದಕುಲೆಗ್ ಅನ್ವಯಾತ್‌ರ್ಲಾ ಆಪುಂಡು. ತುಳುನಾಡ್‌ಡ್ ಗುಂಪುದ ಮುತಾಲಿಕೆಗ್ ಗುರಿಕಾರ ಪನ್ಪಿ ಸಬ್ದೊ ಬಳಸವೆರ್, ಗುರಿಕಾರ ಪನ್ಪಿ ಸಬ್ದೊಗು ಸರಿಯಾದ್ 'ಗೌಡ' ಪನ್ಪಿಪದೊನು ಮುಕುಲು ಬಳಕೆ ಮಲ್ಪುವೆರ್. ಗೌಡೆರೆಡ್ ಕೂಡುಕುಟುಮೊ (ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬ) ನೇ ಎಚ್ಚ. ಇತ್ತೆ ಇಂಚಿಪ ಉದ್ಯೋಗಗಾದ್ ಪೇಂಟೆ, ಪಟ್ನೊ ಸೇರಿನಕುಲು ಮಾತ್ರ ಕಿನ್ಯ ಕುಟುಮೊಡುಲ್ಲೆರ್. ಮುಕುಲೆಡ ನಾಯಕತ್ವ ಗುಣ ನೆತ್ತರ್‌ಡೇ ಬತ್ತ್‌ದುಂಡು. ಅಂಚನೇ ನಾಯಕನ ಅನುಸರಣೆ ಮಲ್ತೊಂದು

ಪೋಪಿ ಶಿಸ್ತುಲಾ ಮುಕುಲೆಡ ಉಂಡು.

ಕುಟುಮೊದ ಮೂಲೊದ ಇಲ್ಲ್‌ಲೆನ್ (ತರವಾಡು) ಮುಕುಲು "ಐನ್ ಮನೆಗಳು" ಪನ್ಪೆರ್, ಐನ್‌ಮನೆತ ಹಿರಿಯಾಯೆ ಕುಟುಮೊದ ಸದಸ್ಯೆರೆನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಟ್ಟ್‌ಳೆಲೆನ್ ತೂವೊನುನ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ವಹಿಸವೊಂದುಪ್ಪುವೆ. ಊರು, ಗ್ರಾಮೊಲೆಡ್ ನಡಪಿ ಜಾತ್ರೆ, ದೈವಕೋಲ, ದೇವಸ್ಥಾನೊದ ಬಲಿ, ಉಚ್ಚಯೊಲೆಡ್ ಆಯಗ್ ಮಾನಾದಿಗೆ ಉಪ್ಪುಂಡು. ಸ್ವತಹ ತಾನೇ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ವಹಿಸವೊಂದು ಊರ್ದಕುಲೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರೊಂದು ಆಯೆ ಊರುದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮೊಲೆಡ್ ಪಾಲ್ ಪಡೆಪೆ. ಆಯಗ್ ಗೌಡ ಜಾತಿದಕುಲು "ಐನ್ ಮನೆ ಗೌಡೆ" ಪಂಡ್ದ್ ಮರ್ಯಾದಿ ಕೊರ್ಪೆರ್. ಜಾತಿಗ್ ಸಮ್ಮಂದ ಪಟ್ಟಿಲೆಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಟ್ಟಳೆಲೆನ್ ತೂವೊನುನಾಯೆ ಊರಗೌಡೆ, ಊರುದ ಪ್ರತಿ ಗೌಡೆರೆ ಇಲ್ಲಾಲ್ ನಡಪುನ ಮದಿಮೆ, ಮದಿರೆಂಗಿಶಾಸ್ತ್ರೊ, ಸಾವು–ಸುದ್ದೊ ಇಂಚಿನ ಆಚರಣೆಲೆಡ್ ಪಾರಿ ಪಂಡೊನುನಾಯೆ, ಶಾಸ್ತ್ರೊ, ಆಚರಣೆ ನಡೆವಳಿಕೆನ್ ತೆರಿಪವುನಾಯೆ ಊರಗೌಡೆ. ಆಯೆ ಒಂಜಿ ರೀತಿ ಪುರೋಹಿತೆ ಆದ್ ಪೂಜಾರ್ಮೆ ಮಲ್ಪುನಾಯೆ. ಮದಿಮೆದ ಲೇಸ್‌ಡ್ ಪೊಣ್ಣು ತೂಯರೆ ಪೋಪುನಲ್ತ್ ಬದ್ದೊ, ಮದ್ರೆಂಗಿ, ದಾರೆ, ಪೊಣ್ಣೊಚ್ಚಿದ್ ಕೊರ್ಪುನೆ, ನೈ ಕೊಂಡೊದು ಬತ್ತಿ ಬೊಕ್ಕದ ತಮ್ಮನದಾಡೆ ಮುಟ್ಟಲ ಆಯೆ ಬೋಡು. ಸಾವುದ ಕಿರಿಯೊಲೆಡ್ಲಾ ಅಂಚನೆ ಪಾರಿ ಪಂಡೊನ್ಯರೆ ಆಯೆ ಬೋಡು. ಜಾತಿ ಪಂಚಾತಿಕೆಲು ಪೂರ ಊರ ಗೌಡನ ಮುತಾಲಿಕೆಡೇ ನಡಪೊಡು. ಊರ ಗೌಡಗ್ ಲೇಸ್‌ಗ್ ಬರ್ಯರೆ ಆಯಿಜೀದಾಂಡ ಆಯನ ಕೆಲಸೊನು ಒತ್ತುಗೌಡೆ ಸುದಾರ್ನೆ ಮಲ್ಪೊಡು. ಅಜಿ ಊರುಲೆನ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗ್ ಒರಿ ಮಾಗಣೆ ಗೌಡೆ ಉಪ್ಪುವೆ. ಎಣ್ಮ ಮಾಗಣೆಲೆನ್ ಬರಿ ಕಟ್ಟೆಮನೆ ಗೌಡೆ ತೂವೊಂದುಪ್ಪುವೆ. ತುಳುನಾಡ್‌ದ ಗೌಡೆರೆಗ್ ರಡ್ಡ್ ಕಟ್ಟೆಮನೆ ಉಂಡು. ಒಂಜಿ ಪಡ್ಡೆಯಿ ಬಲ್ನಾಡ್ ಕಟ್ಟೆಮನೆ, ಕುಡ ಒಂಜಿ ಮೂಡಾಯಿ ಕೂಜುಗೋಡು ಕಟ್ಟೆಮನೆ, ಈ ರಡ್ಡ್ ಕಟ್ಟೆಮನೆತಕ್ಲ್ ಗೌಡ ಸಮಾಜೊದ ಮಾತ ತುಳು ಬೊಕ್ಕ ಅರೆಬಾಸೆದ ಗೌಡೆರೆನಕುಲೆನ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆನ್ ತೂವೊನುವೆರ್. (ಡಾ ಪೂವಪ್ಪ ಕಣಿಯೂರು 2003 ಗೌಡ ಜನಾಂಗ).

ಸುಳ್ಯ ತಾಲೂಕುದ ಗ್ರಾಮೊಲೆಡ್ ಹೆಚ್ಚ ಗೌಡೆರ್ನಕುಲೇ ಪಟ್ಲೇರಾದಿತ್ತೆರ್. ಕೂಜುಗೋಡು ಕಟ್ಟೆಮನೆ ದಕುಲೆಗ್ಲಾ ಪಟೇಲತ್ತಿಗೆ ಇತ್ತ್‌ಂಡ್. ಸ್ಥಾನಿಕ ಬ್ರಾನೆರ್ ಹೆಚ್ಚಾದ್ ಸೇನವೆರಾದಿತ್ತೆರ್. ಕೊಡಗು ಬೊಕ್ಕ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆದ ನಡುಟತ್ತಿ ಸುಳ್ಯ –ಪುತ್ತೂರು ತಾಲೂಕುದ ಆಡಳಿತೆ ಅಪಗಪಗ ಬದಲಾವೊಂದೇ ಇತ್ತ್‌ಂಡ್. ಅಮರ ಸುಳ್ಯ ಕೊಡಗ ರಾಜೆರೆಗ್ ಕೆಳದಿ ನಾಯಕೆರೆಡ್ದ್ ಉಡಿಗರೆಯಾದ್ ತಿಕ್ಕಿನ ಜಾಗೆ. ಹೈದರಾಲಿನ ಆಡಳಿತೆಡ್ ಅವು ಪಿರ ಕೆನರಾಜಿಲ್ಲೆಗ್ ಸೇರ್‌ಂಡ್. ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಅಧಿಪತ್ಯೊಡು ಅವು ತುಳುನಾಡ್‌ಡೇ ಒರಿಂಡ್. ಪುತ್ತೂರು ಕೊಡಗರಸುನ ಕೈಟುಪ್ಪುನಗ ಪುತ್ತೂರು ಪಟ್ಣ, ಅರಮನೆ ಕಟ್ಟಿದ್ ಸಾಲ್ಮರ ನಡ್ಪಯೆಂದ್ ಪ್ರತೀತಿ ಉಂಡು. ಪುದು

+ ಊರು (ಪೊಸಊರು) ಪುತ್ತೂರಾಂಡ್‌ಂದ್ ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸೆರ್ ಪನ್ಪೆರ್, ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಪುತ್ತೂರುನು ಎಂಕ್ಲೆಗ್ ಬುಡ್ಪು ಕೊರೊಡುಂದು ಕೊಡಗ್‌ದ ಅರಸಡ ಕೇನ್ನಗ ಆಯೆ 'ಹತ್ತೂರು ಕೊಟ್ಟರೂ ಪುತ್ತೂರು ಬಿಡೆ' ಪಂಡೆಗೆ. ಉಂದು ಪುತ್ತೂರ್ದಕುಲೆಗೊಂಜಿ ಅಭಿಮಾನೊದ ಸಂಗತಿ.

ಚಿಕ್ಕವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರನ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಪಟ್ಟೊಡ್ಡು ಜಪ್ಪಯಿನವು ಜನೊಕುಲೆನ ಮನಸ್ಸ್‌ಗ್ ಬೇನೆ ಆಂಡ್. ಉಂದು ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಂದ್ ಸರಿ ಅರ್ಥಾಂಡ್. ಎಂಚಾಂಡಲಾ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ್ ಮುಲ್ಪಡ್ದ್ ಬೆರಿ ಪತ್ತೊಡುಂದು ಆಲೋಚನೆ ಮಲ್ತೆರ್. ಸುಳ್ಯೊಡು ಬಹುತೇಕ ಗೌಡ ಜನಾಂಗದಕುಲೇ ಇತ್ತಿನೆಡ್ಡಾವರ ಕೂಡುಕಟ್ಟ್‌ದ ಪ್ರತಿಯೊಂಜಿ ಕಳಟ್ಲಾ ನೆತ್ತ ಬಗ್ಗೆನೇ ಚರ್ಚೆ ನಡತ್ಂಡ್. 1831 ಡ್ ನಡತಿ ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯೊರೆನ ಪದಚ್ಯುತಿ, ಚಿಕ್ಕವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರನ ಗಡಿಪಾರ್, ಸುಂಕ–ತೆರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಳ–ಇಂಚಮಾತ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಅತ್ರಾಣ ನಡತೊಂದುಪ್ಪುನಗನೇ ತುಳುನಾಡ್‌ಡೊಂಜಿ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ವಿರುದ್ದ ಕ್ರಾಂತಿ ಲಕ್ಕವುನ ಎಡ್ಡೆಂದ್ ಮಾತ ನಾಯಕೆರ್ ಆಲೋಚನೆ ಮಲ್ತೆರ್.

ಈ ಪೊರ್ತುಗು ಹುಲಿಕುಂದ ನಂಜಯ್ಯ ಪನ್ಪಿನಾಯೆ ಬಡಕಾಯಿ ಭಾರತೊಗು ಪೋದು ಹೈದರಾಬದ್, ಡೆಲ್ಲಿ ಸೂರತ್ ಪೂರ ತಿರ್ಗ್‌ದ್ ಅಲ್ಪ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಬಗೆಟ್ ಜನೊಕುಲೆಗಿತ್ತಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯೊನು ತೆರಿಯೊಂದು ಬತ್ತೆ. ಕೂಜುಗೋಡು ಕಟ್ಟೆಮನೆ ಪಟ್ಲೇರೆ ಇಲ್ಲಲ್ ಕೆಲವು ಗೌಡೆರ್ನಕುಲು ಸೇರ್ಯೆರ್. ಕಿತ್ತೂರು ಚೆನ್ನಮ್ಮನ್ ಆಳೆನ ಕಡೆತಕ್ಲೇ ಮೋಸ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆದುರು ಸೋಲ್ಪಯಿನ ಕತೆ, ಕಿತ್ತೂರ್ದ ಒರಿ ದೇಶ ಬಗ್ತೆ ಸಂಗೊಳ್ಳಿರಾಯಣ್ಣೆ ಕಿತ್ತೂರ್ದ ಜನೊಕುಲೆನ್ ಒಟ್ಟು ಸೇರ್ಸದ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆ ಎದ್ರ್ ಹೋರಾಟ ಮಲ್ತಿನ ಕತೆ ನೆನ್ನ್ ಪೂರ ಮನಸ್ಸ್‌ಗ್ ಮುಟ್ಟುಲೆಕ ಪಂಡೆ. ನಂಜಯ್ಯೆ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಟ ಮಲ್ತ್‌ದೇ ಕರಿಯೊಡುಂದು ಮಾತೆರೆನ್ಲಾ ಒತ್ತಾಯ ಮಲ್ತೆ. ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡೆನೇ ಈ ಕಾರ್ಯೊದ ಜವಾಬ್ದಾರಿವಹಿಸವೊನುಡುಂದು ಸಬೆಟ್ ನಿರ್ಣಯ ಆಂಡ್. ಹೋರಾಟ ಸುಳ್ಯೊಡ್ಡು ಸುರು ಆವೊಡು, ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಕುಡಲದಂಚಿ ಪೋವೊಡು. ಮಡಿಕೇರಿಗ್ ಪೋಂಡ ಜನಬೆಂಬಲ ತಿಕ್ಕಂದ್. ಅತ್ತಂದೆ ಸಾದಿ ಬಾರಿ ಬಂಜದವು. ಸುರುಕು ತುಳುನಾಡ್‌ನ್ ವಶಮಲ್ತೊನುಗ. ಅಲ್ಪಗಟ್ಟಿ ಆಡಳ್ತೆ ಸುರು ಆಯಿ ಬೊಕ್ಕ ಕೊಡಗ್‌ನು ಆಕ್ರಮಣ ಮಲ್ಪುನೆಂದ್ ನಿರ್ಣಯ ಆಂಡ್. ಈ ಹೋರಾಟೊಗು ಕುಡುಮದ ಕುಮಾರಯ್ಯ ಹೆಗ್ಗಡೆ, ನಂದಾವರೊದ ಲಕ್ಷ್ಮಪ್ಪ ಬಂಗರಸು, ವಿಟ್ಲದ ಡೊಂಬ ಹೆಗ್ಡೆ, ಕುಂಬಳೆದ ಸುಬ್ರಾಯೆ. ಇಂಚ ದಿಂಚ ಜನೊತ ಬೆರಿಸಾಯೊ ತಿಕ್ಕುನ ಅಂದಾಜಿ ಉಂಡು. ಅಕುಲೆಗ್ ಮಾತ ಓಲೆ ಬರೆದ್ ಬರ್ಯರೆ ಪಂಡ್‌ದ್ ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೇನೊಡುಂದು ರಾಮಗೌಡೆ ಪಂಡೆ. ಆ ಕೆಲಸ ಯಾನ್ ಮಲ್ಪುವೆಂದ್ ಕೂಜುಗೋಡು ಪಟ್ಲೇರ್ ಒತ್ತೊಂಡೆರ್.

'ಆತಾನಗ ನಂಜಯ್ಯನ ಕುಡ ಒಂಜಿ ಆಲೋಚನೆ ಬತ್ತ್‌ಂಡ್' ಬಡಕಾಯಿ

ರಾಜ್ಯೊಲೆಗ್ ಮಾತ ಯಾನ್ ಪೋದು ಬತ್ತೆ. ಅಲ್ಪದ ಜನೊಕುಲು ಸಂಘಟನೆಗಾದ್ ಒರ್ಯೊರಿ ದೇಶೀಯ ರಾಜೆರೆನ್ ಪತೊಂದೆರ್. ಅಕುಲೆನ್ ದುಂಬು ದೀವೊಂದು, ದಂಗೆ ಲಕ್ಕಯರ್, ರಾಜೆರ್ನಕುಲು ಉಲ್ಲೆರ್ ಪನ್ನಗ ಜನೊಕುಲು ಒಟ್ಟಾದ್ ದುಂಬು ಬರ್ಪೆರ್. ನಮಲಾ ಒಂಜಿರಾಜನ್ ದುಂಬು ದೀವೊಂದು ಪೋತುಂಡ ಎಡ್ಡೆ ಇತ್ತ್ಂಡ್" ಪಂಡೆ.

ರಾಮಗೌಡೆ ನೆಕ್ಕೊಂಜಿ ಉಪಾಯೊದ ಅಬಿಪ್ರಾಯ ಕೊರ್ಯೆ. "ಈರ್ ಪನ್ಪಿನ ಸರಿ. ನಂಕ್ ಮುಟ್ಟದ ರಾಜೆರ್ನಕುಲು ಪಂಡ ಕೊಡಗ್‌ದ ರಾಜೆರ್, ಲಕ್ಷ್ಮಪ್ಪ ಬಂಗರಸೆರ್ ದೂರೊದ ರಾಜೆರ್. ಆರ್ ಇತ್ತೆನೇ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಗ್ ಕಪ್ಪ ಸಂದಾವೊಂದುಲ್ಲೆರ್. ಬೊಕ್ಕ ಆರೆನಬಗೆಟ್ ಸುಳ್ಯೊದಕುಲೆಗ್ ದಾಲಗೊತ್ತಿಜ್ಜಿ. ಅಂಚಾದ್‌ನಮ ಒಂಜಿ ನಕಲಿ ರಾಜನೇ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಲ್ಪೊಡಾಪುಂಡು".

ಕುಕನೂರು ಚೆನ್ನಯ್ಯೆಗ್ ಒಂಜಿ ಆಲೋಚನೆ ಬತ್ತ್ಂಡ್. ಆಯೆ ಪನ್ಯರೆ ಸುರು ಮಲ್ತೆ" ಯಾನ್ ಸ್ವಾಮಿ ಅಪರಂಪಾರನ ಆಶ್ರಮೊಗು ಪೋದಿತ್ತೆ. ಅಲ್ಪ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿಂದ್ ಒರಿಜವ್ವನನ್ ತೂದಿತ್ತೆ. ಆಯೆ ಹಾಲೇರಿ ವಂಶೊದ ನಂಜುಂಡ ಅರಸುಗೆ. ಆಯನ್ ಲೆತೊನು ಬತ್ತ್ಂಡ ಎಂಚ".

"ಅವುಸರಿ, ಆಂಡ ಆಯನ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಬೆರಿಪತ್ತ್‌ದ್ ಕೊನೊತೆರತ್ತಾ. ಜೈಲ್‌ಗ್ ಪಾಡ್ದೆರಾ, ಕೆರ್ತೆರಾ ಏರೆಗ್ ಗೊತ್ತು, ಒಂಜಿ ವೇಳೆ ಬದ್ಕ್‌ದಿತ್ತೆಂಡಲ ಆಯನ್ ಓಲು ನಾಡುನೆ" ಪಂಡೆರ್ ಪಟ್ಲೇರ್,

"ಯಾನ್ ಅಪರಂಪಾರನ ಆಶ್ರಮೊಗು ಪೋನಗ ಅಲ್ಪ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿನ್ ತೂಯೆ, ಆಯನಂಚನೆ ಆಯನಾತೆ ಪ್ರಾಯೊದ ಕುಡ ಒರಿ ಜವ್ವನೆ ಅಲ್ಪ ಇತ್ತೆ. ಆಯನ್‌ನಾಡ್ ಪತ್ತ್‌ದ್ ನಕಲಿ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಲ್ಪ್ಯರೆ ಸಾಧ್ಯ ಆಂಡ ಎಡ್ಡೆ. ಆಯೆ ಒಲ್ಪದಾಯೆ ಏರೆಗ್ಲಾ ಗೊತ್ತಾ?" ನಂಜಯ್ಯೆ ಕೇಂಡೆ.

"ಆಯನ ಎಂಕ್ ಗೊತ್ತುಂಡು, ಆಯೆ ಶನಿವಾರ ಸಂತೆದ ಹೆಮ್ಮನಿ ಗ್ರಾಮೊದಾಯೆ. ಆಯೆಲಾ ಲಿಂಗಾಯತೆ, ಆಯನ ಪುದರ್ ಪುಟ್ಟ ಬಸಪ್ಪೆಂದ್. ಆಯೆ ಇತ್ತೆ ಬೆನ್ನಿ ಬೇಸಾಯೊ ಮಲ್ತೊಂದುಲ್ಲೆ. ಆಯನ ಎಂಕ್ ಗುರ್ತೊಉಂಡು. ಆಯನ್ ಒಪ್ಪಿಸವುನ ಎನ್ನ ಕೆಲಸೊ. ಬಾರಿ ಧೈರ್ಯೊಡು ಪಂಡೆ ತಿಮ್ಮಪ್ಪೆ.

ಇಂಚ ಕೂಜುಗೋಡುಡು ನಿರ್ಣಯ ಆಂಡ್. ನಂಜಯ್ಯೆ, ಕುಕನೂರು ಚೆನ್ನಯ್ಯೆ ಬೊಕ್ಕ ತಿಮ್ಮಪ್ಪೆ – ಮುಕುಲು ಮೂಜಿಜನ ಪೋದು ಪುಟ್ಟ ಬಸಪ್ಪನ್ ಒಪ್ಪದ್ ಲೆತೊನು ಬತ್ತ್‌ದ್ ಒಂತೆದಿನ ತರಬೇತಿ ಕೊರ್ಪುನೆಂದ್ ನಿಗಂಟಾಂಡ್. ನಂಜಯ್ಯೆ ಚೆನ್ನಯ್ಯೆ, ತಿಮ್ಮಪ್ಪೆ ಮೂಜಿ ಜನಲಾ ಶನಿವಾರ ಸಂತೆಗ್ ಪಿದಾಡ್ಯೆರ್. ಬಾಕಿದಕುಲು ಅಗತ್ತೆರ್. ಮೂಜಿ ಜನೊಲಾ ಪುಟ್ಟ ಬಸಪ್ಪನ್ ನಾಡೊಂದು ಶನಿವಾರ ಸಂತೆದ ಹೆಮ್ಮನಿ ಗ್ರಾಮೊಗು ಪೋಯೆರ್. ಆಯನ್ ತೂದು ಪಾತೆರ್ಯೆರ್. ಆಯೆ ತೂಯರೆ ಗಟ್ಟಿ ಮುಟ್ಟುದ ಜವ್ವನೆ. ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿನ ಸಮ ಪ್ರಾಯದಾಯೆ. ಆಯನ

ಮೋನೆಡ್ ರಾಜಗಾಂಭೀರ್ಯ ನೆಗತ್ತ್ ತೋಜೆದ್‌ಂಡ್. ಅಪರಂಪಾರನ ಆಶ್ರಮೊಗು ಸೇರ್ದ್ ಆಯೆಲಾ ಕತ್ತಿವರಸೆ, ಕುದುರೆಸವಾರಿ ಕಲ್ತ್‌ದಿತ್ತೆ. ತಾನೇ ಒಂಜಿ ಬೊಳ್ಳಿ ಕುದುರೆ ಸಾಂಕೊಂದಿತ್ತೆ. ಹಾಲೇರಿ ರಾಜ ವಂಶೊದ ಕತೆಪೂರ ಆಯೆ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ (ನಂಜುಂಡರಸು) ಡ ಕೇಂಡ್‌ದ್ ತೆರಿದಿತ್ತೆ. ಆಂಡಲಾ ಆಯಗ್ ದಂಡ್‌ದ ಮುತಾಲಿಕೆ ಆದ್ ಬರ್ಪುರೆಗ್ ಒರೋನೆ ಧೈರ್ಯ ಬತ್ತ್‌ಜಿ. ಯಾನ್ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆಂದು ಸುಳ್ಳು ಪಂಡ್‌ದ್ ಜನೊಕುಲೆಗ್ ಮೋಸ ಮಲ್ಪೊಡತ್ತಾಂದ್ ಕುಡ ಒಂಜಿ ಅಲ್ಕ್ ಉಂಡಾಂಡ್. ಪೋಯಿನಕುಲು ಎಂಚಾಂಡಲಾ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಪುಟ್ಟ ಬಸಪ್ಪನ್ ಕೂಜುಗೋಡು ಕಟ್ಟೆ ಮನೆಗ್ ಲೆತೊನು ಬತ್ತೆರ್. ಅಲ್ಪ ಕುಲ್ಲುದು ಪಿರ ಚರ್ಚೆ ಮಲ್ತೆರ್.

ಪುಟ್ಟಬಸಪ್ಪೆ "ನಿಕುಲು ರೈತಾಪಿ ಜನೊಕುಲು ಸುಳ್ಯೊಡ್ದು ದಂಗೆಲಕ್ಕುನೆ. ಅಂಚಾದ್ ಮುಲ್ಪದಕುಲೆನೇ ಏರೆನಾಂಡಲಾ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿ ಪಂಡ್ದ್ ದುಂಬು ದೀವೊಂದು ಪೋಪಿನ ಎಡ್ಡೆ ಅತ್ತಾ"? ಕೇಂಡೆ. ರಾಮಗೌಡೆ ಅಯಿಕ್ ಒಪ್ಪಿಜೆ. ರಾಜಗ್ ಕೊರ್ಪಿ ಮಾನಾದಿಗೆ ಬೇತೆನೆ. ಆ ಮಾನಾದಿಗೆ ರಾಜ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗ್ ತಿಕ್ಕಂದ್. ತುಳುನಾಡ್‌ದಕುಲೆನೇರೆನಾಂಡಲಾ ಎಂಕ್ಲು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆ ಪಂಡ್‌ದ್ ದಂಡ್‌ಗ್ ಲೆತೊನು ಪೋಂಡ. ಏರಾಂಡಲಾ ಒರ್ಯಗ್ ಗುರ್ತೊ ಖಂಡಿತ ತಿಕ್ಕುಂಡು. ಗುರ್ತೊ ತಿಕ್ಕಿಸಾತ್‌ಗ್ ಅವು ಪ್ರಚಾರ ಆದ್ ನಮದಂಡ್‌ದ ಒಗ್ಗಟ್ಟ್ ಪೊಲಿಪುಂಡು. ಜನೊಕುಲೆ ಬೆಂಬಲ ಕಮ್ಮಿ ಆಪುಂಡು. ಅಂಚಾಯರೆ ಬಲ್ಲಿ. ದೂರೊದ ಶನಿವಾರ ಸಂತೆದ ಈರೆನ ಗುರ್ತೊ ತುಳುನಾಡ್ದ ಏರ್ ಒರ್ಯಗ್ಲಾತಿಕ್ಕಂದ್ ಈ ವಿಚಾರೊನು ಎಂಕ್ಲುಲಾ ಬಾರಿ ಗುಟ್ಟುಡು ದೀವೊನುನ ಎಡ್ಡೆ "ಪಂಡೆ.

ಕಡೆಕ್ ಪುಟ್ಟ ಬಸಪ್ಪೆ ನಕಲಿ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ ಆಯರೆ ಒತ್ತೊಂಡೆ. ಆಯನ್ ರಾಮಗೌಡೆ ಕೆದಂಬಾಡಿಗ್ ಲೆತೊನು ಪೊಯೆ. ಪೂಮಲೆತ ಬರಿಟ್ ಒಂಜಿ ಆಶ್ರಮ ಕಟ್ಟದ್ ಕೊರ್ಯೆ. ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿಗ್ ಬೋಡಿತ್ತಿ ರಾಜವೇಷೊದ ಅಂಗಿ ಕುಂಟು ತರ್ಪದ್ ಕೊರ್ಯೆ. ಅಲ್ಪ ಆಯನ ಉನಸ್‌ತಿನಸ್‌ಗ್ ಮಾತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಲ್ತೆ. ಚಾಕಿರಿಗ್ ಬೋಡಿತ್ತಿ ಜನದೀಪಯೆ. ಕಾವೆಲಿಗ್ ಕರ್ತುಸ ಕುಡಿಯೆಂದ್ಲಾ ಚೆಟ್ಟಿಕುಡಿಯೆಂದ್ಲಾರಡ್ದ್ ಬಿರುಪಗರಿ ವಿದ್ಯಾನಿಪುಣೆರೆನ್ ಉಂತಯೆ. ಅಕುಲು ರಡ್ಡ್ ಜನೊಲಾ ಮಲೆ ಕುಡಿಯೆರ್ನಕುಲು ರಾಪಿ ಪಕ್ಕಿನ್ ಪಗರಿ ಬುಡ್ದು ಕೆರ್ಪಿ ಸಾಹಸಿಲು, ಕೊಡಗರಸೆರ್ನಕುಲೆಗ್ ಬಿಲ್ವಿದ್ಯೆ ಕಲ್ಪಾದ್ ಇನಾಮು ಪಡೆಯಿನಕುಲು. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ರಕ್ಷಣೆಗ್ ಅಕುಲು ರಡ್ಡ್ ಜನೊನು ಉಂತಯೆ. ರಾಮಗೌಡೆ. ನಂಜಯ್ಯೆ ಅಪಗಪಗ ಆಶ್ರಮೊಗು ಪೋದು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪಡ ಪಾತೆರ್ದ್ ಬರ್ಪೆದೆರ್. ದಂಡ್‌ಗ್ ಜನ ಸೇರಯರೆ, ಅತ್ಯಾರ್ ತಯಾರ್ ಮಲ್ಪುರೆ ಅಟ್ಟಣೆ ಮಲ್ಪೆದೆರ್. ಮಾತ ಸಂಗತಿಲಾ ಗುಟ್ಟುಡೇ ನಡತೊಂದಿತ್ತ್‌ಂಡ್. ಜನೊಕುಲುಲಾ ಅಕುಲಕುಲೆಗ್ ಪತ್ಯರೆ ಬೋಡಿತ್ತಿ ಹತ್ಯಾರ್ ತಯಾರ್ ಮಲ್ತೊಂದಿತ್ತೆರ್.

ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡೆ:

ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಬೆಟ್ಟೊದ ಪೂಮಲೆ ಮಲ್ಲಕಾಡ್, ಪೂಮಲೆಡ್ದ್ ಬ್ರಹ್ಮಮಲೆ ಮುಟ್ಟ

ಕೊಡಗ್ ರಾಜ್ಯ. ಮಲೆಡ್ಡ್ ತಿರ್ತ್ ಜೇರೊಡ್ದಿಂಚಿದ ರಾಜ್ಯ ತುಳುನಾಡ್, ಪೂಮಲೆತ ತಿರ್ತ್ ಪುಡೆಟೊಂಜಿ ಬೈಲ್, ಅವ್ವೇ ಕೆದಂಬಾಡಿ, ಇತ್ತೆ ಆಯಿನ್ ಉಬರಡ್ಕ ಪನ್ಪೆರ್, ಉಬರ್ ಪಂಡ ಎತ್ತರೊ, ತಮೆಲುನೆ, ಉರ್ಕರುನೆ, ಉಬ್ಬರ ಪನ್ಪಿ ಅರ್ತೊ ಉಂಡು. ಅಡ್ಕ ಪಂಡ ಪಂತಿ ಬುಳೆವೊಂದುಪ್ಪಿ ಮೈದಾನ. ದುಂಬು ಈ ಜಾಗೆಗ್ ಕೆದಂಬಾಡಿಂದ್ ಪುದರಿತ್ತ್‌ಂಡ್. ಕೆದು ಪಂಡ ಕೆರೆ. ಪಾಡಿ ಪಂಡ ಅಡ್ಕ. ದೈ ಮರಕಲು ಇತ್ತಿ ಮೈದಾನ. ದುಂಬು ಈ ಜಾಗೆಡ್ ಕೆಲವು ಕೆದುಕುಲು ಮದಗೊಲು ಉಪ್ಪರೆಯಾವು. ಉಬರಡ್ಕ – ಮಿತ್ತೂರು ಸುಳ್ಯೊಡ್ದು ಮಡಿಕೇರಿಗ್ ಪೋಪಿ ರಾಜ ಮಾರ್ಗೊದ ಬರಿಟುಂಡು. ಸುಳ್ಯ ಪೇಂಟೆಡ್ದ್ ಒಂತೆ ದುಂಬು 7 – 8 ಕಿಲೋ ಮೀಟರ್ ಎಡತ್ತ ಮೆಯಿಕುಂಡು.

ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಯ್ಯ ಗೌಡೆ ಅಲ್ಪದ ಮಲ್ಲ ಧನಿಕೆ. ರಾಮಗೌಡೆ ಗೌಡ ಜಾತಿಡ್ ಮಾತ್ರ ಅತ್ತ್ ಇಡೀ ಊರುಡೇ ಪುದರ್ ಪಡೆಯಿನ ನರಮನಿ. ಮಾಗಣೆ ಗೌಡೆ. ಕೂಜುಗೋಡು ಕಟ್ಟೇಮನೆ ಪಟ್ಲೇರೆನ ಮಲ್ಲ ಇಷ್ಟೆ. "ಗೌಡ ಗೋತ್ರೊದ (ಬಳಿ) ಪಿರ್ಕಾರ ಕುಡೆಕಲ್ಲ್, ಬಳ್ಳಡ್ಕ, ಸುಳ್ಯಕೋಡಿ, ಕಾನತ್ತಿಲ, ಕುದ್ಪಾಜೆ, ಕೂಟೇಲು, ಕ್ಯೊಂಗಾಜೆ, ಪರಿವಾರ ಕೆದಂಬಾಡಿ ಇಂಚ ಒರ್‌ಂಬ ಐನ್ ಇಲ್ಲ್‌ಲೆನ ಮಾಗಣೆದ ಗೌಡೆ ರಾಮಗೌಡೆ. ಆಯನ ಇಲ್ಲ್‌ಲಾ ಒಂಜಿ ಐನ್‌ಮನೆ. ಗೌಡ್ರೆನಕುಲೆಗ್ ಗೋತ್ರ (ಬಳಿ) ಉಂಡು. ತುಳುನಾಡ್ದ ಮಾತ ಗೌಡ್ರೆನಕುಲೆಗ್ಲಾ, ಅಕುಲು ತುಳು ಪಾತೆರಡ್, ಅರೆಬಾಸೆ ಪಾತೆರಡ್ ಒಂಜೇ ಪಿರ್ಕಾರದ ಗೊತ್ರೊಲು. ಭಾಸೆಗನುಸಾರವಾದ್ ಗೋತ್ರೊಡು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಇಜ್ಜಿ. ರಾಮಗೌಡನ ಕಬರ್ ಬರಿ. ಆಯನ ಮಾಗಣೆಗ್ ಸೇರ್ನ ಐನ್‌ಮನೆ ತಕುಲೆನ ಗೋತ್ರೊಲಾ ಒಂಜೆ. ಕಬರ್ ಬಳಿತಕುಲೆಗ್ಲಾ ವೀರಶೈವೆರೆಗ್ಲಾ ದುಂಬುಡು ಸಮ್ಮಂದ ಇತ್ತ್‌ದುಪ್ಪೊಡುಂದು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸೆರ್ ಪನ್ಪೆರ್. " (ಡಾ ಪೂವಪ್ಪ ಕಣಿಯೂರು 2003 ಗೌಡ ಜನಾಂಗ).

ರಾಮಗೌಡೆ ಎಡ್ಡೆ ಗಟ್ಟಿ ಮುಟ್ಟುದ ಆಳ್. ನಡುಪ್ರಾಯ ಕರಿಂಡಲಾ ಮೈ ಕೈಟ್ ನನಲಾ ಜವ್ವಂದಿಗೆ ಒರಿತ್‌ಂಡ್. ರಾಮಗೌಡಗ್ಲಾ ಕೊಡಗರಸು ನಕ್ಲೆಗ್ಲಾ ದಿಂಜ ಎಡ್ಡೆಪು ಇತ್ತ್‌ಂಡ್. ಕೊಡಗೆರ್ ಆಯಗ್ ತಕ್ಕ (ಗುರಿಕಾರ) ಪಂಡ್ದ್ ಮರ್ಯಾದೆ ಕೊರ್ಪೆದೆರ್, ಅರಸು, ದಿವಾಣೆರ್ ಲೆತ್ತ್ ಪಾತೆರ್‌ದೆರ್. ದಾನೆ ಆಂಡಲಾ ಸಮಸ್ಯೆ ಬತ್ತ್‌ಂಡ ಚರ್ಚೆ ಮಲ್ಪೆದೆರ್, ರಾಜವಂಶದ ಜವ್ವನೆರೆನ ಇಷ್ಟೆ ಆಯಿನೆಡ್ದಾವರ ರಾಮಗೌಡಗ್ ಕತ್ತಿವರಸೆ ಕುದುರೆ ಸವಾರಿ ಮಾತ ಗೊತ್ತಿತ್ತ್‌ಂಡ್. ಆಂಡ ರಾಮಗೌಡಗ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಬಗೆಟ್ ಎಡ್ಡೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಇಜ್ಯಾಂಡ್. ಕೊಡಗ್‌ದ ದಿವಾನೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ನಾರಾಯಣಯ್ಯೆ ಸುಳ್ಯದ ಅಜ್ಜಾವರದಾಯೆ. ತುಳು ಸ್ಥಾನಿಕ ಬ್ರಾಣೆ, ಲಕ್ಷ್ಮೀ ನಾರಾಯಣಡ ರಾಮಗೌಡಗ್ ಎಡ್ಡೆ ಇತ್ತ್‌ಂಡ್. ಆಂಡ ಆಯೆ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ದಿವಾನೆ ಆಯಿನೆಡ್ದಾವರ ಗುಟ್ಟುದ ಸಂಗತಿಲೆನ್ ಆಯಡ ಪನ್ಯರೆ ದೈರ ಇದ್ಯಾಂಡ್.

ದಂಡಯಾತ್ರೆಗ್ ತಯಾರಿ:

ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆದುರುಂತುದು ಹೋರಾಟ ಮಲ್ಪೊಡೂಂದಾಂಡ ಸಾಮಾನ್ಯ ಬಲ ಯಾವಂದ್. ಸಾರೊಗಟ್ಲೆ ಜನ ದಂಡಾಳ್ ಬೋಡು, ಊರುಗು ಊರೇ ಒಂಜಾದ್ ಉಂತೊಡು, ಕೊಳಲ (ಕಾಳಗ) ಹತ್ಯಾರ್ ದಿಂಜ ಬೋಡು, ಆಯಿತ ತಯಾರಿ ಆವೊಡು. ಈ ತಯಾರಿ ಪೂರ ಬಾರಿ ಗುಟ್ಟುಡು ಆವೊಡು. ಇಲ್ಲ್‌ದ ಪಿದಯಿ ಸಭೆ ನಡಪುಲೆಕಲ ಇಜ್ಜಿ. ಜನೊಕುಲೆಡ ಪಂಡ್ದ್ ಕಡಪುಡುಲೆಕಲ ಇಜ್ಜಿ. ಓಲ್ಲ ಈ ಸಂಗತಿ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆ ಕೆಬಿಕ್ ಬೂರ್‌ಂಡ ಯಾವು. ಊರುನೇ ಪೊತ್ತದ್ ಬುಡ್ವೆರ್. ಅಯಿಕಾದ್ ರಾಮಗೌಡೆ ಒಂಜಿ ಉಪಾಯ ಮಲ್ತೆ. ತನ್ನ ಮಗಕ್ ಮದ್ಮೆನಿಗಂಟ್ ಮಲ್ತೆ. ಇಲ್ಲ ತಿರ್ತ್‌ಡೊಂಜಿ ಮಲ್ಲ ಚಪ್ಪರ ಪಾಡ್ಪಯೆ. ಬೋಡು ಬೊಡಿತ್ತಿನಕುಲೆನ್ ಮಾತ ಅಗತ್ಯ ಬರೊಡುಂದು ಪಂಡೆ. ಇಲ್ಲ್ ಇಲ್ಲಡೆ ಪೋದು ಮದಿಮೆದಾನಿದ ಸಬೆತ ವಿಷಯ ಪಂಡೆ. ಕೊಂಬು, ವಾಲಗೊದಕ್ಲೆಗ್ಲಾ ಬರ್‍ಯರೆ ಪಂಡೆ, ಉನಸ್‌ದ ಏರ್ಪಾಡ್‌ಲಾ ಮಲ್ಪಯೆ.

ಮದ್ಮೆದ ದಿನ ಬತ್ತ್‌ಂಡ್, ದೂರೊ ದೂರೊದ ಬಿನ್ನೆರ್ ಬರ್‍ಯರೆ ಸುರು ಮಲ್ತೆರ್. ಐನ್‌ಮನೆ ಗೌಡೆರ್ನಕುಲು ಮಾತ ಬತ್ತೆರ್. ಕೂಜುಗೊಡು ಪಟ್ಲೇರೆನ ಇಲ್ಲಾಲ್ದಕುಲು ಬತ್ತೆರ್. ಮಲ್ಲ ಕಂಡೊದ ಚಪ್ಪರದುಲಯಿ ಮಾತೆರ್ಲಾ ಬತ್ತ್ ಸೇರ್‍ಯೆರ್. ಬತ್ತಿನಕುಲೆನ್ ಪೂರ ಕುಲ್ಲಯೆರ್, ಕುಂಚಡ್ಕ ತಿಮ್ಮೇಗೌಡೆ ಯಾನೆ ರಾಮೇಗೌಡೆ, ಕುಡೆಕಲ್ಲು ಪುಟ್ಟಗೌಡೆ, ದೇರಾಜೆ ಬಚ್ಚೇಗೌಡೆ, ಗುಡ್ಡೆಮನೆ ಅಪ್ಪಯ್ಯೆ, ಚೆಟ್ಟಿ ಕುಡಿಯೆ, ಕರ್ತುಕುಡಿಯೆ ಕುಕ್ಕೆಟ್ಟಿ ಚೆನ್ನಗೌಡೆ, ಪೆರಾಜೆ ಬೀರಣ್ಣ ಬಂಟೆ, ಊಕಣ್ಣ ಬಂಟೆ, ಮಣಿಗಾರ ನಾರ್ಣಪ್ಪೆ, ಕುಂಬಳ ಚೇರಿ ಸುಬ್ಬಯ್ಯೆ, ಕುಕ್ಕನೂರು ಚೆನ್ನಯ್ಯೆ, ಕರಣಿಕ ಸುಬ್ಬಯೆ, ಕೃಷ್ಣಯ ಸೋಮಯಾಜಿ, ಕೆಲೆಸಿಕಟ್ಟೆ ಮಮ್ಮದೆ, ಪರಿವಾರ ದೇವಪ್ಪೆ, ಉಳುವಾರು ರಾಮಯ್ಯೆ, ಅಮ್ಮೆಮಲ್ಲಯ್ಯೆ, ಕಳ್ಳಿಗೆ ಅಣ್ಣಿ, ಅಡ್ಕಾರ್ ಸುಬ್ಬಯೆ, ಚೊಕ್ಕಾಡಿ ಮಾಲಿಂಗೆ, ಸುಳ್ಯಕೋಡಿ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪೆ ಆತೇ ಅತ್ತಂದೆ ಕುಂಬಳೆದ ಸುಬ್ರಾಯ ಹೆಗ್ಡೆ. ನಂದಾವರದ ಲಕ್ಷ್ಮಪ್ಪ ಬಂಗರಸನ ಬುದ್ಯಂತೆ, ಇಟ್ಟೇಲ್ದ ಡೊಂಬರಸೆರೆನ ಬುದ್ಯಂತೆ, ಕುಡುಮದ ಹೆಗ್ಗಡ್ರೆನ ಪಾರು ಪತ್ಯಗಾರೆ – ಇಂಚ ದಿಂಚ ಜನ ಸಬೆಟ್ ಸೇರ್ದಿತ್ತೆರ್. ಕೂಜುಗೊಡು ಕಟ್ಟೇಮನೆ ಮಲ್ಲಯ್ಯ ಬೊಕ್ಕ ಅಪ್ಪಯ್ಯ ನಕುಲುಲಾ ಬತ್ತ್‌ದಿತ್ತೆರ್.

ಬತ್ತಿನಕುಲೆಗ್ ಪೂರ ಆಸರ ಕೊರ್ದು ರಾಮಗೌಡೆ ಬೊಕ್ಕ ಆಯನ ಇಲ್ಲಾಲ್ದಕುಲು ಕುಲ್ಲಯೆರ್. ಬತ್ತಿನಕುಲೆಡ ಸುಖ ದುಃಖ ವಿಚಾರಿಸಯಿನೆಡ್ದ್ ಬೊಕ್ಕ ರಾಮಗೌಡೆ, ಹುಲಿಕುಂದ ನಂಜಯ್ಯೆ ಸಬೆತ ಎದ್ರ್ ಕುಲ್ಲುದು ಚರ್ಚೆದ ವಿಷಯೊನು ಪ್ರಸ್ತಾವ ಮಲ್ತೆರ್." ಈತ್‌ನೇಟ ನಮ ಮಾತ ಆಳರಸುಲೆನ ಪ್ರಜೆಕುಲಾದಿತ್ತ'. ಕಂಡದ ಬೆನ್ನಿದಕುಲು ನಮ, ಕೊಡಗು, ತುಳುನಾಡ್ದ ಜನೊಕುಲೆಗ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಡ್ದಾದ್ ಬಾರಿ ತೊಂದರೆ ಆವೊಂದುಂಡು. ಉಪ್ಪುಡ್ದು ಬತ್ತಿನ ಪುಗೆರೆ ಮುಟ್ಟ ನಮ ಸುಂಕ ಕೊರ್ದು ದೆತೊನೊಡು. "ಉಪ್ಪಿಗಿಂತ ರುಚಿ ಇಲ್ಲ. ತಾಯಿಗಿಂತ ಬಂಧುವಿಲ್ಲ" ಪನ್ಪಿ ಒಂಜಿಗಾದೆ ಉಂಡು. ಉನ್ಪು ಇಜ್ಜಂಡಲಾ ಬದ್ಕೊಲಿ ಆಂಡ ಉಪ್ಪುದಾಂತೆ ಬದ್ಕ್ಯರೆ ಬಂಜ.

ಉಪ್ಪುಗ್ಲಾ ಸುಂಕ ಕೊರೊಡಾಂಡ ನಮ ಬದ್ಕುನೆ ಅಂಡಲಾ ಎಂಚ. ನಮ ಬುಳೆಪಯಿ ಅರಿಬಾರ್‌ಗ್ ಬಿಲೆ ಇಜ್ಜಿ. ಮಾರೊಡಾಂಡಲಾ ಸುಂಕೊ. ತೀರ್ವೆ ಕೊರ್ಪುನೆನ್ ಮೂಜಿಪಾಲ್ ಎಚ್ಚದ್ ದುಡ್ಡುದ ರೂಪೊಡು ಕೊರೊಡು ಪಂಡೆರ್. ಸುಂಕೊ ವಸೂಲಿ ಮಲ್ಪುನೆ ಅತ್ತಂದೆ ಜನೊಕುಲೆಗ್ ಬೋಡಿತ್ತಿ ಸೌಕರ್ಯ ಮಲ್ತ್ ಕೊರ್ಪುಜೆರ್. ಹಳ್ಳಿಗ್ ಪೋಯರೆ ಮಾರ್ಗ ಇಜ್ಜಿ. ತೋಡುಗು ಸಂಕ ಇಜ್ಜಿ. ಜೋಕುಲೆಗ್ ಸಾಲೆ ಇಜ್ಜಿ. ರೋಗಿಲೆಗ್ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಇಜ್ಜಿ. ದುಂಬು ನಮ ರಾಜೆರೆನ ಆಡಳಿತೆಡಾಂಡಲಾ ನೆಡ್ದ್ ಎಚ್ಚ ಸುಕೊಟಿತ್ತ್. ಇತ್ತೆ ಸಾಲಗಾರೆರಾವೊಂದೇ ಪೋವುಂದುಲ್ಲ. ನೆಕ್ಕ್ ನಮ ದಾನೆ ಪರಿಹಾರ ನಾಡೊಲಿ ಪನ್ಪಿ ವಿಷಯ ಚರ್ಚೆ ಮಲ್ಪ್ಯರೆಗಾದೇ ನಿಕ್ಲೆನ್ ಪೂರ ಈಡೆಲೆತ್ತ್‌ದ. ನಮ ಮಾತೆರ್ಲ ಒಟ್ಟಾಂಡ ನೆಕ್ಕ್ ದಾನೆ ಆಂಡಲಾ ಸಾದಿನಾಡೊಲಿ. ಉಂದು ಒರ್ಯೊರ್ಯಡ್ದ್ ಆಪಿ ಬೇಲೆ ಅತ್ತ್. ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ್ ನಮ್ಮೂರುಡ್ದು ಬೆರಿ ಪತ್ತೊಡಾಂಡ ನಮ ಮಾತೆರ್ಲ ಒಟ್ಟಾವೊಡು. ನೆಕ್ಕ್ ನಿಕ್ಲೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ತೆರಿಪಾವೊಡು "ಪಂಡ್ದ್ ರಾಮಗೌಡೆ ಕುಲ್ಲಿಯೆ.

ಪಿರ ನಂಜಯ್ಯೆ ಲಕ್ಕ್‌ದುಂತುದು "ಇಡೀ ನಮ್ಮ ಭಾರತ ದೇಶೊ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಕೈ ಸೇರ್ದ್ದ್‌ಂಡ್. ನೆಡ್ದ್ ಬುಡುಗಡೆ ಪಡೆಯರೆಗಾದ್ ದೇಸೊದ ನಾನಾ ಕಡೆಟ್ ಹೋರಾಟ ನಡತೊಂದುಂಡು. ಯಾನ್ ಬಡೆಕಾಯಿ ಭಾರತ ಪೂರ ತಿರ್ಗ್‌ದ್ ತೂದು ಬತ್ತೆ. ಓಲುತೂಂಡಲ ಜನೊಕುಲೆಗ್ ಸುಕೊ ಇಜ್ಜಿ. ಆನೊಕುಲು ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆ ಎದ್ರ್ ಲಡಾಯಿ ಮಲ್ತೊಂದೇ ಉಲ್ಲೆರ್, ಈತ್ನೇಟ ನಮನ್ ಕೊಡಗ್ ಐಗೂರುದ ಅರಸುಲು ಆಳೊದಿತ್ತೆರ್. ಅಕೇರಿದರಾಜೆ ಚಿಕವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರ ಒಡೆಯೆರೆನ್ ಮೋಸೊಡು ಪಟ್ಟೊಡ್ದು ಜಪ್ಪದ್ ಕೊಡಗ್‌ಡ್ದ್ ಗಡಿಪಾರ್ ಮಲ್ತ್ ಬುಡ್ಯೆರ್. ಪಾಪ ರಾಜೆರಾದ್ ಮೆರೆವೊಂದು ಪೊಡಾಯಿನ ಆರ್ ಒಂಜಿ ಪೊರ್ತುದ ನುಪ್ಪುಗು ಗತಿದಾಂತೆ ಬುಡೆದಿ ಜೊಕ್ಲೆನೊಟ್ಟಿಗೆ ನರಳೊಂದುಲ್ಲೆರ್, ನಮ್ಮ ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊ ಐಗೂರು ಸಂಸ್ಥಾನೊಗು ಸೇರ್ದಿತ್ತ್‌ಂಡ್. ಆ ಪರ್ದೇಸಿ ಪರೆಂಗಿ ಜನೊಕುಲು ಐಗೂರುಗು ಮುತ್ತಿಗೆ ಪಾಡ್ಯೆರ್. ಐಗೂರುದ ಅರಸು ವೆಂಕಟಾದ್ರಿನ್ ಮೋಸೊಡು ಗೆಂದ್ಯೆರ್. ಆತೇ ಅತ್ತ್ ಆ ಬೇರ್ವಸಿಲು ಆರೆನ್ ಗಲ್ಲೊಗು ಪಾಡ್ದ್ ಕೆರ್ಯೆರ್. ಆರೆನ ಕುಟುಮೊನೇ ನಾಶ ಮಲ್ತೆರ್. ಐಗೂರು ಸಂಸ್ಥಾನೊನು ವಶ ಮಲ್ತೊಂಡೆರ್. ಕಣ್ಣ್‌ಡ್ ನೆತ್ತೆರ್‌ದಾಂತಿನ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ರಾಜವಂಶೊದ ಒವ್ವೊಂಜಿ ಜೂವೊಲಾ ಬದ್ಕ್‌ದ್ ಒರ್ಯರೆ ಬಲ್ಲಿಂದ್ ನಾಡ್‌ನಾಡ್‌ದ್ ಕೆರ್ಪವೊಂದುಲ್ಲೆರ್, ಅಪರಂಪಾರ ಸ್ವಾಮಿನ್ ಗಲ್ಲೊಗು ಪಾಡ್ಯೆರ್. ನನ ಒರಿನಾರ್ ಒರಿಪಂಡ ಹಾಲೇರಿ ವಂಶೊದ ಕೊಡಿ ಅಪ್ಪಾಜಿ ಅರಸುಲೆನ ರಡ್ಡನೇ ಮಗೆ ನಂಜುಂಡರಸುಲು. ಆರ್ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿಂದ ವೇಸೊ ಬದಲ್ತೊಂದು ಅಪರಂಪಾರ ಸ್ವಾಮಿನೊಟ್ಟಿಗೆ ಇತ್ತೆರ್. ಅಪರಂಪಾರ ಸ್ವಾಮಿನ್‌ಗಲ್ಲೊಗು ಪಾಡಿ ಬೊಕ್ಕ ಮೇರ್ಲಾ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆ ಕೈಕ್ ತಿಕ್ಯೆರ್. ಮೇರೆನ್ ಮೈಸೂರುದ ಕರ್ಪಿಲ್ಲ್‌ಡ್ ಪಾಡ್ದಿತ್ತೆರ್. ಮೇರ್ ಅಲ್ಪಡ್ದ್ ಮೆಲ್ಲ ತಪ್ಪಯೆರ್, ಜೈಲ್‌ಡ್ದ್ ತಪ್ಪಯಿನ ಆರೆನ್ ಎಂಕುಲು ಮಾತ ಸೇರ್ದ್

ಗುಟ್ಟುಡು ಈಡೆಲೆತೊನು ಬತ್ತ್‌ದೊ. ಆರೆಗ್ ಪೂ ಮಲೆಟೊಂಜಿ ಆಶ್ರಮ ಕಟ್ಟ್‌ದ್ ಕೊರ್ತ್, ಇತ್ತೆ ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿ ಈಡೆಗ್ ಬರ್ಯರೆಗುಲ್ಲೆರ್. ಆರೆನ್ ದುಂಬು ದೀವೊಂದು ನಮ ದುಂಬು ದಾನೆ ಮಲ್ಪೊಡು, ಎಂಚ ಪೋವೊಡು ಪನ್ಪಿ ವಿಚಾರೊನು ಚರ್ಚೆ ಮಲ್ಪುಗೊ" ಪಂಡ್ದ್ ಕುಲ್ಲಿಯೆ. ಎದ್ರ್‌ಡ್ದ್ ಕುದುರೆಡ್ ಕುಲೊಂದು ಬರ್ಪಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿ ತೋಜುವೆರ್. ಆತಾನಗ ರಾಮಗೌಡೆ" ನಮ ಮಾತ ಆರೆನ್ ಮೋಕೆಡ್ ಎದುರ್ಕೊರ್ನುಗ" ಪಂಡ್ದ್ ದುಂಬು ಪೋಪೆ. ಆಯನೊಟ್ಟಿಗೆ ಹುಲಿಕುಂದ ನಂಜಯ್ಯೆ ಬೊಕ್ಕ ಕುಂಚಡ್ಕ ತಿಮ್ಮಣ್ಣೆಲಾ ದುಂಬು ಪೋಪೆರ್.

ದೊಂಪ ದೆದ್ರ್ ಬತ್ತಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿ ಕುದ್ರೆಡ್ದ್ ತಿರ್ತ್ ಜತ್ತೆರ್. ಕೂಜುಗೊಡು ಪಟ್ಲೇರ್, ರಾಮಗೌಡೆ, ನಂಜಯ್ಯ ಮಾತೆರ್ಲ ಆರೆನ ಕೈಪತ್ತ್‌ದ್ ಮೋಕೆಡ್ ಎದ್‌ಕೊರ್ಂಡೆರ್. ಆತಾನಗ ಸೇರಿ ಜನೊಕುಲು "ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿಗ್ ಜಯ ಆವಡ್" ಪಂಡ್ದ್ ಅಂಬಲೆತ್ತೆರ್. ವಾಲಗೊದಕುಲು ಕೊಂಬುವಾಲಗ ಉರಿತೆರ್. ಮುತ್ತೈಸಿ ಪೊಂಜೊವು ಬತ್ತ್‌ದ್ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಕಾರ್‌ಗ್ ನೀರ್ ಕೊರ್ದು ಆರತಿ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಕುಂಕುಮೊದ ಬೊಟ್ಟು ಪಾಡ್ಯೆರ್. ಪಟ್ಲೇರ್ ಕೈಟ್ ಪತ್ತ್‌ದ್ ಸಬೆಕ್ ಲೆತೊನು ಪೋದು ಕುಲ್ಲಯೆರ್. ಮಾತ ಜನೊಕುಲೆಗ್ಲಾ ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿ ಅರಸುಲೆನ್ ತೂದು ಬಾರಿ ಸಂತೋಸಾಂಡ್. ಜಯಘೋಷ ಮುಗಲ್ ಮುಟ್ಟ್‌ಂಡ್. ರಾಜನ ದುಸ್ತೈತ ಆದ್ ತರೆಟ್ ಕಿರೀಟ ದೀದ್ ಪುಗೆಲ್‌ಡ್ದ್ ಶಾಲ್‌ಜಪ್ಪಾದ್ ಬತ್ತಿ ಅರಸು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆ ರಾಜಗಾಂಭಿರ್ಯೊಡು ಬತ್ತ್‌ದ್ ಕುರ್ಸುಡು ಕುಲ್ಯೆರ್. ಮಾತೆರ್ಲಾ ಚಪ್ಪರೊದುಲಯಿ ಸೇರ್ಯೆರ್, ಅಕುಲಕುಲೆ ಜಾಗೆಡ್ ಪೋದು ಕುಲ್ಲಿಯೆರ್. ಕುಡ ಒರ ಮಾತೆರ್ಲ ಮಹಾರಾಜ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪಗ್ ಜೈ ಪಾಡ್ಯೆರ್.

ಕೂಜುಗೋಡು ಅಪ್ಪಯ್ಯೆ ಲಕ್ಕ್‌ದುಂತುದು "ನಮ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಟೊಗು ಜತ್ತುದೊ ನಮ್ಮ ಮುತಾಲಿಗೆರಾದ್ ಕೊಡಗ್‌ದ ಅರಸು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆರುಲ್ಲೆರ್. ಸುರುಕು ನಮ ಕೊಡಗ್‌ನ್ ಮುತ್ತಿಗೆ ಪಾಡ್ದ್ ವಶ ಮಲ್ತೊನುಡಿತ್ತ್‌ಂಡ್. ಆಂಡ ಅವು ಸುಲಬೊದ ಕೆಲಸ ಅತ್ತ್. ಕೊಡಗ್‌ಡ್ ಇಡೀಕ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಸೇನೆ ಉಂಡು. ಆತೇ ಅತ್ತ್ ಅಲ್ಪ ನಂಕ್ ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೊರ್ಪಿ ಜನೊಕುಲೆನ ಸಂಕೆಲಾ ಕಮ್ಮಿ. ಅಂಚಾದ್ ಇಂಚಿ ಕುಡಲದ ಕಡೆಕ್ ಪಿದಾಡ್ಗ. ತುಳುನಾಡ್ದ ಮಾತ ಜನೊಕುಲುಲಾ ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೊರ್ಪೊಂದ್ ಪನ್ತೆರ್. ಕುಡಲದ ಜನೊ ನಮನ್ ಕಾತೊಂದುಲ್ಲೆರ್. ಕುಡಲದಂಚಿ ನಮ್ಮ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಸಾಗೊಡು. ನಂಕ್ ನಂದಾವರದ ಅರಸುಲು, ಇಟ್ಟೇಲ್ದ ಡೊಂಬ ಹೆಗ್ಡೆ, ಕುಂಬಳೆದ ರಾಮಂತರಸೆರ್, ಕುಡುಮದ ಹೆಗ್ಗಡ್ರ್, ಮಾತಜನ ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೊರ್ಯರೆ ತಯಾರಾದುಲ್ಲೆರ್. ಉಂದು ಬಜೀ ಗೌಡ ಸಮಾಜೊದ ದಂಗೆ ಅತ್ತ್. ಈ ಹೋರಾಟೊಡು ತುಳುನಾಡ್ದ ಬಂಟೆರ್, ಬಿರ್ವೆರ್, ಮರಕಲೆರ್, ಬ್ಯಾರ್ಲು, ಬ್ರಾಣೆರ್ ಮಾತ ಜಾತಿದಕುಲುಲಾ ಪಾಲ್ ಪಡೆವೊಡುಂದು ಕೇಂಡೊನ್ವ. ಉಂದು ಬೆನ್ನಿದ ಜನೊಕುಲೆನ ಹೋರಾಟ.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಾದ್ ಹೋರಾಟ" ಪಂಡ್ದ್ ಉಂತಯೆರ್.

ಅಯಿಡ್ದ್ ಬೊಕ್ಕ ರಾಮಗೌಡೆ ಲಕ್ಕ್‌ದುಂತುದು ನಮ್ಮ ಹೋರಾಟ ಸುರು ಮಲ್ಪೈರೆ ಬರ್ಪಿ ಎಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗೊಲ್ದ 5ನೇ ದಿನೊ ಯುಗಾದಿ ಎಡ್ಡೆಂದ್ ಎನ್ನ ಆಲೋಚನೆ. ನಮ್ಮ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಸಂಪಾಜೆ ಗಡಿಡ್ದ್ ಸುರು ಆವೊಡು. ಜವ್ವನೆರ್ ಪೂರ ಕತ್ತಿ, ಬೆಡಿ, ದೊಣ್ಣೆ ಇಂಚ ಒಂಜೊಂಜಿ ಹತ್ಯಾರ್ ಕೈಟ್ ಪತೊಂದು ಬರೊಡು. ಒಂಜೊಂಜಿ ಗ್ರಾಮಡ್ದ್ ಏತೇತ್ ಜನ ಬರ್ಪುನೆಂದ್ ನಿಗಂಟಾವೊಡು. ಐನ್‌ಮನೆ ತಕ್ಲು ನೆತ್ತ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ವಹಿಸವೊನೊಡು 'ಪಂಡೆ. ಅಲ್ಪ ಸೇರ್ದಿತ್ತಿ ಜವ್ವನೆರ್ ಗುಂಪು ಸೇರ್ದ್ ಏತೇತ್ ಜನ ಹೋರಾಟೊಡು ಪಾಲ್ ಪಡೆಪುನೆ, ಬೊಕ್ಕ ಎಂಚೆಂಚಿನ ಹತ್ಯಾರ್‌ಲೆನ್ ಪತೊನು ಬರ್ಪುನೆಂದ್ ಚರ್ಚೆ ಮಲ್ತೆರ್. ಮಾತೆರೆಗ್ಲಾ ಉಮೇದ್. ದಿನೊ ಏಪ ಬತ್ತಿಜಿಂದ್ ಏವುರ. ಆಟ್ಟೊಡಿತ್ತಿ ಕತ್ತಿ, ತಲವಾರ್, ಬಾಳ್‌ಕತ್ತಿ, ದೊಣ್ಣೆ ಪೂರಾ ತಿರ್ತ್ ದೆಪ್ಪರೆ ಅಮಸರೊ. ಅಂಬೆರ್ಪು-ಅಂಗಲಾಪು, ಬೇಗ ಬೇಗ ಉನಸ್ ಮುಗಿತೊಂದು ಅಕುಲಕುಲೆ ಇಲ್ಲಡೆ ಬಲಿತೆರ್, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟೊದ ಸುರುತ ಸಬೆನಡತಿ ಈ ಕಂಡೊಗು ಮದ್ವೆಗದ್ದೆಂದ್ ಪುದರಾಂಡ್. ಇತ್ತೆ ಅಲ್ಪೊಂಜಿ ಇಲ್ಲ್ ಲಕ್ಕ್‌ದುಂತುದುಂಡು. ಇತ್ತೆಲಾ ಆ ಇಲ್ಲ್‌ಗ್ ಮದ್ವೆ ಗದ್ದೆಂದೆ ಪುದರ್.

ರಾಮಪ್ಪಯ್ಯನ ಕೊಲೆ:

"ಅಂಡೆದ ಬಾಯಿ ನಾಂಡಲಾ ಮುಚ್ಚೊಲಿಗೆ ದೊಂಡೆದ ಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚರೆ ಸಾಧ್ಯ ಇಜ್ಜಿಂದ್" ಒಂಜಿಗಾದೆ ಉಂಡು. ಅಂಚನೆ ಆಂಡ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆ ಸುಳ್ಯೊಗು ಬತ್ತಿ ಸುದ್ದಿ, ದಂಡಯಾತ್ರೆಗ್ ಪೋಪಿ ಸುದ್ದಿ ಪೂರನಾಲ್ ದಿಕ್ಕ್‌ಡ್ ಪಸರ್‌ಂಡ್. ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊದ ಅಮಲ್ದಾರೆ ಅಟ್ಲೂರು ರಾಮಪ್ಪಯ್ಯೆ, ಆಯೆ ಕೊಡಗ್‌ದ ದಿವಾನೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣಯ್ಯನಮೆಗಿ, ಈ ಕಾರಣೊಡ್ದಾವರ ಅಯಗ್ ಬಾರಿ ಹಾಂಕಾರ. ಆಯೆ ಬಡವೆರೆನ ಬಗೆಟ್ ದಾಲ ಕನಿಕರ ಇಜ್ಜಂದಿ ಮಹಾಕ್ರೂರಿ. ಏತೊಜನೊತ ಭೂಮಿನ್ ಮೂಜಿ ಮುಕ್ಕಾಲ್ ಕೊರ್ದು ಕ್ರಯ ಚೀಟ್ ಮಲ್ಪವೊಂದೆ. ಸರಕಾರಿ ಜಮೀನ್ ಪೂರ ಆಯನವುಂದೆ ಎನ್ಯೊಂದೆ. ಎದ್ರ್‌ಂತು ನಕ್ಲೆನ್ ಏತೊ ಜನೊನು ಕೆರ್ಪಾದೆ. ಚೆಂಬು, ಪೆರಾಜೆಡ್ ಪೂರ ಆಯನನೇ ಕಾರ್ಬಾರ್, ಆಯನ್ ಅಟ್ಲೂರ್ದ ದೊರೆಂದೆ ಪನ್ಪೆದೆರ್, ಆಯೆ ಬ್ರಾಣೆಂದ್ ಆಯನ ಸುದ್ದಿಗ್ ಪೋಪೆದ್‌ಜೆರ್. ಅವು ಆಯಗ್ ಬಾರಿ ಸಸಾರ ಆದ್ ಪೋದಿತ್ತ್‌ಂಡ್. ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಆಯನ್ ಬಾರಿ ಎಡ್ಡೆಡ್ ತೂಪೆದೆರ್. ಅಂಚಾದ್ ಆಯನ ದೌಲತ್ತ್ ಬೊಕ್ಕಲಾ ಎಚ್ಚಾದಿತ್ತ್‌ಂಡ್.

ಅಟ್ಲೂರು ರಾಮಪ್ಪಯ್ಯಗ್ ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡನ ಇಲ್ಲಾಲ್ ದಂಗೆದ ಬಗೆಟ್ ನಡತಿ ಚರ್ಚೆದ ಸಂಗತಿ ಗೊತ್ತಾಂಡ್. ಈ ದಂಗೆನ್ ಎಂಚಾಂಡಲಾ ಬಂಗ ಮಲ್ಪೊಡುಂದು ಆಯೆ ಆಲೋಚನೆ ಮಲ್ತೆ. ದಂಗೆ ಲಕ್ಕುನೆಗ್ ದುಂಬೇ ಕುಡ್ಲಗ್ ಪೋದು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಲೆಕ್ಟ್ರೆಗ್ ತೆರಿಪುವುನವೇ ಎಡ್ಡೆಂದ್ ಆಯಗ್ ತೋಜಿಂಡ್. ಅಂಚ ಆಯೆ ಕುಡ್ಲಗ್ ಪಿದಾಡ್ಯೆ. ಸೀದಾ ಸಾದಿಡೆ ಪೋವಂದೆ ಕಳ್ಳ ಸಾದಿ ಪತ್ಯೆ. ಆಯನ

ಚಾಕ್ರಿದಕ್ಲೆಡ್ದ್ ಈ ಸುದ್ದಿ ಜನೊಕುಲೆಗ್ ಗೊತ್ತಾಂಡ್. ಜನ ಸೇರ್ಯೆರ್. ಆಯೆ ಪೋಪಿ ಸಾದಿಡ್ ಒಂತೆಜನ ಕಾತ್ ಕುಲ್ಯೆರ್. ಆಯೆ ಕಾಂತ ಮಂಗಲೊಗೆತ್ತ್‌ನಗ ಪಿರವುಡ್ದು ಪೋದು ಆಯಗ್ ಬೀಸತ್ತಿ ಪಾಡ್ಯೆರ್. ಕುತ್ತು ಕುತ್ತುದು ಕೆರ್ಯೆರ್. ಆಯನ ಇಲ್ಲಡೆ ಬತ್ತ್‌ದ್ ಆಯನ ಇಲ್ಲ್ ಲೂಟ್ಯೆರ್. ಆಯನ ಇಲ್ಲಾಲ್ ಅಡವು ದೀತಿನ ಬಂಗಾರ್ ಪದ್ದೊಯಿನ್ ಪೂರ ಅಕುಲಕುಲೆಗ್ ಲೆತ್ತ್ ಕೊರ್ಯೆರ್. ಆಯೆ ಬಲತ್ಕಾರೊಡು ಮಲ್ತೊನ್ನ ಕಂಡ, ತೋಟೊನು ನಿಜವಾಯಿನ ಹಕ್ಕ್‌ದಕ್ಲೆಗೇ ಸಾಗೊಳಿಗ್ ಬುಡ್ಯೆರ್, ಅರಿ ಬಾರ್ ಬಡವರೆಗ್ ಪಟ್ಯೆರ್. ರಾಮಪ್ಪಯ್ಯನ್ ಕೆರ್ನ ಸುದ್ದಿ ಮಲ್ಲ ಗುಲ್ಲು ಆಂಡ್. ದಂಗೆ ಪಂಡ ಇಂಚನೆನೊಂದು ಜನೊಕುಲೆಗ್ ಪೋಡಿಗೆ ಕುಲ್ಲುಂಡು. ಈ ಕೊಲೆನ್ ದಂಗೆದಕ್ಲೇ ಮಲ್ತಿನೆ. ರಾಮಗೌಡೆನೇ ಮಲ್ಪಯಿನೆಂದ್ಲಾ ಪ್ರಚಾರ ಆಂಡ್. ದಂಡ್‌ಗ್ ಪಿದಾಡ್ಯರೆ ನನಲಾ ಒಂಜಿವಾರೊ ಬಾಕಿ ಇತ್ತ್‌ಂಡ್. ಈ ಕೊಲೆ ನಡತಿ ಸುದ್ಧಿ ಕುಡ್ಲದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಲೆಕ್ಟ್ರೆಗ್ ಮುಟ್ಟುಂಡ ಆಯೆ ಸೈನ್ಯದೆತೊಂದೇ ಸುಳ್ಯೊಗು ಬರ್ಪೆ ಆಯಿಡ್ದ್ ಬೊಕ್ಕ ಹೋರಾಟ ನಡಪವುನ ಬಂಜ. ಒಟ್ಟು ಮುತಾಲಿಗೆರೆಗ್ ಪೂರ ತಳಮಳ ಆಂಡ್. ಕುಡ ಮಾತೆರ್ಲ ಒರ ಒಟ್ಟು ಸೇರ್ಯೆರ್. ಕೂಡ್ಲೆ ದಂಡ್ ಪಿದಾಡುನನೇ ಎಡ್ಡೆಂದ್ ಮಾತೆರ್ಲ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಕೊರ್ಯೆರ್.

ಕ್ರಿ.ಶ 1837 ಮಾರ್ಚ್ 29 ನಾನಿ ದಂಡ್ ಪಿದಾಡುನೇಂದ್ ನಿಗಂಟಾಂಡ್, ಸಂಪಾಜೆ, ಪೆರಾಜೆಡ್ ಜನ ಒಟ್ಟು ಸೇರ್ಯೆರ್. ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಪಿದಾಡ್‌ಂಡ್. ಅರಸುನ ದುಸ್ತೈತೊಡಿತ್ತಿ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆ ಕತ್ತಿ ಪತ್ತ್‌ದ್ ಕುದ್ರೆಡ್ ಕುಲ್ಲುದಿತ್ತೆ. ಆಯನ ದುಂಬುಡು ದಂಡನಾಯಕನ ದುಸ್ತುಡು ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡೆ, ಪ್ರಧಾನಿನ ದುಸ್ತುಡು ಹುಲಿಕುಂದ ನಂಜಯ್ಯೆ ಕುದುರೆಡ್ ಕುಲ್ದಿತ್ತೆರ್, ಎಡತ್ತ್ – ಬಲತ್ತ್‌ಡ್ದ್ ಬಿರು –ಪಗರಿ ವಿದ್ಯೆಡ್ ಬಿರ್ಸೆರಾಯಿನ ಚೆಟ್ಟಿಕುಡಿಯೆ – ಕರ್ತುಕುಡಿಯೆ. ಅಕುಲೆನ ಪಿರಾವುಡು ನೂದು ಇರ್ನೂದು ಜನ ಕತ್ತಿ, ಬೆಡಿ ದೊಣ್ಣೆ ಪತ್ತಿ ಜವ್ವನೆರ್. "ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪ ಮಹಾರಾಜಗ್ ಜಯ ಆವಡ್" ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊದ ಕ್ರಾಂತಿಗ್ ಜಯ ಆವಡ್" ಜೈಕಾರ ಪಾಡೊಂದು ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಪಿದಾಡ್‌ಂಡ್, ದಂಡ್ ಪೋವೊಂದಿತ್ತಿಲೆಕ ಮಾರ್ಗೊದ ರಡ್ಡ್ ಕಡೆಡ್ದ್‌ಲಾ ಊರ್ದ ಜನ ಆಂಜೊವು. ಪೊಂಜೊವು ಬತ್ತ್ ಸೇರ್ದ್ ಉಂತುದು ತುವೊಂದಿತ್ತೆರ್. ದಂಡ್‌ದಕುಲು ಸುಳ್ಯೊದ ಸುತ್ತಮುತ್ತದ ಮಾತ ಸಿರಿವಂತೆರ್ ಗುತ್ತು ಬೂಡು ಪಟ್ಲೇರ್ ಸೇನೆರ್ ಐನ್‌ಮನೆತಕ್ಲೆ ಇಲ್ಲಡೆ ಇಲ್ಲಡೆ ಪೋಯೆರ್. ಎಂಕ್ಲು ಇಂಗ್ಲೀಷೆರೆನ್ ಭಾರತೊಡ್ದು ಗಿಡಪ್ಯರೆ ಪಿದಾಡ್ಡೊ, ಎಡ್ಡೆ ಮದಿಪು ಕೊರ್ಲೆಂದ್ ಕೇಂಡೊಂಡೆರ್. ಇಲ್ಲಾಲ್ದಕುಲು ಅಕುಲೆಡ ಇತ್ತಿಕಾಸ್, ಬಂಗಾರ್ ದಂಡ್ ದಕ್ಲೆಗ್ ಕೊರ್ದು ಗೆಲ್ತ್ ಬಲೆಂದ್ ಎಡ್ಡೆಪುದ ಮದಿಪು ಕೊರ್ಯೆರ್. ಉಳುವಾರುದ ಇಲ್ಲಡೆ ಪೋನಗ ಅಲ್ಪ ಪೊಂಜೊವೇ ಇತ್ತಿನೆಗೆ. ಒಂಜೇ ಇಲ್ಲಾಲ್ ಪದ್ನಾಜಿ ತೊಟ್ಟಿಲ್ಡ್‌ಲಾ ಪೊಂಜೆವು ಬಾಲೆಲೆನ್ ಒಚ್ಚೊಂದಿತ್ತೆರ್‌ಗೆ. ನೆನ್ ತೂಯಿನ ರಾಮಗೌಡೆ" ಈ ಇಲ್ಲಾಲ್ ಬಾಲೆಲೆನ್ ಜೆಪ್ಪವೊಂದುಲ್ಲೆರ್. ನಮ ದಾಲ ಕೇನುನ ಬೊಡ್ಜಿ. ಅಕುಲೆ ಎಡ್ಡೆಮದಿಪು ತಿಕ್ಕ್‌ಂಡ ಯಾವು". ಪಂಡೆಗೆ ನೆರಣಿಗೆ

ಸುಳ್ಯ ಪೂರ ತಿರ್ಗೊಂದು ಪೋನಗ ಜನೊಕುಲು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪಗ್ ಪೂತಮಾಲೆ ದಕ್ಕೊಂದಿತ್ತೆರ್. ದಂಡ್ ಸುಳ್ಯ ಕಡತ್‌ಂಡ್, ಸುಳ್ಯೊದ ಜನೊಕುಲೆಗ್ ಸಂಗತಿ ಮಾತ ತೆರಿದಿತ್ತಿನೆಡ್ದಾವರ ಏರ್ಲ ದಂಡ್‌ದ ಬಗೆಟ್ ದಾಲ ಪನ್ಯರೆ ಪೋಯಿಜೆರ್.

ಬೆಳ್ಳಾರೆಡ್ ದರ್ಬಾರ್:

ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್ ಬೆಳ್ಳಾರೆ (ಬುಳೇರಿ) ದಂಚಿ ಪಿದಾಡ್‌ಂಡ್. ಅಪಗ ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊದ ಖಜಾನೆ ಇತ್ತಿನೆ ಬೆಳ್ಳಾರೆಡ್. ಬೆಳ್ಳಾರೆಡ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಒಂಜಿ ಬಂಗ್ಲೆ ಇತ್ತ್‌ಂಡ್. ಆ ಬಂಗ್ಲೆದ ಸುತ್ತಕೋಟೆ, ಕೋಟೆದ ಸುತ್ತ ಕಂದಕ ಇತ್ತ್‌ಂಡ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಸೇನೆ ಬೆಳ್ಳಾರೆ ಗೆತ್ತ್‌ಂಡ್. ಕಂದಕ ಕಡತ್‌ದ್ ಕೋಟೆದ ಬಾಕಿಲ್ ಪೊಲಿತ್ತ್‌ದ್ ಬಂಗ್ಲೆಗ್ ಬತ್ತೆರ್. ಬಂಗ್ಲೆದ ಬೀಗ ಪೊಲಿತ್ ದೆತ್ತೆರ್. ಉಲಯಿ ಪೊಗ್ಯೆರ್. ಖಜಾನೆದ ಬೀಗ ದರ್ತೆರ್. ದುಡ್ಡುನು ಗೋಣಿಗ್ ದೊರಿತ್ತ್‌ದ್ ವಶಮಲ್ತೊಂಡೆರ್. ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗೊಳ್ದ 30 ನಾನಿ ಬಂಗ್ಲೆಡ್ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಸುರುತ ದರ್ಬಾರ್ ನಡತ್‌ಂಡ್, ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್ ಬರ್ಪುಂಡು ಪನ್ಪಿ ಸುದ್ಧಿ ಕೇಂಡ್‌ದೇ ಬಂಗ್ಲೆಡಿತ್ತಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಲು ಅಲ್ತ್‌ಡ್ದ್ ಪನಂದೆ ಪದ್ರಾಡ್ ಪಾಡ್‌ದಿತ್ತೆರ್. ಅಂಚ ಕೋಟೆವಶ ಮಲ್ತೊನ್ಯರೆ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಕಡೆತಕ್ಲೆಗ್ ದಾಲ ಬಂಜನೇ ಆಯಿಜಿ.

ಆತ್ ಪೊರ್ತುಗು ಅಡೆಗ್ ಕೂಜುಗೋಡು ಕಟ್ಟೆಮನೆ ಅಪ್ಪಯನ ಮುತಾಲಿಗೆಡ್ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ – ಪಂಜದ ಕಡೆಡ್ದ್ ನೂದಿನ್ನೂದು ಜನ ಬತ್ತ್ ಸೇರ್ಯೆರ್. ನೆನ್ನ್ ತೂದು ಊರ್ದ ಜನೊಕುಲುಲಾ ದೂರೊದೂರೊಡು ಬತ್ತ್‌ದುಂತ್ಯೆರ್. ಬೊಕ್ಕ ಕೈತೆಡೆ ಸೇರ್ಯೆರ್. ಪನ್ನೆ ಬೂಡುದ ಬಲ್ಲಾಳೆರ್ ಪಂಜದ ಬಳ್ಳಾಲೆರ್ ಆಯಿವರ್ನಾಡ್‌ದ ಮುಂದಾಳ್‌ಲು ಮಾತ ಸಬೆಟ್ ಬತ್ತ್ ಕುಲ್ಯೆರ್. ಬಂಗ್ಲೆದ ಜಾಲ್ ಬಜೀ ಎಲ್ಯವು. ಅಂಚಾದ್ ಜನೊಕುಲು ಪೂರ ತಿರ್ತ ಮೈದಾನ್‌ಗ್ ಜತ್ತೆರ್, ಅಲ್ಪ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಸುರುತ ಓಲೆಗೊ ನಡತ್‌ಂಡ್, ರಾಮಗೌಡೆ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಓಲೆಗೊಗ್‌ಂದೆ ಒಂಜಿ ಬಾರಿ ಪೊರ್ಲುದ ಗದ್ದಿಗೆ ಮಲ್ಪದಿತ್ತೆ. ಆ ಗದ್ದಿಗೆದ ಪಿರವುಡ್ದೊಂಜಿ ಬೊಳ್ಗೊಡೆ ಇತ್ತ್‌ಂಡ್. ಬೊಳ್ಗೊಡೆದ ಮಿತ್ತ್‌ಡ್ದ್ ಬೊಳ್ಳಿದ ಅಂತರಂತರ ಸತ್ತಿಗೆ ಜಿಗಿಜಿಗಿ ಮೆಣ್ಕೊಂದಿತ್ತ್‌ಂಡ್. ಬೊಳ್ಗೊಡೆದ ಸುತ್ತ ಬಂಗಾರ್ದ ಜರಿ ನೇಲೊಂದಿತ್ತ್‌ಂಡ್. ಗದ್ದಿಗೆನ್ ದಂಡ್‌ದಕುಲು ಬನ್ನಗನೇ ಪತೊಂದೆ ಬತ್ತ್‌ದಿತ್ತೆರ್. ರಾಮಗೌಡೆ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಕೈಟ್ ಪತ್ತ್‌ದ್ ಗದ್ದಿಗೆಡ್ ಕುಲ್ಲಯೆ. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆ ಗದ್ದಿಗೆನ್ ಪತ್ತ್ ಪುದ್ಯಾಯೆ, ಸಬೆಕ್ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಗದ್ದಿಗೆಡ್ ಕುಲ್ಯೆ. ರಾಮಗೌಡೆ ನಂಜಯ್ಯೆ ಅಪ್ಪಯ್ಯ ಪಟ್ಲೇರ್ ಪನ್ನೆಗುತ್ತುದು ಬಲ್ಲಾಳೆರ್ ಎಡತ್ತ್ ಬಲತ್ತ್ ಸಾಲಾದ್ ಉಂತ್ಯೆರ್.

ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿನ ಕೆಕ್ಕಿಲ್‌ಗ್ ಪೂತಮಾಲೆ ಪಾಡ್ದ್ ಅಪ್ಪಯ ಪಟ್ಲೆರ್ ರಡ್ಡ್ ಪಾತೆರ ಪಾತೆರ್ಯರೆ ಸುರು ಮಲ್ತೆರ್. "ಇನಿ ಅಮರ ಸುಳ್ಯ ಸ್ವತಂತ್ರ ಆತ್‌ಂಡ್. ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿಯೇ ನಮ್ಮ ಅರಸುಲು. ಆರ್ ಜನೊಕುಲೆಗ್ ಬೋಡಯಿಲೆಕ ನಡತೊನುವೆರ್ ಪನ್ಪಿ ಧೈರ್ಯ ಎಂಕುಂಡು. ನನದುಂಬು ನಮ ಕುಡಲದಂಚಿ

ಪೋಯಿ. ಕುಡ್ಲ ಮುಟ್ಟ ನಮೊ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ್ ಮುಲ್ತು ಬೆರಿಪತ್ತ್‌ಂಡ ಇಡೀ ತುಳುನಾಡ್ದ ಆಡಳ್ತನೇ ನಮ್ಮ ಕೈಕ್ ಸೇರುಂಡು. ನೆಕ್ಕ್ ಪೂರ ನಿಕುಲೆ ಬೆರಿಸಾಯೊ ಬೋಡು. ದೇವರೆ ದಯೆ ಬೋಡು. ಜೈ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ" ಪಂಡ್ದ್ ಕುಲ್ಯೆರ್. ರಾಮಗೌಡೆಲಕ್ಕು ದುಂತುದು ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿನ ಆಡಳಿತೆಡ್ ಸುಂಕ ಕೊರ್ಪಿ ಸಂಗತಿಯೇ ಇಜ್ಜಿ. ಗೇಣೆ ಅರಿಬಾರ್‌ಡ್ ಕೊರೊಲಿ. ದುಂಬುದಲೆಕ ಬುಳೆಯಿನ ಪೂರ ಗೇಣಿ ಕೊರ‍್ಯರೆಗತ್ತ್. ರಡ್ಡ್ ವರ್ಸೊ ಮುಟ್ಟ ಏರ್ಲಾ ಗೇಣಿ ಕೊರ್ಪುನನೇ ಅಗತ್ಯ ಇಜ್ಜಿ. ಆಯಿಡ್ದ್ ಬೊಕ್ಕ ಆಲೋಚನೆ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ನಿಗಂಟ್ ಮಲ್ಪುವ. ನಿಕ್ಲೆನ ಮಾತ ಬೆರಿಸಾಯೊಡು ಸುರುಕು ನಮ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ್ ಮುಲ್ತು ಬೆರಿಪತ್ತ್‌ಗೊ. ದಂಡಯಾತ್ರೆದ ಉದ್ದೇಶೊನೇ ಉಂದು. ಜೈಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ" ಪಂಡ್ದ್ ಪಾತೆರ ಉಂತಯೆ.

ರಾಮಗೌಡೆ ಬುಳೇರಿದ ಸೇನವೆರ್ನಕುಲೆನ್ ಲೆಪ್ಪಾಯೆ. ಅಕುಲೆನ್ ಕುಲ್ಲದ್ ಓಲೆ ಬರೆಪಾಯೆ. "ಅಮರ ಸುಳ್ಯ ಮಾಗಣೆ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿನ ವಶ ಆತ್‌ಂಡ್. ನನ ದುಂಬುಗು ಈ ಮಾಗಣೆದಕ್ಲೇರ್ಲಾ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಗ್ ಸುಂಕ. ತೀರ್ವೆ ಕೊರೊಡುಂದಿಜ್ಜಿ. ನನದುಂಬುಗು ಈ ಮಾಗಣೆದ ಮಣೆಗಾರ, ಸೇನವೆರ್, ಪಟ್ಲೇರ್ ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿನ ಆದೇಶೊದಲೆಕ ನಡತೊನೊಡು. "ಇಂಚ ಒಕ್ಕಣೆ ಪಂಡ್‌ದ್ ಓಲೆಲೆನ್ ಬರೆಪಾದ್ ಓಲೆಕಾರೆರೆನ್ ಲೆತ್ತ್‌ದ್ ಚೆಂಬು, ಪೆರಾಜೆದ ಮಣೆಗಾರ, ಸೇನೆವ, ಪಟ್ಲೇರೆನಕ್ಲೆಗ್ ಕಡಪುಡ್ದು ಕೊರ‍್ಯೆ. ಬೀರಣ್ಣ ಬಂಟನ್ ಲೆತ್ತ್‌ದ್ ಈರ್ ನಮ್ಮ ದಂಡ್‌ದ ಒಂಜಿ ಪಡೆನ್ ಲೆತೊಂದು ಪಂಜ, ಕುಕ್ಕೆಮುಟ್ಟ ಪೋವೊಡು. ಅಲ್ಪಡ್ದ್ ಕಡಮ (ಕಡಬ) ಉಬಾರ್‌ಗ್ ಬತ್ತ್‌ದ್ ಮಾಣಿಡ್ ಎಂಕ್ಲೆನೊಟ್ಟುಗೆ ಸೇರೊನೊಡು. ಈರೆ ಕೈಟ್ ಕೊರ್ಪಿ ಓಲೆಲೆನ್ ಕುಕ್ಕೆ, ಕಡಮ, ಉಬಾರ್ದ ಸೇನವ, ಪಟ್ಲೇರೆನ ಕೈಕ್ ಮುಟ್ಟವೊಡು. ಈ ಸೀಮೆದ ಜನೊಕ್ಲೆಗ್ ಪೂರ ಅಮರ ಸುಳ್ಯ ಮಾಗಣೆಡ್ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿನ ಆಡಳ್ತೆ ಬತ್ತಿನೆನ್ ತೆರಿಪಾವೊಡು. ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ್ ಮುಲ್ತುಡ್ದು ಗಿಡರ್‌ನ ಸಂಗತಿ ಮಾತೆರೆಗ್ಲಾ ಗೊತ್ತಾವೊಡು. ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯೊದ ಕರ್ಚಿಗ್‌ಂದ್ ಜನೊಕುಲೆಡ ದುಡ್ಡು, ಬಂಗಾರ್ ಕೇಂಡ್‌ದ್ ಪಡೆವೊನೊಡು ಪಂಡ್‌ದ್ ಆದೇಶ ಕೊರ‍್ಯೆ. ಬೀರಣ್ಣ ಬಂಟೆ ಬುಳೇರಿ ಪಂಜ, ಸುಬ್ರಮಣ್ಯೊದ ಜನೊಕುಲೆನ್ ಕೂಟೊಂದು ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿನ ಅಪ್ಪಣೆ ಪಡೆದ್ ಕುದುರೆ ಮಿತ್ತೇರ್ದ್ ಪಂಜದಂಚಿ ಪಿದಾಡ್ಯೆ.

ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್ ಬೆಳ್ಳಾರೆಡ್ದ್ ಪುತ್ತೂರುದಂಚಿ ಪಿದಾಡ್‌ಂಡ್, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಲು ಬುಡ್ದು ಪೊಯಿನ ಏಳೆಣ್ಮ ಕುದ್ರೆಲು ದಂಡ್ದಕ್ಲೆಗ್ ತಿಕ್ಯ. ನೆಟ್ಟಾರ್‌ದ ಮಲ್ಲ ಚೆಡವುಡೆ ಜಪ್ಪುನಗ ಒಂಜಿ ಮಲ್ಲ ಅಪಾಯೊ ಎದ್ರಾಂಡ್. ಬೆಳ್ಳಾರೆಡಿತ್ತಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿ ಒರಿ ದುಂಬೆನಾನಿ ನೆಟ್ಟಾರ್‌ಗ್ ಬತ್ತ್‌ದ್ "ಎಲ್ಲೆ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆ ಪನ್ಪಿ ಒರಿ ಮಲ್ಲ ದರೋಡೆ ಕೋರೆ ನಿಕ್ಲೆ ಊರುಗು ಬರ್ಪೆ. ಆಯನೊಟ್ಟಿಗೆ ಪತ್ತಿರ್ವ ಜನ ಕುದುರೆ ಸವಾರೆರುಪ್ಪುವೆರ್. ಅಕುಲೆನೆಂಚಾಂಡಲಾ ನಿಕುಲು ನೆಟ್ಟಾರ್ ಮುಟ್ಟುನೆಗ್ ದುಂಬು ಕೆರ್ದ್ ಬೂಡೊಡು" ಪಂಡೆ.

ಆಯನ ಪಾತೆರ ಕೇಂಡ್‌ದ ಹಳ್ಳಿದಕುಲು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆ ದರೋಡೆ ಕೋರೆಂದ್ ಸತ್ಯ ನಂಬ್ಯೆರ್. ಒಂತೆ ಜನ ಸೇರ್ದ್ ತೋರೊ ತೋರೊದ ಬೆದ್ರ್ ಕಡ್ತ್‌ದ್ ನೂದಿರ್ನ್ದು ಬೆದ್ರ್‌ದಂಡೆ ಮಲ್ತೆರ್. ನೆಟ್ಟಾರ್‌ದ ಜಪ್ಪುನ ಚೆಡವುಡೆ ಮಿತ್ತ್‌ಡ್ದ್ ತಿರ್ತ್ ಮುಟ್ಟ ಆಯಿನ್ ಮಾರ್ಗೊಡುಡಿಕ ರಾತ್ರೆದ ಪೊರ್ತುಗು ಕವುಂತು ಬುಡ್ಯೆರ್. ಕುದ್ರೆಡ್ ಕುಲೊಂದ್ ಚೆಡವುಡೆ ಮಿತ್ತ್‌ಡ್ದ್ ತಿರ್ತ್ ಜಪ್ಪುನಗ ಕುದ್ರೆಲೆ ಕಾರ್ ಮಾರ್ಗೊಡು ಕವುಂತಿ ಅಂಡೆದುಲಯಿ ಬೂರುಂಡು. ಕಾರ್‌ನ್‌ದೆಪ್ಯರೆ ತೀರಂದೆ ಕುದ್ರೆಲ್ ಕಂತ ಮುಟ್ಟೆ ಮಗುರುಬೊ. ಮಾರ್ಗೊಗು ಬೂರ್ದು ತರೆ ಪುಡಾದ್ ಸೈಪೋಂದ್ ಅಕುಲೆ ಆಲೋಚನೆ. ಕುದ್ರೆದೊಟ್ಟಿಗೆ ಜನೊಕುಲುಲಾ ಸೈವೆರ್‌ಂದ್ ಎನ್ನಿಯೆರ್.

ಅಂಡದಾನೆ ಆಂಡ್, ಬಿರುಪಗರಿ ಪತ್ತಿ ಚೆಟ್ಟಿ ಕುಡಿಯೆಲ, ಕರ್ತು ಕುಡಿಯೆಲ ಕುದ್ರೆ ಸವಾರೆರೆಡ್ದ್ ದುಂಬುಡೆ ನೆರಣಿಗೆಡ್ ಬೀಸ ನಡತೊಂದು ಬರ್ಪೆದೆರ್. ಅಕುಲೆ ಪಿರವುಡೆ ಕಾಲ್ನಡೆ ಸುಮಾರ್ ನೂದ್ ಜನ ಕತ್ತಿ ದೊಣ್ಣೆ ಪತ್ತಿನಕ್ಲು. ಅಕುಲೆ ಪಿರವುಡೆ ಕುದ್ರೆ ಸವಾರೆರ್ ಇತ್ತೆರ್. ದುಂಬುಡೆ ಪೋಪಿಕಾಲ್ನಡೆತಕುಲು ಬೆದ್ರ್ ದಂಡೆ ಕವುಂತ್‌ನೆನ್ ತೂಯೆರ್. ಅಕುಲು ಅಯಿನ್ ತಪ್ಪದ್ ಮಾರ್ಗೊಡ್ದು ತಿರ್ತ ಜೇರೊಡೆ ಸಾದಿ ಮಲ್ತೊಂದು ಜತ್ತ್‌ದ್ ಬತ್ತೆರ್. ಕುದುರೆ ಸವಾರೆರ್ಲಾ ಅಕುಲೆ ಪಿರವುಡೆನೆ ಬತ್ತೆರ್, ಬೆದ್ರ್‌ದಂಡೆಲು ಮಾರ್ಗೊಡೆ ಒರಿಯ. ಇಂಚ ಅಪಾಯೊಡ್ದು ತಪ್ಪುವೊಂಡೆರ್. ದಂಡ್‌ದಕುಲು ದಾಲ ಅಪಾಯದಾಂತೆ ನೆಟ್ಟಾರ್ ಕರಿದ್ ಮಿತ್ತ ಪಾಲ್ತಾಡ್ ಗೆತ್ಯೆರ್. ಪಾಲ್ತಾಡ್ ಗೆತ್ತ್‌ನಗ ಪಾಲ್ತಾಡ್‌ದ ಪಟ್ಲೇರ್ ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆನ್ ಎದುರ್ಕೊಂಡೆರ್. ಆಡೆಗ್ ಕುಂಜಾಡಿ ಗುತ್ತುದಕ್ಲು ಬತ್ತ್‌ದ್ ಮಧ್ಯನದ ಉನಸ್ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಪೋಡುಂದು ಕೇಂಡೊಂಡೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆರ್ ಆಯಿಕ್ ಒತ್ತಿಯೆರ್. ಕುಂಜಾಡಿದ ಇಲ್ಲ ಜಾಲ್ಡ್ ಮಲ್ಲ ಚಪ್ಪರ ಪಾಡ್ದಿತ್ತ್‌ಂಡ್. ಅಟ್ಟಿಲ್ಲದಟ್ಟಣೆ ಮಲ್ತೊಂದಿತ್ತೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆ ಚಪ್ಪರೋ ದುಲಯಿ ಪೊಗ್ಗುನಗ ದಿಕ್ಕೆಲ್ದ ಪುಗೆಟ್ ಆರೆಗ್ ತೆಮ್ಮೊ ಬತ್ತ್‌ಂಡ್‌ಗೆ. ಇಲ್ಲದುಲಯಿ ಇತ್ತಿನಕುಲು ಪೂರ ಪಿದಯಿ ಬತ್ತೆರ್‌ಗೆ. ಆತಾನಗ ಉಲಯಿ ತೊಟ್ಟಿಲ್ಡಿತ್ತಿ ಬಾಲೆ ಬುಲಿಪರೆ ಸುರು ಮಲ್ತ್‌ಂಡ್. ಬಾಲೆದ ಬುಲಿಪು ಕೇಂಡ್‌ದ್ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆರ್" ಬಾಲೆನ್ ದಾಯೆ ಬುಲಿಪವರ್ ಬಾಲೆನೊಚ್ಚಿಲೆ" ಪಂಡೆರ್‌ಗೆ. ಆ ಬಾಲೆನೇ ನರಸಿಂಗ ರೈಲು ಪಂಡ್‌ದ್ ಇತ್ತೆದಕುಲು ಪಂಡೊದುಲ್ಲೆರ್. ಕುಂಜಾಡಿಡ್ ಮದ್ಯನದ ಉನಸ್ ತೀರ್ತ್‌ದ್ ದಂಡ್‌ದಕುಲು ದುಂಬು ಪಿದಾಡ್ಯೆರ್. ಸವಣೂರು ಕಡೆಡ್ದ್ ದಿಂಜ ಜನ ಬತ್ತ್‌ದ್ ಕುಂಜಾಡಿಡ್ ದಂಡ್‌ದೊಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರೊಂಡೆರ್. ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆಗ್ ದುಡ್ಡು ಬಂಗಾರ್ ಒಪ್ಪಿಸಯೆರ್. ಎರುಕಡಪು (ಮಾಡಾವು) ಗಾದ್ ಬಾಂದ್‌ಕಲ್ಲಕಡಪು (ಕುಂಬ್ರ) ಮುಟ್ಟ ಎತ್ತ್‌ಂಡ್. ಅಲ್ಪ ಒರ ಮಾತೆರ್ಲಾ ಕುಲ್ಲುದು ಆಸರ ತೀರ್ತೆರ್. ಸೇಕಮಲೆ, ಕಾವು, ಪಾಳ್ಯತಡ್ಕಡ್ದಲಾ ಒಂತೆ ಜನ ಆಡೆಬತ್ತ್ ಸೇರ್ಯೆರ್. ಒಂತೆ ಬಚ್ಚೆಲರಪದ್ ಪುತ್ತೂರು ದಂಚಿ ಪಿದಾಡ್ಯೆರ್. ಬೆಳ್ಳಾರೆಡ್ದ್ ಪಿದಾಡ್ನಗ ಸುಮಾರು 2000 ಇತ್ತಿನವು ಪುತ್ತೂರುಗೆತ್ತಿನಗ ಜನೊಕುಲೆ ಸಂಕ್ಯೆ 3000 ಗೆತ್ತ್‌ಂಡ್. ಜೊತೆಟ್ ಕೆಲವು ಎರುತಗಾಡಿಲು. ಅಯಿಟ್

ಅಡಿಗೆಗೆ ಬೋಡಾಪಿ ಪಾತ್ರೆಲು ಅರಿ, ಕಜಿಪುದ ಸಾಮಾನ್ ಮಾತಸಾದಿಡ್ ಬನ್ನಗ ಜನೊಕುಲು ದಿಂಜದ್ ಕೊರ್ತೆರ್, ಕುಡ ಒಂಜಿ ಗಾಡಿಡ್ ಜನೊಕುಲೆನ ಅಂಗಿ ಕುಂಟೇ ದಿಂಜ ಆದಿತ್ತ್ಂಡ್. ಕುದುರೆ ಇತ್ತಿನಕುಲು ಕುದುರೆಡ್ ಕುಲೊಂದೇ ಬರ್ಪೆದೆರ್, ಇಂಚ ಅಂಬ ಲೆತ್ತೊಂದು ಸಾಲ್‌ಗಟ್ಲೆ ಜನೊಕುಲು ಕತ್ತಿ ದೊಣ್ಣೆ ಬೀಜೊಂದು ದುಂಬು ದುಂಬು ಪೋಪೆದೆರ್.

ಪುತ್ತೂರು ಗೆಂದ್ಯೆರ್:

ಇಂಚ ದುಂಬು ಪೋದು ದಂಡ್ ಪುತ್ತೂರು ಗೆತ್ತ್ಂಡ್. ಪುತ್ತೂರುಗು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್ ಬರ್ಪಿ ಸುದ್ಧಿ ಕೇನ್ದ್ ಅಲ್ಪ ಇತ್ತಿ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಪಡೆ ಅಲ್ಪಡ್ದ್ ರಟ್ಟ್‌ದೆರ್. ಕಲೆಕ್ಟ್ರೆನ ಕಚೇರಿಡಿತ್ತಿ ಕರಣಿಕ ದೇವಪ್ಪಯ್ಯನ್ ಜನೊಕುಲು ಒಯ್ತ್ ಪಿದಯಿ ಪಾಡ್ಯೆರ್. ಖಜಾನೆ ದರ್ತೆರ್. ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆಗೋಣಿ ದಿಂಜಯೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿ ಕಲೆಕ್ಟ್ರೆನ ಗದ್ದಿಗೆಡ್ ಕುಲ್ದು ದರ್ಬಾರ್ ನಡಪಯೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿನ ಕೊಡಿ ಏರಯೆರ್. ಪುತ್ತೂರ್ ಸ್ವತಂತ್ರ ಆತ್ಂಡ್. ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಕೈಟಿಜ್ಜಿ ಪಂಡ್‌ದ ಘೋಷಣೆ ಮಲ್ತೆರ್. ಪುತ್ತೂರು ಪೇಂಟೆಡ್ ದಂಡ್‌ದ ಸವಾರಿ ಆಂಡ್. ಆನಿರಾತ್ರೆದ ಉನಸ್‌ದ ವ್ಯವಸ್ಥೆನ್ ಪೇಂಟೆದ ಅಂಗಡಿದಕುಲು ಮಲ್ತೆರ್." ಪುತ್ತೂರು ಮಹಾಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವರೆ ದರ್ಸನ ಮಲ್ತೊಂಡೆರ್. ಅಪಗ ಅಲ್ಪದ ಪೂಜೆ ಮಲ್ತೊಂದಿತ್ತಿನೆ ನಟ್ಟೋಜಿ ಮನೆತನದಕುಲು. ಅಕುಲು ದಂಡಡಿತ್ತಿ ಗಣ್ಯ ಮಾನ್ಯರೆಗ್ 50 ಬೊಂಡ ಒದಗದ್ ಕೊರ್ಯೆರ್‌ಗೆ.

ಮಾರ್ಚ್ 30 ನಾನಿ ಬೆಳ್ಳಾರೆಡ್ ನಡತಿ ಘಟನೆದ ವರದಿ ಕುಡ್ಲದ ಕಲೆಕ್ಟ್ರೆಗ್ ಮುಟ್ಟ್‌ಂಡ್. ಆಯೆ ಮನದನಿ ಕಾಂಡೆ 161 ಜನತ ಒಂಜಿ ಸೇನಾ ತುಕಡಿದೆತೊಂದು ಪುತ್ತೂರುಗು ಬತ್ತೆ. ಪುತ್ತೂರುಡು ಸೇರ್ದಿನ ಸಾರಗಟ್ಲೆ ಜನೊನು ತೂದು ಆಯಗ್ ಪೋಡಿಗೆ ಆಂಡ್, ಆಯೆ ಪುತ್ತೂರು ಮುಟ್ಟುನಗ ರಾತ್ರೆಲಾ ಆದಿತ್ತ್ಂಡ್. ನನ ಮೂಲು ಉಂತುಂಡ ಎಂಕ್ಲೆನ ಜೂವೊಗೇ ತತ್ವಾರ ಪಂಡ್ದ್ ಆಯೆ ಪಿರ ಜಾರ್ಯೆ. ಬತ್ತಿ ಸಾದಿಗ್ ಸುಂಕ ಇಜ್ಜಿಂದ್ ತನ್ನ ಪಡೆನ್ ಲೆತೊಂದು ಬಂಟ್ವಾಳ್‌ಗ್ ಪೋಯೆ. ಬಂಟ್ವಾಳಡ್ ಏರೋ ಒರಿ ಅಂಗಡಿ ದಾಯೆ ಅಕುಲೆಗ್ ಉನಸ್ ಪಾಡ್ಯೆಗೆ. ಈ ಸುದ್ಧಿ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆಗ್ ಮುಟ್ಟ್‌ಂಡ್.

ಇಟ್ಟೇಲ್ದರಸುಲೆನ ಕತ್ತಿ – ಬೆಡಿ:

ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಆಡಳಿತೊನು ಎದ್ರ್‌ಸವೊಂದು ದಂಗೆ ಲಕ್ಕ್‌ದ್ ಬತ್ತಿ ದಂಡ್‌ದಕುಲು ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊಡ್ದು ಪಿದಾಡ್ದ್, ಬೆಳ್ಳಾರೆ, ಪುತ್ತೂರು ಕಡತ್‌ದ್ ಮದ್ಯನ ಆನಗ ಕಬಕೊಗು ಎತ್ಯೆರ್. ಕಬಕೊದ ಗ್ರಾಮ ಚಾವಡಿಡೊಂತೆ ಪೊರ್ತು ಕುಲ್ಲುದು ಬಚ್ಚೆಲರಪವೊಂದು ದೊಂಬರಪಿ ಪೊರ್ತುಗು ದುಂಬು ಪೋಯಿಂದ್ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆ ಪಂಡೆರ್. ಅಂಚ ಮಾತೆರ್ಲಾ ಅಲ್ಪ ಒಂತೆ ಪೊರ್ತು ತಂಬು ಪಾಡ್ಯೆರ್. ಅಲ್ಪ ಉನಸ್

ದಟ್ಟಣೆ ನಡತ್‌ಂಡ್. ಆತ್ ಪೊರ್ತಾನಗ ಇಟ್ಟೇಲ್ (ವಿಟ್ಲ) ದ ಅರಸು ನರಸಿಂಹರಾಜ ಡೊಂಬ ಹೆಗ್ಡೆ ತನ್ನ ಸೇನಾನಿಲೆನ್ ಕೂಡ್ಸವೊಂದು ಆಡೆ ಬತ್ತೆರ್. ಆರೆನೊಟ್ಟಿಗೆ 150 ಜನ ಸೇನಾನಿಲಿತ್ತೆರ್. ಆತೇ ಅತ್ತ್ ಅಪಗದ ಪೊರ್ತುಡು ಇಟ್ಟೇಲ್ ಸೀಮೆದ ಕಯಿಂತಿಲಡ್ ಕತ್ತಿ, ಬೆಡಿ, ತಳವಾರ್ ತಯಾರಾವೊಂದಿತ್ತ್‌ಂಡ್, ಕಯಿಂತಿಲದ ಕರ್ಬೊದ ಬೇಲೆದ ಆಚಾರ್ಯೆರ್ನಕುಲು ಬೆಡಿಕಟ್ಟುನೆಡ್ ಪುದರ್ ಪಡೆಯಿನಕುಲು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರಕಾರೊಲಾ ಅಕುಲೆಗ್ ಬೆಡಿಕಟ್ಯರೆ ಲೈಸನ್ಸ್ ಕೊರ್ದಿತ್ತ್‌ಂಡ್. ಇಟ್ಟೇಲ್ದ ಅರಸುಲು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆಗ್ ಒಂತೆ ಲಡಾಯಿದ ಹತ್ಯಾರ್‌ಲಾ ಒಪ್ಪಿ ಸಯೆರ್. ತನ್ನ ಸೇನಾನಿ ನಕ್ಲೆನ್ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನೊಟ್ಟಿಗೆ ಬುಡ್ದು ಇಟ್ಟೇಲರಸುಲು ಪಿರತಿರ್ಗ್‌ದ್ ಇಟ್ಟೇಲ್‌ಗೇ ಪೋಯೆರ್.

ದೊಂಬರತಿ ಬೊಕ್ಕ ದಂಡ್‌ದಕುಲು ಕಬಕೊಡ್ದು ಪಿದಾಡ್ಯೆರ್. ಮಾಣಿಗೆತ್ತ್‌ನಗ ಆಡೆ ಪಂಜ – ಸುಬ್ರಮಣ್ಯೊದಂಚಿ ಪೋಯಿನ ಪೆರಾಜೆ – ಬೀರಣ್ಣ ಬಂಟನ ಪಡೆತಕುಲುಲಾ ಬತ್ತ್ ಸೇರೊಂಡೆರ್. ಆಕುಲೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಉಬಾರ್‌ಡ್ದ್ ಮಂಜಪ್ಪ ಬಂಟೆ ಉಬಾರ್ (ಉಪ್ಪಿನಂಗಡಿ) ಕಡಮ (ಕಡಬ) ಬಾಗೊಡ್ದು ಸುಮಾರ್ ನೂದು ಜನ ಹತ್ಯಾರ್ ಪತ್ತಿ ಜವನ್ಯೆರೆನೊಟ್ಟಿಗೆ ಬತ್ತ್‌ದ್ ದಂಡ್‌ನ್ ಸೇರೊಂಡೆ. ದಂಡ್‌ದ ಬಲ ಎಚ್ಚಾವೊಂದೇ ಪೋಂಡು. ಆತಾನಗ ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆಗ್ ಮರ ಒಯ್ಪ್ಯೆರೆ ಬತ್ತಿ ಮೂಜಿ ಆನೆಲು ಎದ್ರಾಯ. ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆಗ್ ಪತ್ತ್ ದಿನೊತ ಮಟ್ಟ್‌ಗ್ ಆನೆಲೆನ್ ಕೊರೊಲ್ಯೊಂದ್ ಕೇಂಡೆರ್. ಆನೆದ ಒಡೆಕಾರೆ ಆಯಿಕ್ ಒಪ್ಪಿನೆಡ್ದಾವರ ಆನೆಲೆನ್ಲಾ ಲೆತೊಂಡೆರ್. ಮಾವುತೆರ್ಲಾ ಆನೆದ ಬೆರಿಟ್ ಕುಲೊಂದು ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆ ಸಾಮಾನ್ ಸರಂಜಾಮುಲೆನ್ ಆನೆಲೆನ ಬೆರಿಟ್ ತುಂಬವೊಂದು ದಂಡ್‌ದ್ ದುಂಬುಡು ಪೋಯೆರ್.

ಬಂಗರಸು ಸೇರೊಂಡೆರ್:

ದಂಡ್‌ದಕ್ಲ್ ಮೇಲ್ಕಾರ್ ಗೆತ್ತ್‌ನಗ ಅಕ್ಲೆನ್ ನಂದಾವರೊದ ಲಕ್ಷ್ಮಪ್ಪ ಬಂಗರಸೆರೆನ ಪರವಾದ್ ನರೀಕ ವೀರಣ್ಣ ಬಂಟೆ ಬತ್ತ್‌ದ್ ಎದೊರ್ಕೊಂಡೆ. ವೀರಣ್ಣ ಬಂಟೆ ಒರಿ ದೇಶಾಭಿಮಾನಿ. ಆಯೆ ಬಂಟ್ವಾಳದ ನರೀಕಗುತ್ತು ದಾಯೆ. ನಂದಾವರದರಸುಲೆ ಬಂಟೆ. ಆಯೆ ಸುಳ್ಯೊದ ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡನ ಇಲ್ಲಾಲ್ ನಡತಿ ಸುರುತ ಸಬೆಕ್ಲಾ ಬತ್ತ್‌ದೆ. ದಂಡ್‌ದಕ್ಲ್ ಪಾಣೇರ್‌ಗೆತ್ತ್‌ನಗ ನಂದಾವರದ ಲಕ್ಷ್ಮಪ್ಪೆರ್ ತನ್ನ ಸೇನಾನಿ ಸಮೇತ ಬತ್ತ್‌ದ್ ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆನ್ ಎದ್‌ಕೊರ್ಂಡೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿಗ್ ಪೂತಮಾಲೆ ಪಾಡ್ದ್ ಮಾನಾದಿಗೆ ಮಲ್ತೆರ್. ಆತ್ ಪೊರ್ತುಗು ಕತ್ತಲೆ ಆವೊಂದು ಬತ್ತ್‌ಂಡ್. ಅರಸುಲು ಇನಿಮೂಲೇ ತಡೆದ್ ಎಲ್ಲೆಕಾಂಡೆ ಪಿದಡೊಡು ಯಾನ್ಲಾ ನಿಕ್ಲೆ ಒಟ್ಟಿಗೆನೆ ಬರ್ಪೆ ಪಂಡೆರ್. ಆನಿರಾತ್ರೆ ದಂಡ್‌ದ ಮಾತ ಜವ್ವನೆರ್ಲ ನೇತ್ರಾವತಿ ಸುದೆಟ್ ಮೀದ್ ಕುಂಟಂಗಿ ಬದಲ್ತೊಂಡೆರ್. ಸುದೆಬರಿಟ್ ಮಾತೆರೆಗ್ಲಾ ಅಟಿಲ್ದ ಏರ್ಪಾಡ್ ಅರಸುಲು ಮಲ್ಪಯೆರ್. ಮಾತೆರ್ಲ ರಾತ್ರೆ ಪೊರ್ಲುಡು ಉಣಸ್ ಮಲ್ತೆರ್. ಬಂಗರಸನ ಕಡೆಡ್ದ್‌ಲಾ ದಿಂಜ ಕುದುರೆ ಸವಾರೆರ್ ತಿಕ್ಯೆರ್. ಮಾತೆರ್ನಕೈಟ್‌ಲಾ

ತಲವಾರ್, ಖಡ್ಗ ಆಯುದೊಲಿತ್ತ. ರಾತ್ರೆ ಜೆತ್ತ್‌ದ್ ಪೊರ್ಲುಡು ನಿದೆರ್ಯೆರ್, ದಂಡ್‌ದ ಮುತಾಲಿಗೆರೆನ್ ಅರಸುಲು ರಾತ್ರೆದ ತಡೆವುಗು ಅರಮನೆಗ್ ಲೆತ್ತೆರ್. ಆಂಡ ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆನ್ ಬುಡುದು ಎಂಕ್ಲು ಮಾತ್ರ ಅರಮನೆಗ್ ಬರ್ಪುನ ಸರಿಯತ್ತ್‌ಂದ್ ಏರ್ಲ ಅರಮನೆಗ್ ಪೋವಂದೆ ನೇತ್ರಾವತಿ ಸುದೆ ಬರಿಟೇ ತಂಬು ಪಾಡ್ಯೆರ್.

ರಾತ್ರೆಯಿಡೀ ಅರಸುಲೆನ ಪಾಕಸಾಲೆದಕ್ಲೆಗ್ ಅಟಿಲ್ದ ಕೆಲಸ. ಕಾಂಡೆಲಕ್ಕ್‌ದ್ ದಂಡ್‌ದಕ್ಲ್ ಪಿದಯಿಪೋದು ಕೂಲಿ – ಮೋನೆ ದೆಕ್ಕ್‌ದ್ ಮಿಯೊಂದು ಬನ್ನಗ ಅಡಿಗೆದಕ್ಲೆನ ಸೆಕೆತಡ್ಯೆ –ಚಟ್ನಿ, ಬಜಿಲ್–ಸಜ್ಜಿಗೆ–ಕೊಜಪು, ಕಾಪಿ, ಚಾ ತಯಾರಾದಿತ್ತ್‌ಂಡ್. ಮಾತೆರ್ಲಾ ಪಲಾರ ತೀರ್ತ್‌ದ್ ದುಸ್ತ್ಯೈತ ಆದ್ ಪಿದಾಡ್ಯೆರ್. ಆನಿ ಜನೊಕುಲೆನ ಉಮೇದೇ ಬೇತೆ. ಜೈಕಾರ ಬಾರಿ ದೂರೊ–ದೂರೊ ಮುಟ್ಟ ಕೇಂಡೊಂಡಿತ್ತ್‌ಂಡ್. ನಡತ್ ಬತ್ತಿ ಬಚ್ಚೆಲ್ ಪೂರ ಅರತ್‌ದಿತ್ತ್‌ಂಡ್. ಅರಸುಲೆನ ಉಪಚಾರೊಡು ಜನೊಕುಲೆಗ್ ಪೊಸ ಉಮೇದ್ ದಿಂಜಿದಿತ್ತ್‌ಂಡ್. ಮಾತೆರ್ಲಾ ಸುದೆ ಕಡತ್‌ದ್ ಬಂಟ್ವಾಳ ಪೇಂಟೆಗ್ ಪೊಗ್ಯೆರ್, ಲಕ್ಷ್ಮಪ್ಪ ಬಂಗರಸುಲು ಜೊತೆಟಿತ್ತೆರ್. ಪೇಂಟೆಗ್ ಪೊಗ್ಗುನೆನೆ ದಂಡ್‌ದ ಜನೊಕುಲೆಡ ಏರೋ ಅಂಗಡಿದಕುಲು ಪಾತೆರ್ದ್ ತಮಾಸ್ ಮಲ್ತೆರ್. ದುಂಬೇ ಬಂಟ್ವಾಳ ಪೇಂಟೆದಕ್ಲೆಡ ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆಗೊಂತೆ ಪಿಸ್‌ರಿತ್ತ್‌ಂಡ್. ತಮಾಸ್ ಮಲ್ಪುನೆನೆ ಒಂತೆ ಜನ ಅಂಗಡಿಗ್ ಪೊಗ್ಗುದು ಆಯನ ಮಂಡೊಡು ಕುಲ್ಯೆರ್, ದುಡ್ಡು ಲೂಟ್ಯೆರ್. ಗಲಾಟೆ ಲಕ್ಕ್‌ಂಡ್. ಆತಾನಗ ಅಂಗಡಿದಕ್ಲು ಪೂರ ಬಾಕಿಲ್ ಪಾಡ್ದ್ ಬಲಿತೆರ್, ಬಂಗರಸುಲು ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆಗ್ "ದಾಲ ಉಪದ್ರೊ ಕೊರೊಡ್ಚಿ. ಅಕುಲು ಡೋಂಗಿ ಮಲ್ತೆರ್‌ಂಡ ಒಂತೆ ಸಹಿಸವೊಲ್ಲೆ. ನಮ ಪೊರ್ಲುಡು ಕುಡ್ಲ ಮುಟ್ಟ ಎತ್ತುಗೊ. ನಮ್ಮ ಆಡಳಿತ ಬತ್ತಿ ಬೊಕ್ಕ ಮಾತೆಕ್ಲಾ ಪರಿಹಾರ ತೂವೊನುಗ" ಪಂಡೆರ್. ಆತ್ ಕೇಂಡ್‌ದ್ ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆಗ್ ಸಮಾಧಾನ ಆಂಡ್.

ಬಂಟ್ವಾಳ ಖಜಾನೆನ್ ಪೊಲ್ತಿದ್ ದುಡ್ಡು ಗೆಣಿತ್‌ದ್ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಡ್ ದಿಂಜವೊಂದು ಅಲ್ತ್ ಪಿದಾಡ್ಯೆರ್, ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆಗ್ ಅಲ್ಪ ಒರಿಲಾ ಕೆಂಪು ಮುಸುಂಟುದಕುಲು ತಿಕ್ಕಿಜೆರ್. ದುಂಬೆನಾನಿ ಆಡೆ ಕುಡಲದ ಕಲೆಕ್ಟ್ರೆ ಲೆವಿನ್ ಬತ್ತ್‌ದಿತ್ತೆ. ಆಯನ ಸೇನೆಗ್ ಬಂಟ್ವಾಳ್‌ದ ಅಂಗಡಿದಾಯೆ ಒರಿ ತಮ್ಮನ ಮಲ್ತ್‌ದಿತ್ತೆ. ಆ ಪಿಸ್‌ರ್ ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆಗಿತ್ತ್‌ಂಡ್. ಕೆಲವು ಅಂಗಡಿ ಲೂಟಿ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ದಂಡ್‌ದಕ್ಲ್ ಆ ಪಗೆನ್ ತೀರ್ಸವೊಂಡೆರ್.

ಕುಮಾರಯ್ಯ ಹೆಗ್ಗಡೆರೆನ ಪಿರಂಗಿ:

ಅಪಗ ಕುಡುಮ (ಧರ್ಮಸ್ಥಳ) ನ್ ಆಳೊಂದಿತಿನೆ ಕುಮಾರಯ್ಯ ಹೆಗ್ಗಡ್ರ್. ರಾಮಗೌಡೆ ಆರೆಗ್ ದುಂಬೇ ಓಲೆ ಕಡಪುಡ್ದು ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೊರೊಡು, ಎಡ್ಡೆಪ್ಪುದ ಮದಿಪು ಕೊರೊಡೊಂದು ಕೇಂಡ್‌ದಿತ್ತೆ. ನಿಕ್ಲೆದಂಡ್ ಬನ್ನಗ ಬೋಡಿತ್ತಿ ಸವಲತ್ತ್ ಕೊರ್ಕಂದ್ ಆರ್ ಪಂಡ್ ದಿತ್ತೆರ್, ದಂಡ್‌ದ ಸಂಗತಿನ್ ಆರ್ ದಿನ ದಿನ ತೆರಿಯೊಂದಿತ್ತೆರ್. ಆರ್ ದೈವ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತ್ರ ಅತ್ತ್ ಮಲ್ಲ ದೇಶ ಭಕ್ತೆಲಾ ಆದಿತ್ತೆರ್, ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ್ ಮುಲ್ತ್ ಬೆರಿಪತ್ತೊಡು ಪನ್ಪಿ ಚಲೊ ಆರೆಗ್ಲಾ ಇತ್ತ್‌ಂಡ್. ಆರ್ ಮೂಜಿ

ಪಿರಂಗಿ ಬೊಕ್ಕ ಅಯಿಕ್ ಬೋಡಾಪಿ ಮರ್ದ್ ಗುಂಡುಲೆನ್ ಪಿರಂಗಿ ಪುಡಪವುನ ಜನೊಕುಲೆನ್ ಮೂಜಿ ಎರುತಗಾಡಿಡ್ ದೀದ್ ಕಡಪುಡ್ದು ಕೊರ್ದಿತ್ತೆರ್. ಅಕುಲೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಒಂತೆ ಹತ್ಯಾರ್ ಪತ್ತಿ ಜವ್ವನೆರ್ಲಾ ಇತ್ತೆರ್, ದಂಡ್‌ದಕುಲು ಜೋಡು ಮಾರ್ಗೊಗೆತ್ತ್‌ನಗ ಕುಮಾರಯ್ಯ ಹೆಗ್ಗಡ್ರೆನ ತೈನಾತಿಲುಲಾ ಬತ್ತ್‌ದ್ ದಂಡ್‌ದೊಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರೊಂಡೆರ್.

ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಜೋಡುಮಾರ್ಗಕಡಪುನಗ ತೈನಾತಿನಕ್ಲೆ ಸಂಕೆ ಸುಮಾರು 10000 ಮುಟ್ಟ ಆಂಡ್. ಏತೇತೋ ಎರುತಗಾಡಿಲು ಪತ್ತೈವ ಕುದುರೆಲು, ಮೂಜಿ ಆನೆಲು ಇಂಚ ಬಾರಿ ಮಲ್ಲ ನೆರಣಿಗೆ, ಬಾನ ಮುಟ್ಟುನ ಜೈಕಾರ ಪಾಡೊಂದು ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಕುಡಲದಂಚಿ ಪೊಂಡು.

ಪರೆಂಗಿ ಪೇಂಟೆಡ್ದ್ ವಿಲಾಯತಿದಕುಲು ಪರಾರಿ:

ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಜೋಡುಮಾರ್ಗ ಕಡತ್‌ದ್ ದುಂಬು ಪೋಂಡು. ಅರ್ಕುಲಡ್ ವಿಲಾಯಿತಿದಕ್ಲ್ ತಂಬುಪಾಡ್ದ್ ಬುಡಾರ ಮಲ್ತ್‌ದಿತ್ತೆರ್. ಅಂಚಾದ್ ಊರುನೇ ಜನೊಕುಲು ಪರೆಂಗಿ ಪೇಂಟೆಂದೆ ಪನ್ಪೆರ್. ಅಕುಲೆಗ್ ಅಲ್ತ್‌ಡ್ದ್ ಓಡೊಡು ಕುಲ್ದು ಕುಡ್ಲಗ್ ಅತ್ತಂಡ ಉಳ್ಳಾಲ, ತಲಚೇರಿಗ್ ಪೋಯರೆ ಸುಲಭ ಆಪೆದ್‌ಂಡ್.

ದಂಡ್‌ದ ಕೆಲವು ಜವ್ವನೆರೆಗ್ ಒರಿಯಾಂಡಲಾ ಪರೆಂಗಿನ್ ಕೆರಂದೆ ಒರಿಕ ಬರ್ಪೆದಿಜಿ. ಅಂಡ ಸುಳ್ಯೊಡ್ದು ಆಡೆಮುಟ್ಟ ಬನ್ನೇಟ ಒರಿಲಾ ಅಕುಲೆ ಕೈಕ್ ತಿಕ್‌ಜೆರ್. ಇತ್ತೆ ಪರೆಂಗಿ ಪೇಟೆಡ್ ಖಂಡಿತ ತಿಕ್ಕುವರೆಂದ್ ಅಕುಲು ಎನ್ನಿದಿತ್ತೆರ್. ಪರೆಂಗಿ ಪೇಂಟೆಗ್ ಎತ್ತಿವೆಟ್ಟ್‌ಗೆ ವಿಲಾಯಿತಿ ದಕ್ಲೆ ಬುಡಾರೊ ಓಲೊಲು ಉಂಡು. ಪಂಡ್ದ್ ತೂದ್ ಐಕ್ ಸೂ ಕೊರ್ಯೆರ್. ಆಂಡ ದಾನೆ, ದಾಲ ಪ್ರಯೋಜನ ಆಯಿಜಿ. ದಂಡ್ ಬರ್ಪಿ ಸುದ್ದಿ ಕೇನ್ದ್ ಅಕುಲು ದುಂಬೇ ಅಲ್ಪುಡ್ದ್ ಬುಡಾರ ಕಾಲಿ ಮಲ್ತ್ ದಿತ್ತೆರ್. ಕೆಲವೆರ್ ಓಡೊಡು ಕುಲ್ದು ತಲಚೇರಿಗ್ ಪೋದಿತ್ತೆರ್. ಇಂಚ ವಿಲಾಯಿತಿ ದಕ್ಲೆ ಬೋಂಟೆ ಮಲ್ತೊಂದು ದಂಡ್‌ದಕುಲು ದುಂಬು ದುಂಬು ಪೋದು ಕುಡಲಗ್ ಮುಟ್ಯೆರ್. ಕುಡಲಗ್ ದಂಡ್ ಬರ್ಪುಂಡು ಪನ್ಪಿ ಸುದ್ದಿ ಕೇಂಡ್‌ದ್ ಸಾರೋ ಸಾರೋ ಜನ ಅಕುಲೆನ್ ಎದ್ಕೊನ್ಯರೆ ಕಾತ್ ಕುಲ್ಲುದಿತ್ತೆರ್.

ಕುಂಬಳೆ ಸೀಮೆಡ್ ದಂಡ್‌ದ ಗುಲ್ಲು:

ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್ ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊಡ್ದು ಬೆಳ್ಳಾರೆ ಮಾರ್ಗೊಡೆ ಪೋನಗ ಕುಡ ಒಂತೆಜನ ಕುಂಚಡ್ಕ ತಿಮ್ಮಣ್ಣೆ ಬೊಕ್ಕ ಕುಡೆಕಲ್ಲ್ ಪುಟ್ಟಣ್ಣನ ಮುತಾಲಿಕೆಡ್ ಇಂಚಿ ಕುಂಬಳೆ ಸೀಮೆಗಾದ್ ಕುಡಲಗ್ ಪೋಯರೆ ಅಂದಾಜಿ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಪಿದಾಡ್ಯೆರ್. ಅಕುಲೆದಂಡ್ ಮಂಡೆಕೋಲುಗಾದ್, ಕೊಟ್ಯಾಡಿಗ್ ಸೇರ್ದ್‌ದುಂಬು ಪೋಂಡು. ಬೊಕ್ಕೊಂಜಿ ಪಡೆ ಕಾವು, ಪಾಲ್ಯತಡ್ಕಗಾದ್ ಕೊಟ್ಯಾಡಿಗ್ ಬತ್ತ್‌ದ್ ಅಕುಲೆನ್ ಸೇರೊಂಡು. ಮುಳ್ಳೇರಿಯ ಕಡತ್‌ದ್ ಕಾಸರಗೋಡ್ ಮುಟ್ಟುಂಡು. ಕಾಸ್ರೋಡುಡು

ಜನ ಸೇರ್ಯೆರ್. ಕಾಸರಗೋಡುದ ತಾಲೂಕಾಫೀಸ್‌ಗ್ ಪೊಗ್ಗುದು ಖಜಾನೆ ಪೊಲ್ತಿದ್ ದುಡ್ಡುನು ದಂಡ್‌ದ ಬಂಡಾರೊಗು ಸೇರ್ಸವೊಂಡೆರ್. ಅಲ್ಪ ಇತ್ತಿ ತಹಶೀಲ್ದಾರೆರೆಗ್ ಸಂಬಳೊ ಕೊರ್ದ್ರು, ಇಲ್ಲಡೆ ಕಡಪುಡ್ಯೆರ್. ಪೊಸತ್ ಒರ್ಯಡ ಮುಚ್ಚಲಿಕೆ ಬರೆಪವೊಂದು ತಹಶೀಲ್ದಾರ್ ಕೆಲಸೊಗು ನೇಮಕ ಮಲ್ತೆರ್, ಕಾಸರಗೋಡುಡ್ದು ಪಿದಾಡ್ದ್ ಕುಂಬಳೆದಂಚಿ ದಂಡ್ ಪಿದಾಡ್‌ಂಡ್, ಕುಂಬಳೆಡ್ ರಾಮಂತರಸು ಆಳೊಂದಿತ್ತೆರ್. ರಾಮಂತರಸುಲು ಎದೆಗಟ್ಟಿದ ನರಮನಿ ಅತ್ತ್. ಪೆಟ್ಟ್ ಲಡಾಯಿದ ಸಂಗತಿಯೇ ಆರೆಗ್ ತೆರಿಯಂದ್, ಸಾದುನರಮನಿ, ದಾನ ಧರ್ಮ, ಮಲ್ಪ್ಯರೆ ಮಾತ್ರ ಆರೆಗ್ ಗೊತ್ತು. ರಾಜ್ಯೊದ ದುಡ್ಡು ಪಣವುದ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಆಡಳಿತೆ ಮಾತ ತೂವೊಂದಿತ್ತಿನಾರ್ ಸುಬ್ರಾಯ ಸೇನೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್ ಕಾಸ್ರೋಡು ಕಡ್‌ತ್‌ಂಡ್ ಪನ್ಪಿ ಸುದ್ದಿ ಸುಬ್ರಾಯ ಸೇನೆರೆಗ್ ಮುಟ್ಟುನಗ ಆರ್ ಆರೆನ ನಂಬಿಕೆದ ದಳವಾಯಿ ಸುಬ್ರಾಯ ಹೆಗ್ಡೆನ್ ಲೆತ್ತೆರ್. ಈ ಒಂತೆ ಜನ ತೈನಾಡಿನಕ್ಲೆನ್ ಲೆತೊಂದು ಪೋದು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್‌ನ್ ಎದ್ಕೊಂದು ಲೆತೊನು ಬಲ ಪಂಡೆರ್. ದಂಡ್‌ದ ಕಡೆಡ್ದ್ ಪರ್ದೇಶಿಲೆಗತ್ತಂದೆ ನಮ್ಮ ಜನೊಕುಲೆಗ್ ದಾಲ ತೊಂದರೆ ಆವಂದಿಲೆಕ ತೂವೊನ್ಲ" ಪಂಡ್ದ್ ಕಡಪುಡ್ಯೆರ್. ಸುಬ್ರಾಯ ಹೆಗ್ಡೆ ಸೇನೆರೆ ಮಿತ್ತ್ ದಿಂಜ ಭಯ ಬಗ್ತಿ ಇತ್ತಿನಾಯೆ. ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ್ ಎಂಚಾಂಡಲಾ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯೊಡ್ದು ಪಿದಯಿ ಪಾಡೊಡುಂದು ಆಲೋಚನೆ ಮಲ್ತೊಂದಿತ್ತಿನಾಯೆ. ಆಯೆ ಒಂತೆಜನ ಸೈನಿಕೆರೆನ್ ಲೆತ್ತೊಂದು ಪೋದು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆನ್ ಎದ್ಕೊಂಡೆ.

ಈತಾನಗ ಕುಂಬಳೆಡ್ ಬೊಕ್ಕೊಂಜಿ ಕತೆ ನಡತಂಡ್. ದೊಂಬಿ ಕುಂಞಣ್ಣೆ ಪನ್ಪಿನಾಯೆ ಒರಿ ಪುಂಡು ಪೋಕ್ರಿ ಕೆಲವು ಪೋಲಿ ಜವ್ವನೆರೆನ್ ಕೂಡ್ಸವೊಂದು ಉಪ್ಪಳ, ಐಲ, ಕುಂಬಳೆ, ಮಂಜೇಶ್ವರೊಡು ತಿರ್ಗ್‌ದ್ ಇಲ್ಲ್ ಇಲ್ಲ್ ಪೋದು ಎಂಕ್ಲು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಕಡೆತಕ್ಲ್‌ಂದ್ ಪಂಡ್‌ದ್ ದುಡ್ಡು, ಬಂಗಾರ್ ಸುಲಿಗೆ ಮಲ್ಪುರೆ ಸುರುಮಲ್ತೆ. ಕೆಲವೆರ್ ಕೈನೀರ್ದ್ ಕೊರ್ಯೆರ್. ಅಂಚ ಕೊರಂದಿನಕ್ಲೆನ್ ಪೆಟ್ಟ್ ಪಾಡ್ದ್ ಕಟ್ಟ್ ಪಾಡ್ದ್ ಪದ್ದೆಯಿ ಬಂಗಾರ್ ಲಪಟಾಯೆ. ಕೆಲವು ದೇವಸ್ಥಾನೊಲೆಗ್ಲಾ ಪೊಗ್ಗುದು ಅಲ್ಪ ಇತ್ತಿ ಪರಕೆದ ಡಬ್ಬಿನ್ ದರ್ತ್‌ದ್ ದುಡ್ಡು ಸಂಗ್ರಹ ಮಲ್ತೆ. ಆತೇ ಅತ್ತ್ ಆಯನ ಕಡೆತ ಪೋಲಿ ಜವ್ವನೆರ್ ಕೆಲವೆರ್ ಜವ್ವಂದಿ ಪೊಣ್ಣುಲೆನ್ ಪತ್ತ್ ಒಯ್ತ್ದ್ ಬಲಾತ್ಕಾರೊಲಾ ಮಲ್ತೆರ್. ಇಂಚ ಕುಂಬಳೆ ಮಂಜೇಶ್ವರೊಡು ಬಾರಿ ಗುಲ್ಲು ಲಕ್ಕ್‌ಂಡ್. ಉಂದು ಪೂರ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್ ದಕ್ಲೆನನೇ ಬೇಲೆಂದ್ ಸುದ್ದಿ ಆಂಡ್. ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಕಡೆತಕ್ಲ್ ಐಕ್ ನನಲಾ ಒಂತೆ ಗಾಳಿ ಪಾಡ್ಯೆರ್. ಕರ್ನಲ್ ಜಾಕ್ಸನ್ ರಾಮಂತರಸುಲೆನ ರಾಜ ಪ್ರತಿನಿಧಿ. ಆಯೆ ಬತ್ತ್‌ದ್ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್ ಕುಂಬಳೆ ಸೀಮೆಗ್ ಪೊಗ್ಗುನೆಗ್ ದುಂಬೇ ಉಂತವೊಡು, ಸುಬ್ರಾಯ ಹೆಗ್ಡೆನ್ ಎಂಕ್ಲೆಗ್ ಪತ್ತ್‌ದ್ ಕೊರೊಡು ಪಂಡೆ. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್‌ದ ಸಂಗತಿನ್ ತಲಚೇರಿದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಮಿಶನರ್‌ಗ್ ತೆರಿಪಯೆ.

ಸುಬ್ರಾಯ ಹೆಗ್ಡೆ ತೈನಾತಿನಕ್ಲೊಟ್ಟಿಗೆ ಪೋದು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಕಡೆತ ಕುಂಚಡ್ಕ

ತಿಮ್ಮಣ್ಣನ್ಲಾ ಕುಡೆಕಲ್ಲ್ ಪುಟ್ಟಣ್ಣನ್ಲಾ ತೂದು ಪಾತೆರ್ಯೆ. ಕುಂಬ್ಲೆಗ್‌ಲೆತೊನು ಬತ್ತೆ. ಕುಂಬ್ಲೆಡ್ದ್ ಮಂಜೇಶ್ವರೊಗು ಬತ್ತೆರ್, ಸುಬ್ರಾಯ ಹೆಗ್ಡೆಗ್ ಮಂಜೇಶ್ವರೊಡು ನಡತಿಕತೆ ಕೇಂಡ್‌ದ್ ಬಾರಿ ಬೇಜಾರಾಂಡ್. ಈ ಪೊರ್ತುಡು ಕುಂಬಳೆದ ಮಂಜಾಳ್ವೆ ಕೋಚಣ್ಣಾಳ್ವೆಲಾ ಜನ ಕಟ್ಟ್‌ದ್ ಸುಲಿಗೆ ಮಲ್ತೊಂದು ಪೋಪಿ ದೊಂಬಿ ಕುಂಞಣ್ಣನ ಪೋಲಿ ಜವ್ವನೆರೆನ್ ಪತ್ತ್ ಪಾಡ್ಯೆರ್. ಪೊಲಿ ಜವ್ವನೆರ್ ಮಂಜಣ್ಣಾಳ್ವನ ದಂಡ್‌ದ ಜವ್ವನೆರೆ ಕತ್ತಿದ ಪೆಟ್ಟ್‌ಗ್ ತಿಕ್ಯೆರ್. ಮಂಜಣ್ಣಾಳ್ವೆ ಕುಂಞಣ್ಣಗ್ ಶಿಕ್ಷೆ ಕೊರ್ಯೆರೆ ತಯಾರಾಯೆ. ಆಂಡ ನೆನ್ನ್ ರಾಮಂತರಸುಲುಲಾ, ಸುಬ್ರಾಯ ಸೇನೆರ್ಲಾ ಒತ್ತೊಂಜೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್ ಮುಲ್ತು ಪೋವೊನಡ್ ಅಯಿಡ್ದ್ ಬೊಕ್ಕ ಸರಿಯಾಯಿನ ಶಿಕ್ಷೆ ಎಂಕುಲೆ ಕೊರ್ಕ ಪಂಡೆರ್. ಜಾಕ್ಸನ್‌ಡ ಸೈನ್ಯ ಬಲ ಇಜ್ಜಂದಿನೆಡ್ದಾವರ ಆಯೆ ಅಯಿಕ್ ಒತ್ತೊನೊಡಾದ್ ಬತ್ತ್ಂಡ್. ದೊಂಬಿ ಕುಂಞಣ್ಣೆ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಪುದರ್‌ಡ್ ಇಲ್ಲ್ ಇಲ್ಲ್ ಲೂಟೊಂದು ಪೋಪಿ ಸುದ್ದಿ ಮಾತಕಡೆಕ್ಲಾ ಪಸರ್‌ಂಡ್. ಉಂದು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನೇ ಲೂಟುನೆಂದ್ ಜನೊಕುಲು ಎನ್ಯೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್ ಎಡನಾಡ್ ಗೆತ್ತ್‌ನಗ ಅಲ್ಪ ಒರಿ ಭಟ್ರೆನ ಇಲ್ಲಾಲೊಂಜಿ ಸಂಗತಿ ನಡತ್ತ್ಂಡ್.

ಶಂಕರ ಭಟ್ರೆ ಇಲ್ಲಡೆ ದಂಡ್‌ದಕ್ಲ್ ಪೊಗ್ಗುನಗ ಅಲ್ಪ ರಾಮನವಮಿದ ಪೂಜೆ ನಡತೊಂದಿತ್ತ್ಂಡ್. ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆನ್ ತೂದು ಬತ್ತಿ ಬಿನ್ನೆರ್ ಪೂರ ಪಿರಮೆಯಿಟೆ ಬಲಿತೆರ್. ಅಲ್ಪ ಒಂಜಿ ಇನ್ನೂದು ಜನೊತ ಉನಸ್ ದಟ್ಟಣೆ ಆದಿತ್ತ್ಂಡ್. ಭಟ್ರ್ ಮಾತ್ರ ಪೂಜೆಡ್ದ್ ಲಕ್ಕ್‌ಜೆರ್. 'ಎಂಚಲಾ ತೈಪುನಾಯೆ ರಾಮದ್ಯಾನೊ ಮಲ್ತೊಂದೇ ತೈಪೆಂದ್ ರಾಮದ್ಯಾನೊಡೇ ಕುಲ್ಯೆರ್.

ಭಟ್ರೆನ ಬುಡೆದಿ ಪಿದಯಿ ಬತ್ತ್‌ದ್ ಜಾಲ್ಡ್ ಪಾಡಿ ಚಪ್ಪರೊ ದಡಿಟ್ ಪಜೆ ಪಾಡ್ದ್ ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆನ್ ಕುಲ್ಯೆರೆ ಪಂಡೆರ್. ಪೂಜೆನಡತೊಂದೇ ಇತ್ತ್ಂಡ್. ದಂಡ್‌ದಕ್ಲ್ ಪೂಜೆ ಮುಗಿದ್ ಮಂಗಳಾರತಿ ಆಯಿನೇಟ ಕೈಮುಗಿದೇ ಉಂತ್ಯೆರ್. ಭಟ್ರ್ ಪೂಜೆ ಆಯಿಬೊಕ್ಕ ಆರತಿ ತಟ್ಟೆ ಪತೊಂದು ಬತ್ತ್‌ದ್ ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆಡ ಆರತಿ ತೋಜಯೆರ್, ಭಟ್ರೆನ ಬುಡೆದಿ ರಾಮ ನವಮಿದ ಪಾನಕ, ಪನಿಯಾರ ಪಟ್ಯೆರ್. ಪ್ರಸಾದೊ ತಿಂದ್‌ದಾಯಿ ಬೊಕ್ಕ ದಂಡ್‌ದಕುಲು ಪಿದಾಡ್ಯೆರ್. ಆತಾನಗ ಭಟ್ರ್ ಪಣವುದ ಕರಜನ ಕನತ್‌ದ್ ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆ ಎದ್ರ್ ದೀಯೆರ್, ಬಟ್ರೆ ಬುಡೆದಿ ಬತ್ತ್‌ದ್ "ಮಗಾ ನಿಕುಲು ಮದ್ಯನದ ಪೊರ್ತುಗು ಬಚ್ಚಿದ್ ಬತ್ತಿನಕ್ಲು. ಇನಿ ರಾಮನವಮಿ. ನಿಕುಲು ಉನಸ್ ಮಲ್ಪಂದೆ ಪೋಯರೆ ಬಲ್ಲಿ. ಉಂಡುದೇ ಪೋವೊಡು" ಪಂಡೆರ್.

ಆತಾನಗ ದಂಡ್‌ದ ನಾಯಗೆ ಕುಡೆಕಲ್ಲ್ ಪುಟ್ಟಣ್ಣೆ "ಅಮ್ಮಾ ಈರ್ ಪಂಡಿನ ಬಾರಿ ಎಡ್ಡೆ ಆಂಡ್. ಎಂಕ್ಲೆಗ್ ನುಪ್ಪು ನೀರ್ ಸರಿಗಟ್ಟ್‌ದಾಂತೆ ದಿನ ರಡ್ಡ್ ಮೂಜಿ ಕರಿಂಡ್. ಈರ್ ಬಳಸ್ಯರ್‌ಂಡ ಎಂಕ್ಲು ಉನಸ್‌ಗ್ ತಯಾರಾದುಲ್ಲ" ಪಂಡೆ. ಬಟ್ರೆ ಬುಡೆದಿ ಚಪ್ಪರೊಡು ಕುಲ್ಲದ್ ಇರೆ ಪಾಡ್ದ್ ಬಳಸ್ಯೆರ್. ಉನಸ್ ಬಲ್ಮನ ಆಂಡ್. ಉಂಡಿ ಬೊಕ್ಕ ನಾಯಗೆರ್ನಕುಲು ಬಟ್ರೆನಲಾ ಭಟ್ರೆನ ಬುಡಿದಿನಲಾ ಕಾರ್ ಪತೊಂಡೆರ್.

ಮಾತೆರ್ಲ ನನ ಎಂಕ್ಲು ಬರ್ಪಂದ್ ಪಂಡ್‌ದ್ ದೊಂಪೊಡ್ದು ಪಿದಯಿ ಪಿದಡ್ಯೆರ್. ಆತಾನಗ ಭಟ್ರ್" ನಿಕ್ಲು ಕರಜನ ಬುಡ್ದು ಪೋಯರತ್ತಾ" ಪಂಡೆರ್. ಕುಂಚಡ್ಕ ತಿಮ್ಮಣ್ಣೆ ಪಂಡೆ" ಎಂಕ್ಲು ಊರು ಲೂಟಿಯರೆ ಪಿದಾಡ್ನ ಪೋಲಿ ಪುಂಡೆರತ್ತ್. ಊರುನು ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಮುಷ್ಟಿಡ್ದ್ ತಪ್ಪಯರೆಗಾದ್ ಪಿದಾಡಿನಕುಲು. ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ್ ಮುಲ್ತು ಬೆರಿಪತ್ತ್‌ದ್ ತುಳು ರಾಜ್ಯೊನು ಸ್ವತಂತ್ರ ಮಲ್ಪುನನೇ ಎಂಕ್ಲೆನ ಉದ್ದೇಶ. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆರ್ ಇತ್ತೆ ಎಂಕ್ಲೆ ಒಟ್ಟುಗೆ ಇಜ್ಯೆರ್. ಆರ್ ಪತ್ತ್ ಸಾರೊ ದಂಡಾಳ್‌ದೊಟ್ಟಿಗೆ ಇನಿ ಬಂಟ್ವಾಳಗ್ ಮುಟ್ಟುವೆರ್. ಎಂಕುಲು ಆರೆನ ತೈನಾತಿನಕ್ಲು. ಆರೆನ ಪುದರ್ಡ್ದ್ ಈ ಊರುಡು ಮುಲ್ಪದ ಪೋಲಿಲೇರೋ ದರೋಡೆ ಮಲ್ತೊಂದುಲ್ಲೆರ್. ಎಂಕ್ಲೆ ಕರ್ಚಿಗಾದ್ ಈರ್ ಕೈ ನೀರ್ದ್ ಕೊರ್ನ ಕಾಸ್ ಬಂಗಾರ್‌ನ್ ಎಂಕುಲು ಸಂತೋಸುಡುಗೆತೊನ್ವ, ಬಡವುಡು ಬತ್ತಿನ ಎಂಕ್ಲೆಗ್ ಬಲ್ಮನೊದ ಉನಸ್ ಪಾಡ್ಯರ್ ಅವ್ವೆ ಯಾವು. ಈರೆನ ಆಶೀರ್ವಾದ, ದೇವೆರೆ ಪುರ್ಸಾದೊ ತಿಕ್ಕಂಡ್ ಅವ್ವೇ ಎಂಕ್ಲೆಗ್ ಯಾವು" ಪಂಡೆ. ಆತಾನಗ ಭಟ್ರೆನ ಬುಡೆದಿನ ಕಣ್ಣ್‌ಡ್ ಕನನೀರ್ ಜತ್ತ್‌ಂಡ್. ತನ್ನ ಕೆಕ್ಕಿಲ್‌ಡ್ಡ್ ದೆತ್ತ್‌ದ್ ಒಂಜಿ ಮಿಸ್ರಿ ಮಾಲೆನ್ ಅಯನ ಕೈಟ್ ದೀದ್ ಉಂದು ಎಂಕ್ಲೆ ಪ್ರೀತಿದ ಕೊರುಗೆ. ನೆನ್ನ್ ದೆತೊನೊಡೆ "ಪಂಡೆರ್. ಕಾಣಿಕೆನ್ ದೆತೊಂದು ದಂಡ್‌ದಕ್ಲು ಅಲ್ತ್ ಪಿದಾಡ್ಯೆರ್.

ಈ ಸಂಗತಿ ಪೂರ ಸುಬ್ರಾಯ ಸೇನೆರೆಗ್ ಗೊತ್ತಾಂಡ್. ಸುಬ್ರಾಯ ಸೇನವೆರ್ಲಾ ಆ ಊರ್ದ ಮುಂದಾಳು ಮಂಜನ್ನಾಳ್ವೆಲಾ ಸೇರ್ದ್ ಮಂಜೇಶ್ವರ ರಥಬೀದಿದ ಬಕ್ಕೆರೆ ಮತೊಟು ಪಂಚಾತಿಕೆ ಮಲ್ತೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್‌ದಕ್ಲ್ ಎಲ್ಲೆ ಈಡೆ ಬನ್ನಗ ಬಂಗ್ರ ಮಂಜೇಶ್ವರ ಪೇಂಟೆದಕುಲುಮಾತ ಒಟ್ಟು ಸೇರ್ದ್ ಒಂಜಿ ಗೌಜಿದ ಉನಸ್ ಕೊರೊಡು. ಅಯಿಡ್ದ್ ಬೊಕ್ಕ ನಮಡ್ದಾಪಿ ನಾತ್ ಬಂಗಾರ್, ಕಾಸ್ ಒಟ್ಟು ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಅಕ್ಲೆಗ್ ಒಪ್ಪಿಸವೊಡು" ಪಂಡ್‌ದ್ ನಿರ್ಧಾರ ಮಲ್ತೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್‌ಗ್ ದೇವಸ್ಥಾನೊಡ್ಲಾ ಸುಬ್ರಾಯ ಹೆಗ್ಡೆನ ಸೇನೆಗ್ ಬಸ್ತಿಡ್ಲಾ ಕುಂಬಳೆ ಸೇನೆದಕ್ಲೆಗ್ ಬಡಾಜೆ ದೇವಸ್ಥಾನೊಡ್ಲಾ ಉನಸ್‌ದ ಏರ್ಪಾಡ್ ನಿಗಂಟಾಂಡ್. ಈ ಉನಸ್‌ದ ಕರ್ಚಿ ವೆಚ್ಚೊ ಬೊಕ್ಕ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆಗ್ ಕೊರ್ಪಿ ಕಪ್ಪೊದ ಏರ್ಪಾಡ್ ಕೊಂಕಣ್ಯೆರೆ ಸಮಾಜೊದಕ್ಲು, ಬೇರದ ಬ್ಯಾರ್ಲು, ಬಂಡ ಸಾಲೆದ ಜೈನ ಸೆಟ್ಟಿ ನಕುಲು ಒಟ್ಟು ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಸುದಾರ್ಪೊಡುಂದು ನಿಗಂಟಾಂಡ್. ಬಂಗ್ರ ಮಂಜೇಶ್ವರೊದ ಮದನಂತೇಶ್ವರ ದೇವಳ್ಯೊದ ಅಂಗಣೊಡು ಉನಸ್ ನಡತ್‌ಂಡ್. ಉಂಡುದಾದ್ ಬಯ್ಯಗ್ ದಂಡ್‌ದಕುಲು ಮಾತ ರಥಬೀದಿಡ್ ಸೇರ್ಯೆರ್. ಭಂಡಾರದಿಲ್ಲ್‌ದಕ್ಲೆ ಜನ, ಆದಿ ಶೆಟ್ಟಿನ ಕೆಲಸದಕ್ಲು, ಕುಂಞಾಲಿ ಬ್ಯಾರಿನ ಜಮಾತ್‌ದಕ್ಲ್, ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್‌ದಕ್ಲು, ಸುಬ್ರಾಯ ಹೆಗ್ಡೆರೆನ ಜನೊಕುಲು ಒಟ್ಟು ಸೇರ್ಯೆರ್. ಊರುದಕ್ಲೆ ಲೆಕ್ಕೊಡು ಪೇಂಟೆದ ಬೇರೊದಕ್ಲು ಬೆತ್ತೊದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಡ್ ಪಣವು ಪದ್ದೆಯಿ ದಿಂಜದ್ ಕೊರ್ಯೆರ್. ಕುಡೆಕಲ್ಲ್ ಪುಟ್ಟಣ್ಣಗ್ ದುಂಬೆನಾನಿ ಊರುಡು ನಡತಿ ಸಂಗತಿ ಕೇಂಡ್‌ದ್ ಬಾರಿ ಬೇಜಾರಾಂಡ್, ಎಂಕ್ಲೆಡ್ದಾದ್ ಇಂಚ ಮಾತ ಊರುಡು ಅನಾಚಾರ ನಡತ್‌ಂಡತ್ತ ಪಂಡ್‌ದ್ ದುಕ್ಕೊ

ಮಲ್ತೆ. ಅಂಚ ಬೊಡ್ಚಂದಿ ಬೇಲೆ ಅತ್ಯಾಚಾರ ನಡಪಯಿ ನಕ್ಲೆಗ್ ಸರಿಯಾಯಿನ ಶಿಕ್ಷೆ ನಿಕುಲು ಪಂಚಾತಿಕೆಡ್ ನಿಗಂಟು ಮಲ್ಪೊಡು. "ಪಂಡೆ." ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ್ ಮುಲ್ಪಡ್ದ್ ಬೆರಿಪತ್ತುನನೇ ಎಂಕ್ಲೆ ಉದ್ದೇಶೊ ಅತ್ತಂದೆ ದರೋಡೆ ಮಲ್ಪ್ಯೆರೆಗಾದ್ ಎಂಕುಲು ಬತ್ತಿನಕುಲತ್ತ್. ಇತ್ತೆ ಇನಿ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್ ಬಂಟ್ವಾಳ ಕರಿದ್ ಕುಡ್ಲಗ್ ಪೋವೊಂದುಂಡು. ಯಾನ್ಲಾ ಕುಂಚಡ್ಕ ತಿಮ್ಮಣ್ಣೆಲಾ ಇನಿಯೇ ಪೋದು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರೊನ್ವ, ನಿಕ್ಲ್ ಮಾತೆರ್ಲಾ ಎಪ್ರಿಲ್ 5 ನಾನಿ ಕುಡಲಗ್ ಬತ್ತ್‌ದೆತ್ತೊಡು. ಸುಬ್ರಾಯ ಹೆಗ್ಡೆರ್ ನಿಕ್ಲೆನ್ ಮಾತ ಲೆತೊಂದು ಬರ್ಪ್ಯೆರೆ ಒತ್ತೊಂದೆರ್. ನಿಕುಲು ಪ್ರೀತಿಡ್ ಕೊರ್ನ ಪಣವು, ಬಂಗಾರ್‌ನ್ ಎಂಕ್ಲು ಪತೊಂದು ಪೋಪ. ಉಂದು ಎಂಕ್ಲೆಗತ್ತ್. ಉಂದು ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯೊಗಾದ್, ರಾಜ್ಯೊದ ಭಂಡಾರೊಗಾದ್ ಪಂಡ್‌ದ್ ನಿಕುಲುಲಾ ಎನ್ನೊನೊಡು. ನಮ ಮಾತ ಕುಡ್ಲಡ್ ಎಪ್ರಿಲ್ 5 ನಾನಿ ಒಟ್ಟು ಸೇರುಗೊ. ಪಂಡ್‌ದ್ ಕುಲ್ಯೆ. ಕುಂಚಡ್ಕ ತಿಮ್ಮಣ್ಣೆ ಮಾತೆರೆಗ್ಲ ಕುಡ ಒರ ಸೊಲ್ಮೆ ಸಂದಾಯ ಮಲ್ತೆ. ನಾಲ್ಯೆನ್ ಜನ ಕುದುರೆ ಸವಾರೆರೆನ್ ಲೆತೊಂದು ತಿಮ್ಮಣ್ಣೆಲ, ಪುಟ್ಟಣ್ಣೆಲ ಬಂಟ್ವಾಳೊದ ಸಾದಿ ಪತ್ಯೆರ್.

ಸುಬ್ರಾಯ ಹೆಗ್ಡೆನ ಕಡೆತಕ್ಲೆಗ್ ಎಪ್ರಿಲ್ 5 ನಾನಿ ಕುಡ್ಲಗ್ ಎತ್ತ್ಯರಾಯಿಜಿ. ಅಕುಲು ಮಂಜೇಶ್ವರೊಡ್ದು ಪಿದಾಡ್ದ್ ಉದ್ಯಾವರ ಉಳ್ಳಾಲ ತೊಕ್ಕೊಟ್ಟುಗಾದ್ ನೇತ್ರಾವತಿ ಸುದೆಬರಿಕೆತ್ತ್‌ನಗ ದಿನ ರಡ್ಡ್ ಕರಿಂಡ್. ಹೆಗ್ಡೆನ ಕಡೆತಕ್ಲು ಓಡೊಡು ಕುಲ್ಲುದು ಸುದೆ ಕಡಪುನಗ ಸುದೆ ಬರಿಟ್ ದೆಂಗ್‌ದುಂತಿನ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನಿಕೆರ್ ಓಡೊಡಿತ್ತಿನಕ್ಲೆನ್ ಪೂರ ಗುಂಡು ಪಾಡ್ದ್ ಕೆರ್ಯೆರ್‌ಗೆ. ಸುಬ್ರಾಯ ಹೆಗ್ಡೆ ಒರ್ಯೆ ಓಡೊಡ್ದು ಲಾಗಿದ್ ಕತ್ತಿನ್ ಕೂಲಿಡ್ ತುಚ್ಚೊಂದು ಮೀಂದ್‌ದ್ ಸುದೆ ದಾಂಟ್ಯರೆ ಸುರು ಮಲ್ತೆಗೆ. ಆಯೆ ಸುದೆತ ಆಯೆರೆ ಮೈಕ್ ಎತ್ತ್‌ದ್ ಸುದೆಡ್ದ್ ಮಿತ್ತೇರೊಡಾಂಡ ಆಯನ್ಲಾ ಗುಂಡು ಪಾಡ್ದ್ ಕೆರ್ಯೆರ್‌ಗೆ.

ದಂಡ್ ಕುಡಲಗೆತ್ತ್‌ಂಡ್:

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸೇನೆಕುಡಲಗೆತ್ತ್‌ಂಡ್. ಆತಾನಗ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಲು ಅಕುಲೆ ಕುಟುಮೊದಕುಲೆನ್ ಲೆತೊಂದು ಓಡ, ಮಂಜಿಲೆಡ್ ಕುಲ್ದು ಕಣ್ಣನೂರು, ತಲಚೇರಿಗ್ ಪೋದಾದಿತ್ತ್‌ಂಡ್, ಕುಡಲ ಪಟ್ಣೊ ಖಾಲಿ ಖಾಲಿಯಾದ್ ತೋಜೆದ್‌ಂಡ್. ಆಂಡಲಾ ದಂಡ್‌ದಕುಲು ಬುಡ್ಜೆರ್. ವಿಲಾಯಿತಿ ದಕುಲು ಓಲೋಲು ಇಲ್ಲ್ ಮಲ್ತ್‌ದಿತ್ತೆರಾ, ಆ ಇಲ್ಲೆಲೆಗ್ ಪೂರ ಸೂಕೊರ್ದು ಬುಡಿಯೆರ್. ಅಯಿಡ್ದ್ ಬೊಕ್ಕ ಜೈಲ್‌ಗ್ ಪೋಯೆರ್. ಜೈಲ್ ಅಧಿಕಾರಿಲು ಪರಾರಿಯಾಯೆರ್. ಕೈದಿಲೆನ್ ಪೂರ ಜೈಲ್‌ಡ್ದ್ ಬುಡುಗಡೆ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಲೆತೊಂಡೆರ್. ಜಿಲ್ಲಾ ಖಜಾನೆಗ್ ಪೋದು ಬೀಗ ಪೊಲ್ತಿದ್ ಖಜಾನೆನ್ ವಶೊಕು ದೆತೊಂಡೆರ್. ಕುಡಲದ ಜನೊಕುಲೆನ್ ಮಾತ ಬರ್ಪ್ಯೆರೆ ಪಂಡ್‌ದ್ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಲೆಕ್ಟ್ರೆನ ಕಚೇರಿನ್ ಸ್ವಾಧೀನ ಮಲ್ತೊಂಡೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿನ ಗದ್ದಿಗೆಡ್ ಕುಲ್ಲುದು ದರ್ಬಾರ್ ನಡಪಯೆ. ಒತ್ತುಡು ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡೆ, ಹುಲಿಕುಂದ

ನಂಜಯ್ಯೆ ಕುಲ್ಲುಯೆರ್, ಬಿರುಪಗರಿ ಪತ್ತ್‌ದ್ ರಡ್ಡ್ ಬರಿಟ್ ಚೆಟ್ಟಿಕುಡಿಯೆಲ, ಕರ್ತು ಕುಡಿಯೆಲ ಉಂತ್ಯೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಜಯಘೋಷ ಮುಗಲ್ ಮುಟ್ಟ್‌ಂಡ್. ಓಲೆಗ ಸುರುವಾಂಡ್.

ತುಳುರಾಜ್ಯ ಉದಿಪನ ಆಂಡ್:

ಕ್ರಿ. ಶ 1837 ಎಪ್ರಿಲ್ 5 ನಾನಿ ಕುಡಲದ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿನ ಕಚೇರಿದ ಎದ್ರ್‌ದ ಕೊಡಿಕಂಬೊಡು ರಾವೊಂದಿತ್ತಿ ಯೂನಿಯನ್ ಜಾಕ್ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಧ್ವಜ ತಿರ್ತ್ ಜತ್ತ್‌ಂಡ್. ಅಯಿಕ್ ಸೂ ಕೊರ್ದು ಪೊತ್ತಯೆರ್, ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯದ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಧ್ವಜೊನು ಏರಯೆರ್, ಬ್ಯಾಂಡ್, ವಾಲಗ, ಗರ್ನಾಲ್, ಕದಿನ ಕೊಂಬು ಕಹಳೆ, ಚೆಂಡೆ, ತಮಟೆದ ಸಬ್ದೊಡು ಕುಡಲನೇ ನಡ್ಗ್‌ಂಡ್. ಸ್ವತಂತ್ರ ತುಳು ರಾಜ್ಯೊದ ಉದಿಪನ ಆಂಡ್.

ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿ ಕಚೇರಿಡ್ದ್ ಮಾತೆರ್ಲ ಬಾವುಟಗುಡ್ಡೆ ದಂಚಿ ನೆರಣಿಗೆಡ್ ಪಿದಾಡ್ಯೆರ್, ಸಾರಗಟ್ಲೆ ಜನೊ, ಕೊಂಬು ವಾಲಗ, ಚೆಂಡೆ, ತಮಟೆದ ಗದ್ದಲ, ಬಾರಿ ಮಿನದನ, ಬಾವುಟ ಗುಡ್ಡೆಡ್ ಪಿರಬರ ಸ್ವತಂತ್ರ ತುಳುನಾಡ್ದ ಕೊಡಿ ಏರಯೆರ್. ಇಂಚ ಬಾವುಟ ಏರಯಿನೆಡ್ದಾದೆ ಈ ಗುಡ್ಡೆಗ್ ದುಂಬುಗು ಬಾವುಟ ಗುಡ್ಡೆಂದ್ ಪುದರ್ ಬರ್ಯರೆ ಕಾರಣ ಆಂಡ್. ಪಿರ ಅಲ್ಪೊರ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪತಾಕೆಗ್ ಸೂಕೊರ್ದು ಪೊತ್ತಯೆರ್. ಜೈಕಾರ ಪಾಡ್ಯೆರ್.

"ಭಾರತ ಮಾತೆಗ್ ಜೈ। ಸ್ವತಂತ್ರ ತುಳುನಾಡ್‌ಗ್ ಜೈ॥ ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊದ ಕ್ರಾಂತಿಗ್ ಜೈ। ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿಗ್ ಜೈ॥ ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡೆರೆಗ್ ಜೈ। ಹುಲಿಕುಂದ ನಂಜಯ್ಯಗ್ ಜೈ। "ಜೈ ಕಾರ ಪಾಡ್ದ್ ಉಂತಯಿ ಬೊಕ್ಕ ಮಾತೆರ್ಲ ಕುಲ್ಯೆರ್. ಎದ್ರ್‌ದೀದಿತ್ತಿ ಬೊಳ್ಗೊಡೆ ಸತ್ತಿಗೆದ ಗದ್ದಿಗೆಡ್ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ ಕುಲ್ಯೆರ್. ಲಕ್ಷ್ಮಪ್ಪ ಬಂಗರಸೆ, ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡೆ, ಹುಲಿಕುಂದ ನಂಜಯ್ಯನಕುಲು ಬೇತೆ ಆಸನೊಡು ಕುಲ್ಲಿಯೆರ್. ಗೌಜಿ ಗದ್ದಲ ಕಮ್ಮಿ ಆನಗ ನಡುಟು ಕುಲ್ದಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿ ಲಕ್ಕ್‌ದುಂತುದು "ಎನ್ನ ಮೋಕೆದ ಬಂಧುಲೇ, ನಿಕುಲು ಮಾತ ಹೋರಾಟ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಈ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯೊನು ಕಟ್ಟ್‌ದರ್, ನಿಕುಲೆಗ್ ಮಾತ ಯಾನ್ ಸೋಲ್ಯೊತ್‌ದ್ ಸೊಲ್ಮೆ ಸಂದಾವೆ' ಪಂಡ್‌ದ್ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಲ್ತೆರ್. "ಇನಿ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ್ ಈ ಸ್ವತಂತ್ರ ನಾಡ್‌ಡ್ದ್ ಬೆರಿಪತ್ತ್‌ದ. ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ ಪಂಡ ತುಳುನಾಡ್ ಸ್ವತಂತ್ರ ಆತ್‌ಂಡ್. ಈ ನಾಡ್‌ದ ಪ್ರಜೆಕುಲು ಸುಖ, ಸಂತೋಸುಡು, ಸಾಮರಸ್ಯೊಡು ಪೊರ್ಲುಡು ಬದ್ಕೊಂದುಪ್ಪೊಡು ಪಂಡ್‌ದೆನ್ನ ಬಯಕೆ. ಎನನ್ ಈ ರಾಜ್ಯೊದ ಅರಸು ಆದ್ ಆಯ್ಕೆ ಮಲ್ತಿನ ನಿಕುಲೆಗ್ ಪೂರ ಸೊಲ್ಮೆಲು. ಪೊರ್ಲು, ಪೊಲಿಗೆಡ್ ಈ ರಾಜ್ಯೊದ ಆಳ್ವಿಕೆ ಮಲ್ಪುವೆಂದ್ ಯಾನ್ ನಂಬುನ ದೇವೆರೆ ಪುದರ್‌ಡ್ ಶಪಥ ಪಾಡೊನ್ವೆ, ನೆಕ್ಕ್ ಕದ್ರಿ ಮಂಜುನಾಥೆಲಾ ಊರುಕಾಪುನ ಮಂಗಳಾದೇವಿಲಾ ಸಾಕ್ಷಿ. ಆ ದೈವ ದೇವೆರ್ನಕುಲೇ ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯೊನು

ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯೊದ ಜನೊಕುಲೆನ್ ಕಾಪೊಡು ಪಂಡ್‌ದ್ ಅಕುಲೆಡ ನಟ್ಟೊನುವೆ. ಇನಿ ಈ ಹೋರಾಟ ನಡಪಯರೆ ಮೂಲ ಕರ್ತು ಆಯಿನ ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡೆರೆನ್ ಈ ರಾಜ್ಯೊದ ದಣ್ಣಾಯಕೆ ಆದ್ ಬೊಕ್ಕ ಈ ಕ್ರಾಂತಿದ ಸೂತ್ರ ದಾರಿಯಾಯಿನ ಹುಲಿಕುಂದ ನಂಜಯ್ಯನ್ ದಿವಾನೆರಾದ್ ನಿಕುಲೆ ಒಪ್ಪಿಗೆದ ಮಿತ್ತ್ ನೇಮಕ ಮಲ್ತೊಂದುಲ್ಲೆ. "ಪನ್ನಗ ಮಾತೆರ್ಲ ಕೈ ಬೊಟ್ಟುದು ಒಪ್ಪಿಗೆ ಕೊರ್ಪೆರ್'.

'ಯಾನಿನಿ ಈ ರಾಜ್ಯೊದ ಅರಸು ಆತೆ. ಆವು ನಿಮಿತ್ತ ಮಾತ್ರ. ಓಲೋ ಇತ್ತಿನ ಎನನ್ ನಿಕುಲು ಲೆತೊನು ಬತ್ತ್‌ದ್ ಇನಿ ಈ ರಾಜ್ಯೊಗು ಅರಸು ಮಲ್ತರ್. ಉಂದು ಪೂರ ದೈವೇಚ್ಚೆ. ನೆಕ್ಕ್ ಪೂರ ಕಾರಣ ಕರ್ತುಲಾಯಿನ ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊದ ಮಾತ ಗೌಡೆರ್ ನಕುಲೆಗ್ ಯಾನ್ ಸೊಲ್ಮೆ ಸಂದಾವೆ. ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೊರ್ತಿನ ಕೂಜುಗೋಡು ಪಟ್ಲೇರೆಗ್, ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೊರ್ತಿನ ನಂದಾರೊದ ಅರಸು ಲಕ್ಷ್ಮಪ್ಪ ಬಂಗರಸರೆಗ್ ಇಟ್ಟೆಲ್ದ ನರಸಿಂಹ ರಾಜ ಡೊಂಬರಸರೆಗ್, ಕುಡುಮದ ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿ ಕುಮಾರಯ್ಯ ಹೆಗ್ಗಡ್ರೆಗ್ ಯಾನ್ ಸೋಲ್ಯೊತ್‌ದ್ ಸೊಲ್ಮೆ ಸಂದಾವೆ. ಸುಳ್ಯೊ, ಪುತ್ತೂರು, ಬಂಟ್ವಾಳ, ಕಾಸ್ರೋಡು, ಕುಂಬಳೆ, ಮಂಜೇಶ್ವರ, ಕುಡ್ಲದ ಮಾತ ಜಾತಿದ ಜನೊಕುಲು ಹಿಂದೂ–ಮುಸ್ಲಿಂ ಭೇದದಾಂತೆ ಈ ಹೋರಾಟೊಡು ಪಾಲ್ ಪಡೆತರ್, ನಿಕ್ಲೆಗ್ ಮಾತ ಎನ್ನ ಸೊಲ್ಮೆಲು, ಈ ರಾಜ್ಯೊನು ಪೊರ್ಲುಡು ನಡಪಯರೆಗ್ ಯಾನ್ ನಿಕ್ಲೆನ ಆಶೀರ್ವಾದ ನಟ್ಟೊನುವೆ". ಪಂಡ್‌ದ್ ಕೈಮುಗಿದ್ ಕುಲ್ಲಿಯೆರ್.

ಅಯಿಡ್ದ್ ಬೊಕ್ಕ ಹುಲಿಕುಂದ ನಂಜಯ್ಯೆ ಲಕ್ಕ್‌ದುಂತುದು "ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ್ ಮುಲ್ತ್ ಗಿಡತ್‌ದ್ ಈ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯೊನು ಕಟ್ಟ್‌ದ್ ಕೊರ್ನನಿಕುಲೆಗ್ ಮಾತ ಸೋಲ್ಯೊತ್‌ದ್ ಸೊಲ್ಮೆ ಸಂದಾವೆ. ಇನಿಡ್ದ್ ಮಿತ್ತ್ ನಮ ಸ್ವತಂತ್ರ. ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಅಧೀನೊಡು ಇಜ್ಜಿಯೊ. ಈ ತುಳುರಾಜ್ಯ ಭಾರತೊದ ಸುರುತ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯ, ನನ ಮಿತ್ತ್‌ಗ್ ನಿಕುಲು ಸುಂಕ ಕೊರೊಡುಂದು ಇಜ್ಜಿ. ರಡ್ಡ್ ವರ್ಸೊ ಮುಟ್ಟ ನಿಕುಲು ತೀರ್ವೆ ಕೊರೊಡುಂದು ಇಜ್ಜಿ. ಈ ಕೂಡಲೇ ರಾಜ್ಯೊದ ಮಾತ ಇಲಾಖೆದ ಅಧಿಕಾರಿಲೆನ್ ನೇಮಕ ಮಲ್ಪುವ. ಮಂಡಲಾಧೀಶೆರೆನ್ ನೇಮಕ ಮಲ್ಪುವ. ಆತ್ನೇಟ ಜನೊಕುಲು ಶಾಂತಿ – ಸಮಾಧಾನೊಡು ಸಾಮರಸ್ಯೊಡು ಬದ್ಕೊಂದುಪ್ಪೊಡು ಪಂಡ್‌ದ್ ಯಾನ್ ನಿಕುಲೆಡ ನಟ್ಟೊನುವೆ. ಪಂಡ್‌ದ್ ಚಿಟ್ಕ್‌ಡ್ ಭಾಷಣ ಮುಗಿತೆರ್. ಸೇರ್ದಿ ಜನೊಕುಲು ಪೂರ ಅಗಪ್ಯರೆ ಸುರು ಮಲ್ತೆರ್.

ಹೋರಾಟೊಗು ಸೋಲಾಂಡ್:

ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ರಾಜ್ಯ ಉದಿಪನ ಆದ್ ಕೆಲವೇ ದಿನೊಟು ತಲಚೇರಿ ಬೊಕ್ಕ ಕಣ್ಣಾನೂರುಡ್ದು ಪಡವುಡು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೇನೆ ಕುಡ್ಲಗ್ ಬತ್ತ್‌ಂಡ್, ಆ ಪೊರ್ತುಗು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನೊಟ್ಟಿಗೆ ಇತ್ತಿನ ಸೇನಾಬಲ ಬಾರಿ ಕಮ್ಮಿ. ಪಿರಂಗಿಲಂತು ದಾಲ ಇಜ್ಯಾಂಡ್. ಇತ್ತಿನ ದೇಶೀಯ ಸೈನಿಕೆರ್ ಜೂವೊದ ಹಂಗ್‌ದಾಂತೆ ಹೋರಾಟ ಮಲ್ತೆರ್. ದಂಡನಾಯಕೆ ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡೆಲ ದಿವಾನೆ ಹುಲಿಕುಂದ ನಂಜಯ್ಯೆ

ಲಡಾಯಿಡೇ ಪ್ರಾಣಾರ್ಪಣೆ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಅಮರತ್ವ ಪಡೆಯೆರ್. ಆ ಪೊರ್ತುಗು ಅಲ್ಪ ಇತ್ತಿನ ಲಕ್ಷ್ಮಪ್ಪ ಬಂಗರಸೆ, ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ, ಗುಡ್ಡೆ ಮನೆ ಅಪ್ಪಯ್ಯೆ ಉಪ್ಪಿನಂಗಡಿ ಮಂಜಪ್ಪ ಕುದುರೆ ಮಿತ್ತೇರ್ದ್ ತಪ್ಪವೊಂಡೆರ್. ಒಂಜೊಂಜಿ ಕೋಡಿಡೆ ಪೋಯೆರ್. ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಅಕುಲೆನ್ ನಾಡ್ ಪತ್ತ್‌ದ್ ಮಡಿಕೇರಿದ ನ್ಯಾಯಾಲಯೊಗು ಒಪ್ಪಿಸಯೆರ್. ಮೇ ತಿಂಗೊಳ್ದ 10ನೇ ದಿನೊತಾನಿ ವಿಚಾರಣೆ, ನಡತ್ಂಡ್. ಮಾತೆರೆಗ಼್ಾ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಂಡ್. ನಂದಾವರದ ಅರಸು ಬಂಗರಸನ್ 1937 ಮೇ 27 ನಾನಿ ಉಪ್ಪಿನಂಗಡಿದ ಮಂಜಪ್ಪನ್ ಬೊಕ್ಕ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿನ ನಕಲಿ ವೇಸೊ ಪಾಡೊಂದಿತ್ತಿನ ಪುಟ್ಟ ಬಸಪ್ಪನ್ ಜೂನ್ 19 ಗ್ ಬೊಕ್ಕ ಗುಡ್ಡೆ ಮನೆ ಅಪ್ಪಯ್ಯನ್ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 31 ನಾನಿ ಕುಡಲದ ಬಿಕರ್ನಕಟ್ಟೆಡ್ ಗಲ್ಲಿಗೇರ್ಸಯೆರ್, ಅಕುಲೆ ಪುನನ್‌ಸನ ಏರೆಗ್ಲಾ ಮುಟ್ಯರೆ ಬುಡ್ಜೆರ್. ಗಲ್ಲುಕಂಬೊಡು ನೇಲೊಂದಿತ್ತಿ ಪುನಕುಲೆನ್ ನಾಯಿ, ಕಕ್ಕೆ, ಕರು (ಹದ್ದು) ತಿಂದ್‌ದ್ ಮುಗಿತ.

ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡೆಲ, ಹುಲಿಕುಂದ ನಂಜಯ್ಯೆಲ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನಿಕೆರೆದ್ರ್ ತನ್ನ ಸೈನ್ಯೊನು ಲೆತ್ತೊಂದು ಕಾಳಗೊ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಪೌರುಸೊ ತೋಜಾದ್ ಜೂವೊ ಕಳೆವೊಂದು ಹುತಾತ್ಮೆರಾದ್ ಪೋಯೆರ್. ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಸೈನಿಕೆರೆನ ಪುನತ ರಾಶಿದೊಟ್ಟಿಗೆ ಮುಕುಲೆನ್ಲಾ ಮಣ್ಣ್ ಮಲ್ತ್‌ದ್‌ಪ್ಪೊಡು, ಜೂವೊಡು ತಿಕ್ಕಿನ ಬಾಕಿ ಹೋರಾಟಗಾರೆರೆನ್ ಪೂರ ಜೀವನಾಂತ್ಯ ಮುಟ್ಟ ಕರ್ಪಿಲ್ಲ್‌ಡ್ ಪಾಡ್ಯೆರ್, ಇಂಚ ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊದ ಬೆನ್ನಿದ ಜನೊಕುಲೆ ಕ್ರಾಂತಿದ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿದ್ ಪೊಂಡು.

ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊದ ಹೋರಾಟೊಗು ಸೋಲಾಯರೆ ಕಾರಣೊಲು

1. ಹೋರಾಟೊಡು ಪಾಲ್ ಪಡೆಯಿನಕುಲೆಗ್ ಸರಿಯಾಯಿನ ಲಡಾಯಿ ತರಬೇತಿ ಇಜ್ಜಾಂಡ್. ಒಟ್ಟಿಗೆ ಬತ್ತಿನಕುಲೆನ್ ಪೂರ ಸೈನಿಕೆರ್‌ಂದೇ ಲೆತೊಂಡೆರ್.

2. ಹೋರಾಟ ಶಿಸ್ತು ಬದ್ದವಾದ್ ನಡತಿಜಿ. ದಂಡಯಾತ್ರೆಡ್ ಪಾಲ್ ಪಡೆಯಿನಕುಲು ಯಾತ್ರೆ ಮುಗ್ಯೊಟ್ಟುಗು ಅಕುಲಕುಲೆ ಊರುಗು ಪೋಯೆರ್. ಕುಡ್ಲಡ್ ರಕ್ಷಣೆಗಾದ್ ಒರಿನ ಸಿಪಾಯಿಲೆ ಮಂದೆ ಕಮ್ಮಿ ಆಂಡ್.

3. ಸರಿಯಾಯಿನ ಹತ್ಯಾರ್ ಇಜ್ಜಾಂಡ್. ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಡ ಧಾರಾಳ ಬೆಡಿ, ಪಿರಂಗಿಲು ಇತ್ತೊ. ಮುಕುಲೆಡ ಕತ್ತಿ, ದೊಣ್ಣೆ ಬುಡುಂಡ ಬಾಕಿ ಹತ್ಯಾರ್ ಬಾರಿ ಕಮ್ಮಿ ಇತ್ತ್ಂಡ್.

4. ಕುಡ್ಲ ವಶ ಮಲ್ತೊನ್ನ ಕೂಡ್ಲೆ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಸೈನಿಕೆರೆನ್ ಕಡಲ ಬರಿಟ್ ಕಾವೆಲಿಗ್ ದೀವೊಡಾಂಡ್, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೇನೆ ಕಡಲ್‌ಡ್ದ್ ಮಿತ್ತ್ ಬರ್ಯರೆ ಬುಡಿಯರಾತುವಂದ್.

5. ದಂಡಯಾತ್ರೆದಕುಲು ಪೋನಗ ಕೆಲವು ಕಡೆಟ್ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಪುದರ್‌ಡ್ ಊರುದ ಪುಂಡು ಪೋಕ್ರಿಲು ದರೋಡೆ ಮಲ್ತೆರ್. ದುಡ್ಡು, ಬಂಗಾರ್ ಜನೊಕುಲೆಡ ಒಯ್ತ್ ದೆತ್ತೆರ್, ಕುಂಬಳೆ ಮಂಜೇಶ್ವರ ಕಡೆಟ್ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆ ಪಂಡ ದರೋಡೆ ಕೊರೆಂದೇ ಸುದ್ದಿ ಅಂಡ್. ಕೆಲವು ಕಡೆಟ್ ಪೊಣ್ಣುಲೆನ ಆತ್ಯಾಚಾರೊಲಾ ನಡತ್ಂಡ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆ

ಕಾಸರಗೋಡು, ಕುಂಬಳೆ, ಮಂಜೇಶ್ವರೊ ದಂಚಿ ಪೋಯಿಜೆಂದಾಂಡಲಾ ಆಯೆನೇ ಸುಲಿಗೆ ಮಲ್ತೊಂದು ಪೋಯೆಂದ್ ಸುದ್ದಿ ಪಸರ್‌ಂಡ್.

6. ಕೊಡಗ್‌ಡಿತ್ತಿ, ಅಧಿಕಾರಿಲು, ಕೊಡವೆರ್ ಮುಕುಲೆಗ್ ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೊರ್ಜೆರ್. ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಗೇ ಸಹಾಯ ಮಲ್ತೆರ್.

7. ತುಳುನಾಡ್ದ ಜನೊಕುಲು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ್ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟೊದ ವೀರೆಂದ್ ಎನ್ನಿಜೆರ್. ಆಯೆ ಕೊಡಗ ರಾಜೆಂದ್ ಎನ್ನಿಯೆರ್. ಕೊಡಗರಸುನ ದಣ್ಣಾಯಕೆ ಗೋಪ ಗೌಡೆಲಾ ಒರ ತುಳುನಾಡ್‌ದ ಮಿತ್ತ್ ದಾಳಿ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಸುಲಿಗೆ ಮಲ್ತೊಂದು ನಂದಾವರೊ ಮುಟ್ಟ ಪೋತೆಗೆ. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆಲಾ ಅಂಚಿನ ಒರಿ ದರೋಡೆಕೋರೆಂದ್ ಜನೊಕುಲು ಎನ್ನಿಯೆರ್. ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಕಡೆತಕುಲು ಪ್ರಚಾರ ಮಲ್ತಿನೆನ್ ಸತ್ಯಂದ್ ನಂಬಿಯೆರ್.

ಇಂಚ ಕೆಲವು ಕಾರಣೊಡ್ದಾವರ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ದಂಡ ಆದ್ ಪೋಂಡು. ಆಂಡ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಗ್ ಭಾರತೀಯೆರೆನ ಮಿತ್ತ್ ಪೋಡಿಗೆ ಕುಲ್ಲುಂಡು. ಭಾರತೀಯೆರೆಗ್ಲಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉಂಡು ಪನ್ಪಿ ಸಂಗತಿ ಗೊತ್ತಾಂಡ್, ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಮುಗಿಬುಕ್ಕ ಅಯಿನ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ದಂಗೆ ಅತ್ತಂಡ ಕ್ರಾಂತಿಂದ್ ಪಂಡಿಜೆರ್. ಅವು ಕಾಟ್‌ಕಾಯಿ, ಪಲೊಕು ತಿಕ್ಕಂದಿ ಕಾಯಿಂದ್ ಪಂಡೆರ್, ಈ ಪ್ರಚಾರೊನು ಜನೊಕುಲುಲಾ ನಂಬುದು ಬುಡ್ಯೆರ್.

ಚರಿತ್ರೆಕಾರೆರ್ ಮಾತ್ರ ಕೆಲವೆರ್ ನೆನ್ನ್ 'ಕೊಡಗಿನ ಕ್ರಾಂತಿ ಪಂಡ್‌ದ್ ಬರೆತೆರ್, ಅಕುಲುಲಾ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದರೋಡೆ ಪಂಡ್‌ದ್ ಅರ್ತೊ ಬರ್ಪಿಲೆಕ ವಿವರಣೆ ಕೊರ್ತೆರ್. ತುಳುನಾಡ್‌ಡ್ ಮಾತ್ರ ಶತಮಾನೊನೇ ಕರಿಂಡಲ ಜನೊಕುಲೆನ ಮನಸ್ಸ್‌ಡ್ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ನೆಂಪು ಒರಿದಂಡ್. ಆಯನ ಬಗೆಟ್ ದಿಂಜ ಕತೆಕುಲು ಪುಟ್ಟುದೊ ನನ ಒಂತೆ ವರ್ಸ ಪೋನಗ ಖಂಡಿತ ಪಾರ್ತನಲಾ ಜನೊಕುಲು ಕಟ್ಟುವೆರ್‌ಂದ್ ಪನ್ಪಿನೆಕ್ ಸಂಶಯ ಇಜ್ಜಿ.

ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡಯಾತ್ರೆದ ಬಗೆಟ್ ಇಸೇಸ ಸಂಸೋಧನೆ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಬೂಕು, ಲೇಖನ ಬರೆಯಿನ ಸಾಹಿತಿ ಎನ್. ಎಸ್ ದೇವಿಪ್ರಸಾದ್‌ರೆನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಿರ್ಕಾರ "ಉಂದು ಕೊಡಗ್‌ದ ಕ್ರಾಂತಿ ಅತ್ತ್. ಉಂದು ಅಮರ ಸುಳ್ಯದ ಬೆನ್ನಿದ ಬೇಲೆದ ಗೌಡ ಜನಾಂಗೊದ ಮುತಾಲಿಕೆಡ್ ನಡತಿನ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆದ ಜನೊಕುಲೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟ. ನೆಟ್ಟ್ ಸುಳ್ಯ ಪ್ರದೇಶೊದ ಗೌಡೆರತ್ತಂದೆ ಪುತ್ತೂರು, ಬಂಟ್ವಾಳ, ಇಟ್ಟೇಲ್, ಕುಂಬಳೆ, ಮಂಜೇಶ್ವರೊದ ಬೇತೆ ಬೇತೆ ಜಾತಿದಕುಲು ಪಾಲ್ ಪಡೆತೆರ್, ಸುಳ್ಯೊಡ್ದು ಪಿದಾಡ್ನಗ ಇತ್ತಿನ ಒಂತೆ ಜನ ತೈನಾತಿ ಬಂಟ್ವಾಳ ಕರಿನಗ ಸುಮಾರ್ 8000 ಡ್ದ್ 10000 ಮುಟ್ಟ ಆತೆರ್, ಇಟ್ಟೇಲ್‌ದ ಅರಸುಲು ನಂದಾವರದ ಅರಸುಲು, ಬೊಕ್ಕ ಕುಡುಮದ ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿ ಕುಮಾರಯ್ಯ ಹೆಗ್ಗಡೆರ್"–ಇಂಚ ಮಲ್ಲ ಮಲ್ಲ ಜನೊಕುಲು ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೊರ್ತೆರ್. ಅಂಚಾದ್ ಉಂದು ಬಜೇ ಕಾಟ್‌ಕಾಯಿ

ಆಯರೆ ಸಾಧ್ಯನೇ ಇಜ್ಜಿ. ಕೊಡಗೆರ್ ಈ ಹೋರಾಟೊಡು ಪಾಲ್ ಪಡೆತ್‌ಜೆರ್ ಅಪ್ಪರಂಡ ಬೋಪು ದಿವಾನೆ ನೆನ್ನ್ ಉಂತಯರೆ ತೂಯೆ. ಕೊಡಗ್‌ದ ದಿವಾನೆರಾದಿತ್ತಿನ ತುಳು ಬಾಸೆದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ನಾರಾಯಣಯ್ಯನ್, ಆಯೆ ದಂಗೆಗ್ ಸಾಯೊ ಮಲ್ತೆಂದ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಕೆಲಸೊಡ್ದು ವಜಾ ಮಲ್ತೆರ್ ಶಿಕ್ಷೆ ಕೊರ್ಯೆರ್. ಆತೇ ಅತ್ತ್ ಈ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಸಂಪಾಜೆಡ್ದ್ ಕುಡಲ ಮುಟ್ಟ ನಡತ್‌ಂಡ್. ಹೋರಾಟ ನಡತಿಜಾಗೆ ಪೂರ ತುಳುನಾಡ್‌ಗ್ ಸೇರ್ದಿತ್ತಿನವು. ಈ ಹೋರಾಟ ಮುಗಿ ಬೊಕ್ಕ ಕೊಡಗ್‌ಡ್ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟೊಗು ಅಟ್ಟನೆ ಮಲ್ತೆರ್. ಆಂಡ ಅವು ಆರಂಭೊಡೇ ಉಂತುದು ಪೋಂಡು"

ಮದಪಂದಿನೆಂಪು :

ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊದ ಕ್ರಾಂತಿವೀರೆ, ಸೂತ್ರದಾರಿ ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡೆ ಇಡೀ ಸುಳ್ಯೊದ ಜನೊಕುಲೆನ ಬೆರಿಸಾಯೊ ಪಡೆದ್ ತುಳುನಾಡ್ದ ಗಣ್ಯಾತಿ ಗಣ್ಯೆರೆನ ಆಶೀರ್ವಾದ ಪಡೆದ್ ಪತ್ತ್ ಸಾರೊ ಜನೊಕುಲೆನ್ ಒಟ್ಟು ಸೇರಾದ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ್ ಪತ್ತ್ ದಿನೊಕಾಂಡಲಾ ಜಿಲ್ಲೆಡ್ದ್ ಪಿರಗಿಡರ್ನ ಹೋರಾಟಗಾರೆ. ದೇಶಭಕ್ತಿದ ಬಗೆಟ್ ದಾಲ ತೆರಿಯಂದಿ ಬೆನ್ನಿದ ಜನೊಕುಲೆನ ಉಡಲ್ಡ್ ಶತಮಾನೊಗು ದುಂಬೇ ದೇಶಭಕ್ತಿ ದಿಂಜದ್ ಉರ್ಕಯಿನಾಯೆ. ಚರಿತ್ರೆಡ್ ನಮ ಭಗತ್‌ಸಿಂಗ್, ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಅಜಾದ್ ಇಂಚಿನ ವೀರೆರೆ ಕತೆನ್ ಓದುವ. ಜಲಿಯನ್ ವಾಲಾಬಾಗ್‌ದ ಕತೆ ಕೇನ್ನಗ ನೆತ್ತೆರ್ ಕೊದಿಪುಂಡು. ಆಂಡ ಈ ಘಟನೆಲು ಪೂರ ನಡಪುನೆಗ್ ಅರ್ಧಶತಮಾನೊಗು ದುಂಬೇ ರಾಮಗೌಡೆ ದೇಶೊಗಾದ್ ಆತ್ಮಾರ್ಪಣ ಮಲ್ತ್‌ದೆ. ದಿಂಜ ಜನೊಕು ಈ ವಿಸಯೊ ಗೊತ್ತಿಜ್ಜಿ. ನೇತಾಜಿ ಸುಭಾಶ್ಚಂದ್ರ ಬೋಸ್, ಅತ್ತಾವರ ಎಲ್ಲಪ್ಪೆ ಹೋರಾಟೊಡು ಮಾಯಕ ಆದ್ ಪೋಯೆರ್. ಅಂಚನೆ ರಾಮಗೌಡನ ಕತೆಲಾ ನಡತ್‌ಂಡ್. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೇನೆ ಬನ್ನಗ ಒರಿನಕುಲು ಪೂರ ಬಲಿತೆರ್. ಆಂಡ ರಾಮಗೌಡೆ ದಂಡನಾಯಕೆ. ಆದ್ ಸೇನೆನ್ ಬುಡುದು ಬಲಿಪುನ ಸಾಧ್ಯನೇ ಇಜ್ಜಿ. ಧರ್ಮಿಷ್ಟೆ ವೀರೆ ಆಯಿನ ರಾಮಗೌಡೆ ಪೋಡಿದ್ ಬಲಿಪ್ಯರೆ ಖಂಡಿತ ಸಾಧ್ಯ ಇಜ್ಜಿ. ಆಯೆ ಆಯನ ಇಷ್ಟೆ ತೈನಾತಿ ನಂಜಯ್ಯ ನೊಟ್ಟು ಸೇರೊಂದು ರಣರಂಗೊಡು ಹೋರಾಟ ಮಲ್ತ್ ಮಲ್ತ್‌ದ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಗುಂಡುಗ್ ಆಹುತಿಯಾದ್ ಹುತಾತ್ಮೆ ಆಯೆ. ತನನ್ ನಂಬುದು ಬತ್ತಿ ಸೈನಿಕೆರೆನ್ ಬಲಿ ಕೊರ್ದು ತನ್ನ ಜೂವೊ ಒರಿತೊನ್ಯರೆಗಾದ್ ಬಲಿಪುನಂಚಿನ ಹೇಡಿ ಆಯೆ ಅತ್ತ್. ದೇಶೊಗು ಬೋಡಾದ್ ಕಾಯ ಕಳೆವೊಂದು ಮಾಯೊಗು ಸೇರ್ದ್ ಪೋಯಿನ ಆಯನ ಸಾಧನೆನ್ ನಮ ಮದಪ್ಯರೆ ಬಲ್ಲಿ. ಚರಿತ್ರೆಕಾರೆರ್ ನೆನ್ನ್ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚರಿತ್ರೆಡ್ ಒಂಜಿ ಸಾಲ್ ಸೇರುಲೆಕ ಮಲ್ಪೊಡು. ಆಯನ ಪುದರ್ಡ್ ತುಳುನಾಡ್‌ಡ್ ಸಾಸ್ವತ ನೆಂಪುಗಾದ್ ಒಂಜಿ ಸ್ಮಾರಕ ಭವನ ಲಕ್ಕ್‌ದುಂತುಲೆಕ ಆವೊಡು.

ಆಧಾರಗ್ರಂತೊಲು:

1.	ಎನ್ ಎಸ್. ದೇವಿ ಪ್ರಸಾದ್	ಗೌಡರ ಏಳು ಬೀಳು – ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಅವಲೋಕನ 2003. ಗೌಡ ಜನಾಂಗ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ (ಸಂ. ಡಾ. ಕೆ ಚಿನ್ನಪ್ಪಗೌಡ)
2.	ಡಾ ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಬಿಳಿಮಲೆ	'ಸುಳ್ಯ ಪರಿಸರದ ಗೌಡರು – 2003 ಗೌಡ ಜನಾಂಗ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ (ಸಂ. ಡಾ. ಕೆ ಚಿನ್ನಪ್ಪಗೌಡ)
3.	ಡಾ ಪೂವಪ್ಪ ಕಣಿಯೂರು	ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗೌಡರ ಐನ್ ಮನೆಗಳು 2003 ಗೌಡ ಜನಾಂಗ, ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ (ಸಂ ಡಾ. ಕೆ ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಗೌಡ)
4.	ಡಿ ಎನ್ ಕೃಷ್ಣಯ್ಯ	ಕೊಡಗಿನ ಇತಿಹಾಸ 1995 ಪ್ರಸಾರಾಂಗ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ
5.	ಈಶ್ವರಚಂದ್ರ	ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿ 2005 ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಂಗಳೂರು
6.	ಡಾ ಪೀಟರ್ ವಿಲ್ಸನ್ ಪ್ರಭಾಕರ್	ಬಂಟ್ವಾಳದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳುವಳಿ 2003. ಬಂಟ್ವಾಳ ಇತಿಹಾಸ. ಸಂ ತುಕರಾಮ ಪೂಜಾರಿ ರಾಣಿ ಅಬ್ಬಕ್ಕ ತುಳು ಅಧ್ಯಯನ ಕೇಂದ್ರ, ಬಂಟ್ವಾಳ
7.	ಡಾ ಪ್ರಭಾಕರ ಶಿಶಿಲ	ಅಮರಕ್ರಾಂತಿ ವೀರರು 2005 ಬಂಟಮಲೆ ಪ್ರಕಾಶನ ಗುತ್ತಿಗಾರು
8.	ಕೆ ಆರ್ ವಿದ್ಯಾದರ್	ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡ– ನಾಟಕ ಬಂಟಮಲೆ ಪ್ರಕಾಶನ ಗುತ್ತಿಗಾರು
9.	ಡಾ ಡಿ. ಕೆ ಚೌಟ (ಆನಂದಕೃಷ್ಣ)	ಮಿತ್ತಬೈಲು ಯಮುನಕ್ಕೆ 2005 ಹೇಮಾಂಶು ಪ್ರಕಾಶನ ಮಂಗಳೂರು

1857 ಡು ನಡತಿ ಪ್ರಥಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮೊಗು 20 ವರ್ಸೊಡ್ದು ದುಂಬೇ ಪಂಡ 1837 ಡ್ ತುಳುನಾಡ್ದ ಜನೊಕುಲು ಒಟ್ಟಾದ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಗ್ ಎದ್ರುಂತುದು ಒಂಜಿ ಕ್ರಾಂತಿ ಲಕ್ಕದೆರ್. ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊದ ರೈತಾಪಿ ಜನೊಕುಲು ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡನ ಮುತಾಲಿಕೆಡ್ ಲಕ್ಕ್‌ದುಂತ್ಯೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆ ಪನ್ಪಿ ನಕಲಿವೇಸೊದ ಅರಸುನು ದುಂಬು ದೀವೊಂದು ಸುಳ್ಯೊಡ್ದು ಕುಡಲ ಮುಟ್ಟ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ತುಳುನಾಡ್‌ಡ್ದ್ ಒರೊಕು ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ್ ಬೆರಿಪತ್ಯೆರ್. ಪದಿಮೂಜಿ ದಿನೊತ ಮಟ್ಟ್‌ಗ್ ತುಳುನಾಡ್ ಸ್ವತಂತ್ರ ಆಂಡ್. ಪದಿ ಮೂಜೆನಾನಿ ಪರಂಗಿ ದಂಡ್ ಮುಂಬಯಿಡ್ದ್ ಬತ್ತ್‌ದ್ ಕುಡಲಗ್ ಮುತ್ತಿಗೆ ಪಾಡ್‌ಂಡ್. ಪಿರ ತುಳುನಾಡ್ ಬ್ರಿಟಿಶೆರೆ ಕೈ ಸೇರ್‌ಂಡ್. ಕಾಳಗೊಡು ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡನೊಟ್ಟಿಗೆ ದಿಂಜ ಜನ ದೇಶೊಗಾದ್ ಜೂವ ಕೊರ್ದು ಹುತಾತ್ಮೆರಾಯೆರ್. ಕೈಕ್ ತಿಕ್ಕಿನಕುಲೆನ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಗಲ್ಲೊಗು ಪಾಡ್ಯೆರ್. ಸುಮಾರ್ ಪತ್ತ್ ಸಾರೊಜನ ಸೇರ್ದ್ ಮಲ್ತಿನ ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊದ ಕ್ರಾಂತಿ ತುಳುನಾಡ್ದ ಜನೊಕುಲೆನ ಉಡಲ್ದ್ ಉರ್ಕರುನ ದೇಶಭಕ್ತಿಗೊಂಜಿ ಸಾಕ್ಷಿ ಆಂಡ್‌ಂದಾಂಡಲಾ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಅಯಿನ್ ಪುಸ್ಕ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಅವ್ವೊಂಜಿ ಕಾಟ್‌ಕಾಯಿ (ಪೊಟ್ಟು) ಪಂಡ್‌ದ್ ಗೇಲಿ ಮಲ್ತೆರ್.

ಇತಿಹಾಸದ ದಾಕ್ಲೆಲೆನ್ ಆಧಾರ ದೀವೊಂದು ಡಾ. ಪಾಲ್ತಾಡಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಆಚಾರ್ ದೇಶಭಕ್ತೆ ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡನ ಬಗೆಟ್ ಈ ಬೂಕು ಬರೆತೆರ್. ಡಾ ಆಚಾರ್ರ್ ಅಕಾಡೆಮಿದ ದುಂಬುದ ಗುರ್ಕಾರ್ರ್ ತುಳುತ ಬಗೆಟ್ ಎಡ್ಡೆ ಬೇಲೆ ಬೆಂದಿನ ಸಾಹಿತಿ, ಸಂಶೋಧಕೆ, ತುಳುನಾಡ್ದ ಬಜೀ ಕಂಡ ತೋಟೊದ ಬೆನ್ನಿದ ಜನೊಕುಲುಲಾ ಬ್ರಿಟಿಶೆರೆ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಟ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಗೆಂದ್‌ದೆರ್. ದೇಶೊಗಾದ್ ಜೂವ ಕೊರ್ತೆರ್. ಪನ್ಪಿ ವಿಸಯ ತೆರಿಯೊನೊಡಾಂಡ ಈ ಬೂಕು ಓದೊಡಾತೆ.

ಚಂದ್ರಹಾಸ ರೈ ಬಿ
ಸಹಾಯಕ ನಿರ್ದೇಶಕರು
ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆ, ದ.ಕ.ಜಿಲ್ಲೆ